

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ULUSLARARASI TİCARET VE FİNANSMAN ANABİLİM
DALI
ULUSLARARASI TİCARET VE FİNANSMAN BİLİM DALI

ABD - ÇİN ARASINDAKİ TİCARET VE KUR
SAVAŞLARI: 2008-2022 UYGULAMASI

BÜŞRA KAYMAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN:
DR. ÖĞRETİM ÜYESİ METİN YILDIRIM

KONYA-2025

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Büşra KAYMAK		
	Numarası	22081021001		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Uluslararası Ticaret ve Finansman ABD/Uluslararası Ticaret ve Finansman Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	ABD-Çin Arasındaki Ticaret ve Kur Savaşları: 2008-2022 Uygulaması			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Büşra KAYMAK

ÖZET

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Büşra KAYMAK		
	Numarası	22081021001		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Uluslararası Ticaret ve Finansman ABD/Uluslararası Ticaret ve Finansman Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Metin Yıldırım		
Tezin Adı	ABD-Çin Arasındaki Ticaret ve Kur Savaşları: 2008-2022 Uygulaması			

Günümüzde ABD ve Çin arasındaki ticari ilişki, her iki ülkenin birbirine bağımlılığı nedeniyle hem pratikte hem teoride önemli bir mesele haline gelmiştir. Çin, Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olduktan sonra ekonomisini serbestleştirme yolunda önemli bir ivme kazanmıştır. Çin, sahip olduğu avantajları kendi lehine kullanarak dış ticaret potansiyelini, özellikle de ABD ile olan ticaret hacmini önemli ölçüde artırmayı başarmıştır. Bu süreç sonunda Çin, rezerv fazlası veren bir ülke, ABD ise Çin ile olan ticaretinde açık veren bir ülke konumuna gelmiştir. ABD, bu dengesizliğin Çin'in uyguladığı döviz kuru politikasından kaynaklandığını ileri sürerek, Çin'i kur manipülatörü olarak suçlamıştır. İki ülke arasındaki döviz kuru anlaşmazlıkları, zamanla bir kur savaşına dönüşmüş, bu süreçte artan misillemeler ise küresel bir ticaret savaşını tetiklemiştir.

Bu çalışmada, 2008-2022 yılları arasında Çin'in bilinçli olarak uyguladığı döviz kuru politikası ile her iki ülkenin birbirlerine uyguladıkları ticaret kısıtlamalarının, ihracatlarına ve ithalatlarına etkisi, Kesirli Frekanslı Fourier Augmented Dickey-Fuller Birim Kök Testi ve Fourier Toda-Yamamoto nedensellik analizi ile incelenmiştir. Uygulanan analizler, iki ülke arasında kur ve ticaret savaşının varlığını ortaya koymuştur. Analiz sonuçları ABD'nin bariz bir şekilde Çin'e karşı bir ticaret savaşı başlattığını ortaya koyarken, Çin'in bu süreçte daha çok etkilenen taraf olduğunu da kanıtlamıştır.

Anahtar kelimeler: ABD-Çin Ticari İlişkiler, Ticaret ve Kur Savaşları, Fourier Toda-Yamamoto Nedensellik Analizi

ABSTRACT

ABSTRACT

Author' s	Name and Surname	Büşra KAYMAK		
	Student Number	22081021001		
	Department	Uluslararası Ticaret ve Finansman ABD/Uluslararası Ticaret ve Finansman Bilim Dalı		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Dr. Öğr. Üyesi Metin Yıldırım		
Title of the Thesis/Dissertation	Trade and Currency Wars Between The USA and China: The Period of 2008-2022			

In contemporary times, the trade relationship between the United States and China has become a significant issue both in practice and in theory due to the mutual dependency of the two countries. After becoming a member of the World Trade Organization, China has gained significant momentum in liberalizing its economy. By leveraging its advantages in its favor, China has succeeded in significantly increasing its foreign trade potential, particularly its trade volume with the United States. As a result of this process, China has become a country with a reserve surplus, while the United States has become a country with a trade deficit in its relations with China. The United States has accused China of being a currency manipulator, claiming that this imbalance is caused by China's currency policy. The exchange rate disputes between the two countries turned into a currency war over time, and the increasing retaliations in this process triggered a global trade war.

In this study, the effects of China's deliberately implemented exchange rate policy and the trade restrictions imposed by both countries on each other between 2008-2022 on exports and imports were examined using the Fractional Frequency Fourier Augmented Dickey-Fuller Unit Root Test and Fourier Toda-Yamamoto causality analysis. The applied analyzes revealed the existence of an exchange rate and trade war between the two countries. The analysis results revealed that the US had clearly started a trade war against China, and also proved that China was the more affected party in this process.

Keywords: U.S.-China Trade Relations, Trade and Currency Wars, Fourier Toda-Yamamoto Causality Analysis

İÇİNDEKİLER

Yüksek Lisans Tezi Kabul Formu	i
Bilimsel Etik Sayfası	ii
Özet.....	iii
Abstract.....	iv
İçindekiler	v
Tablolar Listesi	viii
Kısaltmalar Listesi	x
Önsöz ve Teşekkür	xii
Giriş.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM TİCARET VE KUR SAVAŞLARI

1.1. Korumacılık.....	3
1.1.1. Korumacılığın Sebepleri ve Araçları.....	4
1.1.2. Merkantilizm ve Korumacılık	6
1.1.3. Yeni Korumacılık	8
1.2. Ticaret Savaşları.....	10
1.2.1. Ticaret Savaşlarının Sebepleri.....	11
1.2.2. Ticaret Savaşlarının Tarihsel Süreci.....	12
1.2.3. ABD-Çin Ticaret Savaşı.....	13
1.2.3.1. Güneş Paneli ve Çamaşır Makinesi İthalatına Getirilen Kısıtlamalar	15
1.2.3.2. Ulusal Güvenlik Meselesi Olarak Çelik ve Alüminyum	16
1.2.3.3. Teknoloji ve Fikri Mülkiyet Konusunda Haksız Ticari Uygulamalar	17
1.2.3.4. ABD'nin Otomobiller ve Parçaları ile İlgili Uygulaması.....	18
1.2.3.5. ABD'nin Meksika ile İlgili Uygulaması.....	18
1.2.3.6. Teknoloji Firmalarını Kısıtlayıcı Önlemler ve Çip Krizi	19
1.3. ABD-Çin Ticaret Savaşının Türkiye'ye Etkisi	19
1.4. Kur Savaşları.....	21
1.4.1. Komşuyu Zarara Sokma Politikası	22
1.4.2. Kur Savaşlarının Tarihçesi	24
1.4.2.1. Birinci Kur Savaşı (1921-1936).....	25
1.4.2.2. İkinci Kur Savaşı (1967-1987)	26

1.4.2.3. Üçüncü Kur Savaşı (2010-...)	28
1.5. Kur Savaşı ve Ticaret Savaşı Arasındaki Farklar	31
1.6. Kur Savaşı ve Türkiye	32

İKİNCİ BÖLÜM

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ VE ÇİN HALK CUMHURİYETİ EKONOMİSİ

2.1. ABD'nin Belli Başlı Ekonomik Göstergeleri ve Politikaları	34
2.1.1. ABD'nin Büyüme Oranı	34
2.1.2. ABD'nin Enflasyon Oranı	36
2.1.3. ABD'de İstihdam ve İşsizlik	38
2.1.4. ABD'nin Dolar-Faiz İlişkisi ve Kur Politikası	39
2.1.5. ABD'nin Uluslararası Rezervleri	46
2.1.6. ABD'nin Dış Ticaret Politikaları	48
2.2. Çin'in Belli Başlı Ekonomik Göstergeleri ve Politikaları	57
2.2.1. Çin'in Büyüme Oranı	57
2.2.2. Çin'in Enflasyon Oranı	60
2.2.3. Çin'de İstihdam ve İşsizlik	62
2.2.4. Çin'in Renminbi-Faiz İlişkisi ve Kur Politikası	63
2.2.5. Çin'in Uluslararası Rezervleri	69
2.2.6. Çin'in Dış Ticaret Politikaları	72
2.3. ABD-Çin Ticari İlişkileri	81
2.3.1. ABD'den Çin'e İhracat ve İthalat	83
2.3.2. Çin'den ABD'ye İhracat ve İthalat	87
2.4. Trump 2025 Politikaları	92

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ VE ÇİN'İN KISITLAMA VE DÖVİZ KURLARI İLE DIŞ TİCARETLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

3.1. Konuyla İlgili Literatür Araştırması	98
3.2. Veri Seti	103
3.3. Ekonometrik Analiz ve Değişkenler	103

3.4. Uygulamada Kullanılan Yöntem ve Modeller	104
3.4.1. Birim Kök Testi (FADF)	104
3.4.2. Nedensellik Analizi (Fourier Toda-Yamamoto)	107
3.5. Uygulama Sonuçları.....	109
Sonuç	116
Kaynakça	121

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 2.1. ABD Büyüme Oranları 2008-2022	35
Tablo 2.2. ABD Enflasyon Oranı 2008-2022	37
Tablo 2.3. ABD İstihdam ve İşsizlik Oranları 2008-2022.....	38
Tablo 2.4. ABD Uluslararası Rezervleri 2007-2022	47
Tablo 2.5. ABD'nin Dış Ticaret Verileri (Mal ticareti).....	49
Tablo 2.6. ABD'nin ürün gruplarına göre ihracatı (2008-2012)	50
Tablo 2.7. ABD'nin ürün gruplarına göre ihracatı (2013-2017)	51
Tablo 2.8. ABD'nin ürün gruplarına göre ihracatı (2018-2022)	52
Tablo 2.9. ABD'nin ürün gruplarına göre ithalatı (2008-2012)	53
Tablo 2.10. ABD'nin ürün gruplarına göre ithalatı (2013-2017)	54
Tablo 2.11. ABD'nin ürün gruplarına göre ithalatı (2018-2022)	55
Tablo 2.12. Çin GSYİH Büyüme Oranları 2008-2022	58
Tablo 2.13. Çin Enflasyon Oranları 2008-2022	61
Tablo 2.14. Çin İstihdam ve İşsizlik Oranları 2008-2022	63
Tablo 2.15. Çin Uluslararası Rezervleri 2007-2015	69
Tablo 2.16. Çin Uluslararası Rezervleri 2016-2022	71
Tablo 2.17. Çin Dış Ticaret Verileri 2008-2022 (Mal ticareti)	75
Tablo 2.18. Çin ürün gruplarına göre ihracatı (2008-2012)	75
Tablo 2.19. Çin ürün gruplarına göre ihracatı (2013-2017)	76
Tablo 2.20. Çin ürün gruplarına göre ihracatı (2018-2022)	77
Tablo 2.21. Çin ürün gruplarına göre ithalatı (2008-2012)	78
Tablo 2.22. Çin ürün gruplarına göre ithalatı (2013-2017)	79
Tablo 2.23. Çin ürün gruplarına göre ithalatı (2018-2022)	80
Tablo 2.24. ABD-Çin Ticaretindeki Gelişmeler.....	83
Tablo 2.25. ABD'den Çin'e İhracat (2008-2012)	84
Tablo 2.26. ABD'den Çin'e İhracat (2013-2017)	84
Tablo 2.27. ABD'den Çin'e İhracat (2018-2022)	85
Tablo 2.28. ABD'nin Çin'den İthalatı (2008-2022).....	86
Tablo 2.29. Çin'den ABD'ye İhracat (2008-2012).....	88
Tablo 2.30. Çin'den ABD'ye İhracat (2013-2017).....	89
Tablo 2.31. Çin'den ABD'ye İhracat (2018-2022).....	90
Tablo 2.32. Çin'in ABD'den İthalatı (2008-2022).....	91
Tablo 3.1. Değişkenlerin tanımlanması	103
Tablo 3.2. Açıklayıcı İstatistikler	104

Tablo 3.3. Kesirli Frekanslı Fourier ADF Birim Kök Testi Sonuçları-Sabit Terim.110	
Tablo 3.4. Kesirli Frekanslı Fourier ADF Birim Kök Testi Sonuçları-Sabitli/Trendli	111
Tablo 3.5. Fourier Toda Yamamoto Testi-ABD	112
Tablo 3.6. Fourier Toda Yamamoto Testi-Çin	112

KISALTMALAR LİSTESİ

- AB:** Avrupa Birliği
ABD: Amerika Birleşik Devletleri
ADF: Augmented Dickey Fuller
AR-GE: Araştırma ve Geliştirme
ASEAN: Güneydoğu Asya Uluslar Birliği
CHF: İsviçre Frangı
DTÖ: Dünya Ticaret Örgütü
EURO: Euro
FED: ABD Merkez Bankası
FOMC: Federal Açık Piyasa Komitesi (ABD)
FADF: Fourier Augmented Dickey Fuller
G7: Yedili Grup
GATT: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GBP: İngiliz Sterlini
GSYİH: Gayrisafi Yurtiçi Hasıla
IMF: Uluslararası Para Fonu
JPY: Japon Yeni
KOBİ: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
MÖ: Milattan Önce
NAFTA: Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması
NATO: Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
OECD: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
OPEC: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
PBC: Çin Halk Cumhuriyeti Merkez Bankası
QE: Nicel Genişleme
RMB: Renminbi (Çin yuanı)
SAFE: Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Döviz İdaresi
SDR: Özel Çekme Hakları
S&P: Standard&Poor's (Uluslararası Kredi Değerlendirme Kuruluşu)
TCMB: Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TL: Türk Lirası
TÜFE: Tüketici Fiyat Endeksi

UNDP: Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı

US: United States (ABD)

USD: Amerikan Doları

VAR: Vektör Otoregresyon

WTO: World Trade Organization (Dünya Ticaret Örgütü)

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Yüksek lisansa başlamam konusunda beni teşvik eden Sayın Kemal YAZGAN'a, bu süreçte her zaman en büyük destekçim olan annem Gülseren KAYMAK ile babam Kerametdin KAYMAK'a, tüm tez süreci boyunca her aşamada yanımda olan, kıymetli desteğini esirgemeyen saygıdeğer danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Metin YILDIRIM hocama ve Uluslararası Ticaret ve Finansman Bölümündeki tüm değerli hocalarıma en içten teşekkürlerimi sunarım.

Sonsuz minnet ve saygıyla...

GİRİŞ

Uluslararası ticaret devletlerin var oldukları dönem kadar eski bir kavram olmakla birlikte günümüze kadar gerek politik gerek ekonomik temelli birçok aşamadan geçmiştir. Devletler, uluslararası ticaret ve para sistemine sadece ekonomik amaçlarla yön vermeye çalışmamakta politik çıkarlarını da her zaman ekonomileri kadar öncelikli olarak gözetmektedirler. Dolayısıyla bu noktada ülkeler arasında yaşanan rekabetleri, mücadeleleri, üstünlükleri ekonomi politik çerçeveden değerlendirmekte fayda vardır.

Devletler arasındaki ticaret hacmi ve bu ticaretten elde edilen katma değer, ülkelerin ekonomilerine direkt olarak etki etmektedir. Dolayısıyla korumacı bir tavır benimseyen ülkeler ihracatlarını artırmak isterken ithalatlarını olabildiğince düşürmeye çalışmaktadırlar.

Küresel ekonomide ülkelerin ekonomik büyüklükleri ve dünya siyasetine olan hakimiyetleri doğru orantılı bir ilişkiye sahiptir. Devletler uluslararası zeminde hem ekonomik hem politik üstünlüklerini kaybetmemek için zaman zaman kendilerini koruyup diğer ülkelere zarar verecek şekilde hamlelerde bulunmuşlardır. Bu hamleler kotalar, gümrük tarifeleri, ticari kısıtlamalar, ek vergiler ve kur ayarlamaları vasıtasıyla yapılmıştır. Çoğu zaman da bu muamelelere maruz kalan ülke bu hamlelere misilleme yaparak öncelikle bölgesel daha sonra da uluslararası boyutta ticari hayatı çıkmaza sürüklemiştir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan itibaren kendini dünyanın patronu ilan eden ABD, uluslararası ticarete en çok ithalat yapan ülkeler arasında başı çekmektedir. Bu durumda ABD'nin en büyük ticaret partneri ise Çin Halk Cumhuriyeti'dir. (Çalışmada ülke, Çin olarak ifade edilecektir). Fakat ikisi arasında yapılan ticarete Çin her zaman dış ticaret fazlası veren ve uluslararası rezervlerini artıran konumda olmuştur. ABD bunun tam aksine büyük dış ticaret açıkları veren ve Çin'in en büyük ithalatçısı olan ülke konumundadır.

ABD bu ekonomik çerçevede gün geçtikçe Çin'e daha bağımlı hale gelmiş ve bu durumdan rahatsız olmaya başlamıştır. Rahatsızlıklarının sonucu olarak birtakım kısıtlamalar, ek vergiler, tarifeler uygulamaya başlamıştır.

2017 yılından itibaren ABD ve Çin arasındaki ticarete güneş paneli ve çamaşır makinesi kalemlerine getirilen ithalat kısıtlamalarıyla başlayan süreç ticaret savaşlarına dönüşmüştür. Ayrıca, zaman zaman Çin, ulusal para birimi olan Renminbinin değerini bilinçli olarak sabit tutması veya dolar karşısında yeteri kadar değerlememesi gerekçesiyle suçlanmış, ticaret savaşları ve kur savaşları eş zamanlı yaşanmış ve sonuç olarak tüm dünya ticareti bu eylemlerden dolayı sekteye uğramıştır.

Bu çalışmada, birinci bölümde öncelikle "Ticaret ve Kur Savaşları" başlığı altında korumacılık, merkantilizm ve yeni korumacılık terimlerine yer verilecek, daha sonra ABD'nin Çin'e başlattığı ticaret savaşı kronolojik sırayla incelenecektir. Ayrıca bu bölümde kur savaşları başlığı detaylandırılarak 'komşuyu zarara sokma politikası' ve kur savaşlarının tarihçesi anlatılacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, ABD ve Çin ekonomileri irdelenecek, her iki ülkenin dış ticaret politikaları incelenecek ve aralarındaki dış ticaret ilişkisine yer verilecektir.

Çalışmanın son bölümünde, konuyla ilgili literatür araştırması yapıp, ABD ve Çin'in dış ticaretleri ile döviz kurları ve kısıtlamalar ilişkisi ele alınacak, daha sonra ekonometrik analiz kısmına geçilecektir. ABD - Çin arasındaki ticaret ve kur savaşları 2008-2022 yılları arası için analiz edilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TİCARET VE KUR SAVAŞLARI

1.1. Korumacılık

Korumacılık, genel olarak yabancı menşeli malların yerli pazara girmesini sınırlayan veya iç pazarda yerli malların yabancı mallarla rekabetini azaltmayı hedefleyen bir düzenleme türü olarak tanımlanır. Bu amaçla, miktar kısıtlamaları, ithalat yasakları, gümrük vergileri ve benzeri yöntemler yaygın olarak korumacılık çerçevesinde kullanılmıştır. Korumacılık politikaları, yerli işletmelerin ve üreticilerin dış rekabetten olumsuz etkilenmesini engellemek amacıyla uygulanır. Bu politika, yerli endüstrilerin gelişmesini teşvik etmek ve istihdamı artırmak için kullanılan bir araçtır. Yerli üreticiler, yabancı rakiplerle rekabet ederken karşılaştıkları zorlukları aşmak ve büyümek için korumacı önlemlerden yararlanabilirler (Çelik, 2022: 7).

Uluslararası ticaretin tarihi kadar eski olan korumacılık politikasının temelleri Merkantilist anlayışa dayanır. Merkantilist anlayış, devletlerin ellerinde bulundurduğu altın ve değerli madenlerin miktarının güçleriyle doğru orantılı olduğunu savunmuştur. Ulusların ellerindeki altın ve değerli madenlerin azaltılmaması, bunların ülkeden çıkışına ağır yasaklar getirilmesi ve ülke içindeki değerli madenlerin artırılması en önemli ekonomi politikasıdır (Saçar, 2021: 36).

Klasik dış ticaret teorisi, serbest dış ticaretin tüm ülkelerin yararına olduğunu savunurken korumacılığın tüm ülkelerin zararına olduğunu savunmuştur. Klasik iktisatçılar gümrük ek tarifesi gibi korumacı önlemlere karşı çıkmışlardır. Klasik iktisadın eksikliklerini gidermek için Heckscher ve Ohlin “Faktör Donanımı Teorisi” ni geliştirmişlerdir. Bu teoriye göre, bir ülke hangi üretim faktörüne zengin olarak sahipse, o faktörü kullanan malları daha ucuza üretir. Heckscher -Ohlin teorisinden türeyen bir diğer yaklaşım olan Stolper-Samuelson klasik dış ticaret teorisini, serbest dış ticaret ve korumacılık konularında eleştirmiştir. Ülkelerin dış ticaret politikalarının ve faktör yoğunluklarının ülkenin refahı üzerinde etkili olduğunu savunmuştur. Buna göre, serbest dış ticaret, bir ülkedeki fazla faktör sahiplerinin yararına iken, korumacılık az faktör sahiplerinin yararına sonuçlar doğurur (Yüksel ve Sarıdoğan, 2012: 200).

Korumacılık, özel sanayi gruplarına üretimde ayrıcalıklar tanıyarak rekabeti engeller ve kaynakların etkin dağılımını bozarak monopol oluşumunu destekler. Dahası, korumacılık bir döngü içinde kendini yeniden üretir; örneğin, iplik sanayisinin korunması durumunda, dokuma sanayisi de benzer bir koruma talep edecektir. Dış ticarete korumacılığı savunanlar ise ulusal güvenlik, ekonomik kalkınma, stratejik ticaret politikaları, istihdam düzeyinin artırılması, ticaret hadlerinin iyileştirilmesi ve dumpinglerin önlenmesi gibi gerekçelere dayandırarak bu yaklaşımı meşrulaştırmaya çalışır (Seyidoğlu, 2017: 157-158).

Sonuç olarak korumacılık kavramı ülkelerin birbirlerine mal alıp-sattığı tarih kadar eski bir durum olmakla birlikte geçmişte ne kadar var olduysa günümüzde de yöntemleri ve araçları değiştirilerek varlığını devam ettirmektedir. Her ülkenin kendi çıkarını düşünerek korumacı ticari politikalar uygulamasının sonuçları ticaret savaşlarına kadar gidebilmekte ve tüm dünyayı ekonomik darlığa sürükleyebilmektedir.

1.1.1. Korumacılığın Sebepleri ve Araçları

En temel dış ticaret politikalarından biri olan korumacılık yerli üreticiyi, dış pazardaki yabancı üreticiye karşı korumayı ifade eder. Korumacılığın başlıca sebeplerini iktisadi olmayan ve iktisadi olanlar olarak iki grupta toplamak mümkündür (Tuncer, 2012: 241-242):

İktisadi Olmayan Sebepler:

- 1) Yurt savunması ve savaşlar: Korumacılık, askeri amaçlarla sanayi ve tarımsal ürünlerin yurtiçinde üretilmesini sağlar.
- 2) Sosyal nedenler: Halk sağlığı için zararlı veya lüks tüketim mallarının ithalatı korumacılık yoluyla azaltılabilir.
- 3) Kendi kendine yetme: 1. Dünya Savaşından sonra benimsenen kendi kendine yetme politikası aracılığıyla ithalat kısıtlanmıştır fakat 2. Dünya Savaşından sonra bu düşünce istenilen sonuçları vermediği için terkedilmiştir.

İktisadi Sebepler:

1) Yeni kurulan sanayileri korumak: Korumacılık, yeni kurulan sanayilerin kuruluşunda ve gelişmesinde yabancı ürünlere karşı koruma sağlayan vazgeçilmez bir politikadır.

2) Yerli işgücüne istihdam sağlama: Korumacılık politikası yerli işgücüne istihdam sağlayarak işsizliğin önüne geçmeye çalışır.

3) Ödemeler dengesini sağlama: Korumacılık, dolaylı olarak ülkenin ödemeler dengesi üzerinde olumlu etki yapar. Sınırlı döviz gelirleri olan gelişmekte olan ülkeler için, iç talebin yurtdışından karşılanması durumunda ödemeler dengesi açık vermektedir. Ancak, talebin yurtiçinden karşılanması durumunda ödemeler dengesi düzelecektir.

4) Devlete gelir sağlamak: Gümrük tarifelerinin yükseltilmesi dolaylı olarak devlete gelir sağlar.

5) Dampinge karşı silah: İthal malların yerli malından daha ucuza satılmak istendiği durumlarda (damping) korumacılık politikası diğer ülkelerin yıkıcı rekabetine karşı uygulanabilecek etkili bir yöntemdir.

Sanayi Devriminden itibaren üretimin artmasıyla birlikte dış ticaret kavramının yeni bir boyut kazanması ülkeleri giderek birbirine daha bağımlı hale getirmiştir. Bu süreçte, İngiltere, Almanya gibi ülkeler diğer ülkelerden daha hızlı bir şekilde Sanayi Devrimi sürecini tamamlamış ve daha hızlı bir şekilde gelişmişlerdir. Bu nedenle, tüm ülkeler aynı zamanda gelişmişlik evresine geçememişlerdir. Bazıları az gelişmişken, diğerleri ise gelişmekte olan ülke konumunda kalmışlardır.

Hamilton ve List'in korumacılık yanlısı görüşleri az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sanayilerinin gelişmiş olanlarla rekabet edemeyeceği ekseninde şekillenmiştir. Bu görüşe göre az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin sanayileri korunmak zorundadır ve bu aslında geçici bir süreçtir. Bu ülkelerin, gelişmiş ülkelerle rekabet edebilecek konuma gelene ve ulusal kalkınmasını sağlayana kadar korumacı politikalara başvurması gerekir (Keşap ve Sandalcılar, 2021: 261).

Uluslararası ticaretin önündeki engeller, korumacı politikalar çerçevesinde tarife ve tarife dışı engeller olarak ikiye ayrılmaktadır. Tarifeler, uluslararası ticaret

politikalarının içinde en eski ve en çok kullanılan araçlardan biridir. Tarife, en temel anlamıyla ithal edilen ürünün ülkeye girişinde uygulanan vergiyi ifade eder. Tarife dışı önlemler, gümrük vergilerinin dışında kalan ve yine dış ticareti kısıtlayan politika ve uygulamalardır (Gökmen, 2012: 18). Tarife dışı engeller, gümrük vergilerine oranla tam olarak belirlenemeyen ve ölçülmesi zor olan uygulamalar olduğu için günümüzde daha fazla kullanılmaya başlanmıştır. Ayrıca tarife dışı engeller de doğrudan veya dolaylı maliyet içerdiği için yine ithal edilen ürünün ülkeye giriş fiyatını artırırlarken aynı zamanda devlete gelir sağlamış olurlar. Tarife dışı engeller üç başlık altında toplanabilir: miktar kısıtlamaları, mali engeller, idari ve teknik engeller. Miktar kısıtlamaları; kotaları, gönüllü ihracat kısıtlamalarını ve ithalat yasaklarını kapsar. Mali engeller anti-damping vergileri, ihracat sübvansiyonları gibi engellerdir. İdari ve teknik engeller sevk öncesi inceleme, ithalat lisansları, menşei kuralları gibi önlemleri içermektedir (Yanar Gürce, 2021: 82-85).

Sonuç olarak, gerek doğrudan vergi uygulamaları yolu ile gerek dolaylı yollar vasıtasıyla korumacılık uygulamaları geçmişten günümüze daha doğrusu, dış ticaret var olduğundan beri süregelen bir kavramdır.

1.1.2. Merkantilizm ve Korumacılık

Adam Smith'in ünlü eseri *Ulusların Zenginliği* ile temelleri atılan Merkantilist düşünce Orta Çağ dönemini takip eden 1500-1800 yılları arasında kapsar. Merkantilizmin temeli devlet esasına dayanır. Bu dönemde güçlü olmanın yolu hazinenin büyüklüğüne bağlıydı. Bunun için de dış ticarete ihracat ithalattan daha önemli hale geliyordu (Güngör, 2016: 3). Ayrıca dış ticaretin pozitif yönlü hareketinin önemi kadar altın ve değerli madenleri biriktirmenin de ehemmiyeti fazlaydı. Bir ulusun ne kadar fazla altın ve gümüşü varsa o kadar güçlü devlet olduğu kabul ediliyordu.

Merkantilist doktrinin açıklaması üç temel faktörle tanımlanabilir: Birincisi, sağlam ve kamulaştırılmış bir devlet ilkesidir. İkincisi, kar tutkusu ve değerli madenlere sahip olma arzusudur. Son olarak, dış ticarete girmenin gerekliliğidir. Bununla birlikte, bu üç özellik, birbirine bağlı olarak kabul edilmesi gereken özelliklerdir. Merkantilizmin ortaya çıkışı, ulus devletlerinin yıllarca süren

çekişmeler sonucunda kurulması ve ardından sömürgecilik ile birlikte devletlerin sürekli ordu bulundurma zorunluluğu, devletleri finansman arayışına sürüklüyordu ve bunun sonucunda altın ve değerli madenlere yönlendiriyordu. Bu sebeple devletler ithalatı düşük bir bedelle yapıp ihracatı yüksek bedellerle yapmayı hedefliyorlardı. Bu amaca hizmet eden ve ülkeye altın gibi değerli madenleri getiren ticari şirketlere devlet tarafından destek sağlanıp imtiyazlar sağlanıyordu. Dolayısıyla merkantilizmin bu özellikleri onu korumacı bir akım haline getirmişti (Peker, 2015: 3).

“Güçlü devlet zengin devlet, zengin devlet güçlü devlettir” anlayışına sahip olan Merkantilizm akımının aslında temeline korumacılık düşüncesi hakim olmuştur. Bu dönemin en başlangıcında da daha sonraki modern tarife uygulamalarında da amaç her zaman dış ticaret dengesinin pozitif yönlü seyredebilmesi için ihracatı artırırken ithalatı kısıtlamak olmuştur. Merkantilistler milliyetçi bir ekonomi modelini benimsemişler ve bu doğrultuda devletin iktisadi faaliyetlere müdahalesini savunmuşlardır. Devletin sanayi kuruluşlarını denetlemesi, üretilen ürünlerin kalitesini kontrol etmesi ve hatta gerektiğinde sanayi kuruluşları kurabilmesi (Aydemir ve Güneş, 2006:145-146), bir dış ticaret politikası olan korumacılık politikası ile birbirine karşılık gelmektedir. Nitekim geçmişte ve hala bugün devletler, ticari şirketlerin ihracatını artırması için teşvik edici politikalar uygulamakta ve sübvansiyonlarla desteklemektedirler.

Merkantilizmdeki altın ve gümüş biriktirme ve bunu devletin gücüyle bir tutma fikri ile dünya ticaretinde ve siyasetinde egemenlik savaşına giren devletlerin uluslararası piyasalarda tuttuğu rezerv önemli hale gelmiştir. Ayrıca ödemeler dengesi pozitif yönlü ilerleyen devletin negatif yönlü ilerleyen devlete göre ekonomik bir üstünlüğü vardır. Bu üstünlük de dünya siyasetinde güç ve çıkar çatışmalarına sebep olmaktadır. Merkantilizmle korumacılığın bağdaşan bir diğer özelliği, korumacılığa konu olan ithalat yasakları merkantilizmin ise hammadde çıkışını yasaklaması altın ve gümüşü mümkün olduğunca ülke içinde tutmaya çalışmasıdır (Aydemir ve Güneş, 2006: 145).

Korumacılığın kökenlerini Merkantalist düşüncelere dayandırmak yanlış olmayacaktır. Dış ticaretin ve devletlerin varoluşundan kaynaklı bu politikalar farklı

yollarla ulusların ticareti devam ettiği sürece kullanılmaya devam edilecektir. 16-19. yüzyıllar arasında merkantilizm olan akım daha sonra dış ticaretin temel politikalarından biri olan korumacılığa dönüşmüştür. Gümrük vergileri ve kotalar, kısıtlamalar şeklinde yapılan korumacılık günümüzde daha farklı bir boyutta ve araçlarının şekli değiştirilip amacına sadık kalınarak uygulanmaya devam etmiş ve literatürde ‘yeni korumacılık’ olarak anılmaya başlanmıştır.

1.1.3. Yeni Korumacılık

Yeni korumacılık kavramı, klasik korumacılık olgusundan farklılaşarak ve doların altınla bağının kesildiği yıllara denk gelen 1970’li yıllar itibariyle uygulanmaya başlanmıştır. ‘Organize Serbest Ticaret’ olarak da adlandırılan yeni korumacılık, gelişmiş ülkelerdeki sanayilerin uluslararası pazarlardaki rekabet gücünün azalması ve buna bağlı olarak artan işsizlik oranlarına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Döviz kurlarındaki dalgalanmalar, petrol krizleri, küresel ekonomik durgunluk ve borç krizleri gibi faktörler, bu yaklaşımın yayılmasını hızlandırmıştır (Yıldırım, 2002: 18-19).

İki savaş arası dönem 1929 Ekonomik Buhranı’nın da etkisiyle uluslararası ekonomik ilişkiler ve uluslararası para sistemi açısından belirsiz bir dönem olmuştur. İkinci Dünya Savaşından sonra bir tarafta ekonomisi büyük zarar görmüş Avrupalı devletler bir tarafta savaşın en karlı ülkesi olan ABD ve onun kurmuş olduğu dolara dayalı para sistemi ön plana çıkmıştır. Savaştan sonra bu ekonomiler yeniden kalkındırılmış ve ticari ilişkiler yeniden canlanmaya başlamıştır. Bu dönemden sonra üretim ve ticaret büyük bir hızla artmaya başlamıştır. 1944 Bretton Woods Konferansı ile dünya ekonomik sisteminde birtakım düzenlemeler yapılmıştır: uluslararası para konularını düzenlemesi için Uluslararası Para Fonu (IMF), savaşta zarar gören Avrupa ülkelerinin ekonomisini onarmak ve daha sonra gelişmekte olan ülkelerin ekonomilerini geliştirmek için gerekli finansmanı sağlamalarına yardımcı olmak için Dünya Bankası (World Bank) kurulmuştur. Uluslararası ticaretin serbestleştirilmesi için Uluslararası Ticaret Örgütü’nün kurulması gündeme gelmiştir fakat ilk aşamada bu örgüt fikri başarısız olmuş, onun yerine 1947 yılında Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) imzalanmıştır. Bu anlaşma ile ciddi tarife indirimleri söz konusu olmuştur. GATT, tarife indirimleri sayesinde korumacı

politikaları azaltmış ve ekonomide bir serbestleşme sağlayarak dış ticaret hacmini önemli ölçüde arttırmıştır. Dış ticaretteki bu önemli artış ancak 1970’li yıllara kadar devam etmiş, daha sonra yerini ekonomik durgunluğa ve gerilemeye bırakmıştır. Aynı zamanlarda Bretton Woods sistemi çökmüş, dolar ve altın arasındaki sabit kur sisteminden vazgeçilmiş ve dolara olan güven azalmıştır. ABD’nin dış ticaret bilançosundaki açıklar dünya ekonomi sistemine olan hakimiyetini sarsmış ve liberal görüşünün aksine korumacı tavırlara geri dönmesine sebep olmuştur. Ayrıca 1973 yılında petrol fiyatlarının dört kat artması dünya ekonomisini bunalıma sürüklemiş, ekonomideki durgunlukla birlikte yaşanan enflasyon, stagflasyona sebep olmuştur. İlk krizin etkileri geçmeden 1979-1980 yılları arasında patlak veren ikinci kriz hem gelişmiş ülkeleri hem de OPEC ülkelerini etkisi altına almıştır. Ülkelerin ticaret bilançolarındaki olumsuz hareketler, işsizlik ve enflasyonun artması sanayi kapasitelerinin düşmesine, gelişmiş ülkelerin geliştirmekte olan ülkelere yaptığı ithalatları kısıtlamasına sebep olmuştur. Fakat ülkeler bir taraftan tekrar korumacı politikalara dönerken bir taraftan da GATT çerçevesinde yapılan gümrük tarifelerinde indirimler söz konusu olmuştur. İşte bu sebeple ülkeler, klasik gümrük tarifeleriyle ve vergilerle ekonomilerini koruyamadıkları için yeni yöntemler keşfetmişlerdir. Nihayetinde eski korumacılık aynı amacına hizmet ederek-sanayileri dış rekabete karşı korumak, dış ticaret hadlerini iyileştirmek- fakat farklı yollarla ‘yeni korumacılığa’ dönüşmüştür. Gelişmiş ülkeler tarafından geliştirilen bu yeni yöntemlerin en önemli özelliği tespitinin oldukça zor olması ve şeffaf olmamalarıdır (Seymen, 2000: 66-72).

Literatürde tarife dışı önlemler olarak da anılan yeni korumacılık engelleri çok çeşitli yollarla yapılsa da temel olarak uygulanan araçlar; insan ve bitki sağlığı önlemleri, teknik önlemler ve ürün standartları, sevkiyat öncesi denetim, koşullu ticaret koruma önlemleri, lisans, kota, miktar kısıtlamaları, yasak ürünler, finansal önlemler, satış sonrası hizmet kısıtlamaları, sübvansiyon, fikri mülkiyet önlemleri ve menşe kurallarıdır (Elitaş ve Şeker, 2017: 58).

1980’ler boyunca ABD, Japonya’dan ithal edilen araçlara kısıtlamalar getirmiş ve devlet yardımları ile stratejik sektörlerin korunmasını hedeflemiştir. Bu sayede önemli sektörlerin yabancıların eline geçmesi önlenmiştir. Ancak, bu tür

politikalar nihayetinde küresel ticarete zarar vermiş ve diğer ülkelerin de benzer korumacı adımlar atmasına neden olmuştur. Sonuç olarak, anti-damping vergileri, ihracat devlet destekleri gibi ticaret engelleri yaygınlaşmıştır. 1990-2006 arası dönemde ABD, AB, Japonya gibi gelişmiş ekonomilerde ve Brezilya, Çin, Hindistan gibi gelişmekte olan ülkelerde engellerin sayısı azalmıştır. 1990'lerden itibaren gelişmekte olan ekonomilerin pazar payı artmıştır. Gelişmekte olan ülkelerin tarifeleri yüksek kalmaya devam etmesine rağmen, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki fark azalmıştır. Bu dönem, küresel ekonomideki güç dengelerinin değişmeye başladığı bir süreci temsil etmektedir (Tekbaş ve Yıldırım, 2016: 464).

Yeni korumacılık uygulamalarının yoğun olarak kullanıldığı bir diğer dönem 2008 Küresel Krizinden sonraki dönemdir. 2008 kriziyle ülkelerin dış ticaret hacimleri çok sert bir şekilde düşmüştür. Kriz sonrası ülkeler ekonomilerini toparlayabilmek için gerek tarife gerekse tarife dışı önlemlere başvurmuşlardır. Gelişmiş ülkeler finansal güçlerini kullanarak sübvansiyon ve teşvik uygulamalarına ağırlık vermişler, gelişmekte olan ülkeler ise ekonomilerini korumak amacıyla kısıtlayıcı önlemlere başvurmuşlardır. Bu yeni önlemleri tehlikeli kılan tutum ise ülkelerin birbirlerine misilleme yapmaları olmuştur. ABD 2009'da "Amerikan Malı Kullan" olarak bilinen bir yasayı uygulamaya koymuştur. Bu yasanın kilit noktası, kamu projelerinde yer alabilmek için üretimde kullanılan demir-çeliğin ABD içerisinde üretilmiş olması şartıdır. ABD'nin bu yasasına karşılık Endonezya ve Avustralya da benzer şekilde yasaları uygulamaya almışlardır (Alagöz ve Ceylan, 2015: 69-72). 2008 Krizi sonrası devam eden korumacı eğilimler, 2016 yılında ABD başkanı Donald Trump tarafından uygulamaya alınan yaptırımlar sonucunda küresel bir ticaret savaşına dönüşmüştür (Arslan ve Sönmez, 2019: 1762).

1.2. Ticaret Savaşları

Ticaret Savaşları, korumacı politikalar uygulayarak ithalatı kısıtlayan devletlere karşı benzer yollarla misilleme yapılması ve bu durumun bir süre devam ederek ekonomiyi daraltması anlamına gelir (Yılmaz ve Divani, 2018: 15). Uluslararası ticaret hacmini düşüren ticaret savaşları korumacılık faaliyetlerinin son aşamasıdır. Ekonomik enstrümanlarla yapılan bu savaş ülkenin kendi ekonomisini korumaya çalışır, diğer ülkelerin ise ekonomisine zarar vermek amacıyla gerek

tarifelerle gerekse tarife dışı önlemlerle kısıtlayıcı politikalar uygular (Erdoğan ve Aydınbaş, 2021: 226-227).

Dış ticaretteki bu olumsuzluklar sonucu iki ülke arasında başlayan ticaret savaşı daha fazla ülkeye hatta tüm dünyaya sıçrama ihtimaline sahiptir. Karşılıklı misillemeler ticaret savaşının şiddetini artırmakta olup hem ekonomik hem siyasi olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Yüksek tarifelerle karşı karşıya kalan ülkeler ihracat yapamaz hale gelecek ve ekonomik büyümeleri durma noktasına gelip hatta negatife döneceklerdir (Baran, 2019: 29).

Küresel ticaretin serbest ve adil olmasını engelleyen ticaret savaşları, merkantilizm ve korumacılık gibi ticari ilişkilerin birbirine bağımlı hale gelmesiyle ortaya çıkmış bir kavramdır. Sebebi ekonomik olduğu kadar aynı zamanda da siyasi olabilir. Her ne kadar fiziki bir savaş olmasa da ticaret savaşları devletlerin birbirleriyle mücadele ettikleri ve hakimiyetlerini kanıtlamaya çalıştıkları bir olgudur. Ülkeler böyle bir ortamda hem ekonomik güçlerini hem de dünya siyasetindeki yerlerini sağlamlaştırmaya çalışırlar. Fakat ülkelerin uzun süreli ve karşılıklı olarak birbirlerine uyguladıkları tarifeler, kotalar, yasaklar hem kendi ekonomilerinin gelişmesine ket vuracak, hem de tüm dünyanın ekonomisini dar boğaza sokacaktır. Sonuç olarak tüm ekonomilerin sanayileri ve ekonomik göstergeleri bu durumdan etkilenecek, ihracat yapılamadığı için dış ticaret hacmi düşecek ve dış ticaret bilançolarında dengesizlikler oluşacaktır.

1.2.1. Ticaret Savaşlarının Sebepleri

Kökenleri merkantilizme ve korumacılık politikalarına kadar dayandırılan ve modern ekonomide yeni korumacılık önlemleri ile birlikte anılan ticaret savaşlarının ekonomik ve siyasi temelli birçok sebebi vardır. Bunları aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Baydur, 2023: 84-85):

- Ülkeler arası dış ticarete ortaya çıkan dengesizlik veya açıklar,
- Ülkelerin sahip oldukları üretim faktörlerindeki avantajlar ve dezavantajlar,
- Dış ticarete belirli ülkelere veya ülkeye yüksek oranda bağımlılık,

- Ülkelerde yatırım, istihdam, üretim ve ihracat alanlarında ortaya çıkan makro dengesizlikler,
- Ülkeler arası pazarlara erişim eksikliği,
- Ülkeler arasında haksız ticaret uygulamaları,
- Ülkeler arası patent hakları, teknoloji transferleri vs. konularda eşitsizlik,
- Ülkeler arası tarihsel nedenlerden beri süregelen rekabet,
- Global ekonomik düzeyde daha fazla baskın olma isteği

1.2.2. Ticaret Savaşlarının Tarihsel Süreci

Ticaret savaşları, tarihsel süreç boyunca çıkış sebepleri, amaçları veya sonuçları değişse de iktisat tarihinin önemli bir parçası olmuştur. Tarihte bilinen ilk ticaret savaşlarından biri Anglosakson-Hollanda Ticaret Savaşı'dır. 17. yüzyılda Hollandalılar, geniş ticari filolarıyla Avrupa ticaretinde baskın bir konuma sahip olmuş ve İngiltere için büyük bir tehdit haline gelmişlerdir. İngilizler, deniz aşırı ticaret kapasitelerini arttırmak ve İngiliz İç Savaşı sırasında kolonilerdeki egemenliğini yeniden tesis etmek ve kolonilerin Hollandalılarla ticaretini engellemek için yasa çıkarmış, bu da Hollanda ile diplomatik gerilimlere yol açmıştır. İngiliz Parlamentosu'nun 1651 yılında çıkardığı "Seyir Yasası" yabancı gemilerin Asya, Afrika ve Amerika'dan İngiltere ve kolonilerine mal taşımalarını yasaklamıştır. Bu yasa Hollandalıların ticaretini önemli ölçüde sınırlamıştır. Taraflar birbirlerine karşı kısıtlayıcı önlemler alırken durumu daha da ilerletip birbirlerinin gemilerine el koymuşlardır (Baydur, 2023: 86-88).

Ticaret Savaşlarının en eskilerinden olan bir diğer hadise, 1773 yılında Büyük Britanya ve Amerikalı koloniler arasında yaşanan 'yüksek vergili çay' krizidir. İngiltere'nin günlük tüketim maddesi olan çayı yüksek vergilerle Amerikalı kolonistlere satmak istemesi sonucu büyük bir protestoyla karşı karşıya kalmıştır. Dahası bu eylem 'Amerikan Bağımsızlık Savaşını' tetikleyen sebeplerden biri olmuştur (Uçar ve Erkul, 2023: 1230).

Ticaret savaşları denince akla ilk gelen çekişmelerden biri Smoot-Hawley tarifesidir. 1915-1918 yılları arasında ülkelerin Birinci Dünya Savaşı'ndan

çıkmasıyla birlikte gıda fiyatları hızla artmış, 1920'lerde Avrupalı çiftçiler savaştan çıkarken, Amerikalı çiftçiler rekabetle ve aşırı üretim nedeniyle düşük fiyatlarla karşılaşmıştır. Amerikan tarım kurumları, hükümeti tarım ürünlerine ve ithalata karşı korumaya zorlamıştır. 1930 tarihli Amerika Birleşik Devletleri “Tarife Yasası” olarak da anılan bu yasa ithalat vergilerini %20 oranında artırmıştır. Bu yasanın amacı ABD’deki çiftçileri korumaktı fakat tam aksine “Büyük Buhran” krizinin şiddetini artırmıştır. Diğer ülkeler de misilleme amaçlı ABD ihracatına yüksek tarifeler uygulamaya başlamıştır. Bu uygulamaların sonucunda ABD ihracatı 1929’da 7 milyar dolardan 1932’de 2,5 milyar dolara düşmüştür. Tarım ihracatı 1933’te 1929’daki seviyelerine göre üçte bir oranında azalmış ve uluslararası ticaret hacmi %65 oranında düşmüştür (Corporate Finance Institute, 2023).

2. Dünya Savaşı sonrası Japonya’nın yükselişi, ABD’yi etkileyerek yatırımlarını ve teknoloji transferini Çin ve Güney Kore’ye yönlendirmiştir. Çin, bu yatırımların etkisiyle hızla büyüyerek Japonya’dan sonra ABD’ye de rakip olmuştur. ABD, Japonya’yı dengelemek için strateji geliştirirken, istemeden Çin gibi daha güçlü bir rakibin yükselmesine neden olmuştur (Yıldırım, 2019). Modern tarihin en güncel ve tüm dünyayı ilgilendiren ticaret savaşlarından sonuncusu Trump’ın 2017 yılında göreve gelmesiyle uygulamaya koyduğu tarifeler dizisinin ABD-Çin ticaret savaşına yol açmasıdır. ABD yönetimi 2018 Mart ayında çelik ve alüminyuma sırasıyla %25 ve %10 oranında ek gümrük tarifesi getirmiştir. Bu uygulamaya cevaben Çin hiç gecikmeden Nisan ayının başında ABD menşeli 128 ürüne %15-25 arasında değişen tarifeler getirmiştir. ABD ayrıca Çin’in Amerikalı teknoloji şirketlerine sızdığını ve verilerini ele geçirmeye çalıştığını iddia ederek toplam 50 milyar dolar değerindeki Çin menşeli ürüne %25 ek gümrük vergisini de yürürlüğe koymuştur (Dünya Gazetesi, 2021).

ABD-Çin arasında başlayan tarife krizi ticaret savaşına dönüşmüştür. Halen uygulamaları devam etmekte ve etkisi pek çok ülke ticareti üzerinde görülmektedir.

1.2.3. ABD-Çin Ticaret Savaşı

Üretimin küreselleşmesi ile, Çin gibi gelişmekte olan ülkelerin ucuz mal temin etme ve gelişmiş ülkeler için üretim yapma kapasitesi artmıştır. Çin yıllar boyu komünizmle yönetilen bir ülke olmuş fakat Mao’dan sonra ekonomisi serbestleşmeye

başlamıştır. 1990'lı yılların sonuna doğru ucuz iş gücü avantajı sayesinde sanayi malları üretiminde etkili bir noktaya gelmiş ve ekonomisi gün geçtikçe büyümüştür. Çin'in düşük katma değerli ve emek-yoğun mal üretme fonksiyonu, endüstriyel bir dünya sanayi ülkesine dönüşmesini sağlamıştır. Ancak, Çin'in sermaye ve teknoloji yoğun alanlara yönelmesi, ABD tarafından bir tehdit olarak algılanmış ve ticaret savaşlarına yol açmıştır (Yurttaçıkılmaz ve Emsen, 2020: 782-783).

Çin'in yüzyıllardır kapalı olan ekonomisi, 1978 sonrası reform süreciyle birlikte, dönemin devlet başkanı Deng Şiaoping sayesinde serbestleştirilmiştir ve küresel bir devlet olması hedeflenmiştir. 2001'de Dünya Ticaret Örgütüne kabul edilmesiyle uluslararası ticaretteki payı önemli ölçüde artmıştır. Çin'in, hızlı kalkınması uluslararası ticarete rekabet faktörünü canlandırmıştır. 2008 Mortgage kriziyle ortaya çıkan finans sorunu sonrasında Çin, siyasi ve ekonomik yönetimi sayesinde dünya ekonomileri sıralamasında 2. sıraya yükselmiştir. Bunlara ek olarak Çin, ucuz üretim modelinden elde ettiği sermayesini yatırımlar yaparak günümüzdeki gücüne ulaşmıştır. Ayrıca Çin, telekomünikasyon şirketleri ile ilgili yatırımlarını da arttırmıştır. Bankacılık faaliyetleri ve alternatif kurumların kurulmasıyla ABD'nin ekonomik hegemonyasına karşı durmayı amaçlamaktadır. Ayrıca savunma ve saldırı amaçlı teçhizat üretimi, internet ticareti ve teknoloji alanında da dikkat çekmektedir. Çin nüfusa dayalı yoğun işgücü, sermaye ve teknolojik kapasitesiyle süper güç olma yolunda ilerlemektedir (Al ve Kaya, 2019: 1-5).

Çin'in ucuz sanayi mallarından teknoloji ağırlıklı üretime geçmesi ABD yönetimini rahatsız etmeye başlamıştır. Ayrıca Çin'in ihracatını her geçen gün artırması ve dolar cinsinden rezervlerini artırması ABD açısından ekonomik göstergelerinde dengesizlik oluşturmaktadır. ABD'nin dış ticaret açıkları artarken Çin'in dış ticaret fazlası vermesi söz konusu ticaret savaşının en temel sebeplerindendir (Yurttaçıkılmaz ve Emsen, 2020: 783-787).

ABD-Çin arasındaki ticaret savaşına sebep olan bir diğer husus ABD'nin Çin'i özellikle teknoloji alanında yatırım yapmak isteyen yabancı yatırımcıların yasal patent ve telif haklarını korumadığı iddialarıyla suçlamasıdır. Ayrıca Çin'de yatırım yapmak isteyen bir yatırımcı Çinli bir ortak bulmak zorundaydı. Böylece Çinli ortaklar yabancı teknoloji verilerine ulaşabilme imkanına sahipti. ABD'ye göre Çinli

casuslar ABD'nin bilimsel ve teknolojik sırlarını ve hatta askeri teknolojilerini de çalmaktaydı. Bunlara ek olarak Çin belirli sektörleri tarife dışı engeller vasıtasıyla uluslararası rekabetin dışında tutmaktaydı (Yılmaz vd., 2019: 308).

ABD ve Çin arasında başlayan gerilim 'Tukidides Tuzağı Kuramı'na benzetilmiştir. M.Ö. 460 ile 395 yılları arasında dönemin iki süper gücü Atina ve Sparta arasında başlayan gerilim 27 yıl sürmüştür. Savaşın sonucunda Sparta galip gelse de her iki taraf ciddi güç kaybetmiş ve asıl kazanan Persler olmuştur. Günümüz uluslararası konjonktüründe yükselen güç Çin ve egemen güç ABD arasında böyle bir savaş çıkma ihtimali akıllara gelmektedir. Fakat yüzyıllar önce yaşandığı gibi her iki tarafın oldukça güç kaybetmesi, aynı zamanda global ekonomiyi büyük zarara uğratması gerçeği kaçınılmazdır (Yıldırım, 2019).

Çin'in yükselen bir güç olarak ABD'nin otoritesini tehdit etmesi, ABD'nin daha saldırgan bir tavır almasına yol açmış ve bu durum Trump'ın politikalarına, dolayısıyla ticaret savaşlarına yansımıştır. Trump, ABD'deki işsizliğin sebebinin Çin ile yapılan ucuz ticarete bağlasa da bu sorunun daha önemli bir başka sebebi Amerika'daki otomasyon yoğun üretim modelidir. Bu bağlamda, Çin hedef gösterilmiş ve olumsuz bir imaj oluşturulmaya çalışılmıştır (Koçakoğlu ve Özaydın, 2020: 639-640).

ABD'nin en büyük tedarikçisi olan Çin'e 2017 yılında göreve gelen Donald Trump'ın alüminyum ve çelik kalemlerinde başlattığı tarifelerin şiddeti Çin'in de misilleme yapmasıyla artmıştır. Aşağıda, ticaret savaşlarına konu olan uygulamalar kronolojik sırayla incelenecektir.

1.2.3.1. Güneş Paneli ve Çamaşır Makinesi İthalatına Getirilen Kısıtlamalar

2017 yılında ABD Uluslararası Ticaret Komisyonu'nun ABD güneş paneli ve çamaşır makinesi endüstrisinin ithalattan etkilendiği sonucunu tespit etmesi üzerine Başkan Trump'a küresel koruma kısıtlamalarını uygulamasını tavsiye etmiştir. Bu iki endüstri için 1974 Ticaret Kanunu'nun 201. Maddesi gereği soruşturma için talepte bulunmuşlardır. Trump 22 Ocak 2018'de 8,5 milyar dolarlık güneş paneli ve 1,8 milyar dolarlık çamaşır makinesi ithalatını kapsayan küresel koruma tarifelerini onaylamıştır. Bunun üzerine Çin hükümeti Nisan ayında ABD'den yaptığı sorgum

ithalatına %178,6 oranında anti-damping vergisi uygulamıştır. Ağustos'ta Çin Dünya Ticaret Örgütü'ne ABD tarifelerinin ticaretine zarar verdiğini iddia ederek itirazda bulunmuştur. Trump görevden ayrılmadan yalnızca 6 gün önce (14 Ocak 2021) çamaşır makineleri için olan tarifeyi iki yıl daha uzatmıştır. 4 Şubat 2022'de Biden yönetimi ithal güneş paneline yönelik tarifeleri bazı değişikliklerle dört yıl daha uzatmıştır. 6 Haziran 2022'de Biden, Güneydoğu Asya'dan-Malezya, Tayland, Vietnam'dan- ithal edilen güneş panellerine yönelik tarifeyi iki yıllığına askıya almıştır. 7 Şubat 2023'te Trump'ın 2018'de başlattığı çamaşır makinelerine yönelik ithalat koruması sona ermiştir (Bown ve Kolb, 2023: 2-3).

1.2.3.2. Ulusal Güvenlik Meselesi Olarak Çelik ve Alüminyum

20 Nisan 2017'de Trump 1962 Ticaret Genişleme Yasası 232. Madde uyarınca çelik ve alüminyum ithalatının ABD ulusal güvenliğini tehdit edip etmediğine ilişkin iki soruşturma başlatılması talimatını vermiştir. Soruşturmanın akabinde 1 Mart 2018'de ulusal güvenlik gerekçesiyle Trump çeliğe %25, alüminyuma %10 oranında ek gümrük vergisi getirileceğini duyurmuştur. Kanada, Avrupa Birliği, Meksika ve Güney Kore gibi müttefiklerden olmak üzere 48 milyar dolarlık ithalatı kapsayan bu tarife ABD'nin daha önce uyguladığı anti-damping ve telafi edici vergiler nedeniyle, Çin ithalatının yalnızca %6'sını kapsamıştır. Bu duyurudan sonra AB buna tepki olarak Dünya Ticaret Örgütü'ne resmi bir başvuruda bulunacağını bildirmiştir. Ayrıca ticareti yeniden dengelemek için kızcılık, Harley Davidson, kot pantolon gibi ürünlere de %25'lik ek bir vergi getirebileceğini ifade etmiştir. Trump bunun üzerine 23 Mart 2018 itibarıyla resmi olarak çelik ve alüminyum tarifelerini ilan etmiştir. Fakat Kanada ve Meksika'yı muaf tutmuştur. Daha sonra bu muafiyete AB, Güney Kore, Brezilya, Arjantin ve Avustralya da eklenerek süre 1 Mayıs'a kadar geçerli olacak şekilde revize edilmiştir. Bunun üzerine Çin 2 Nisan 2018'de 2,4 milyar dolarlık alüminyum atık, domuz eti, meyve-kuruyemiş ve diğer ABD ürünlerine misilleme olarak gümrük vergisi uygulamaya başlamıştır. 22 Haziran 2018'de AB, 2017'de duyurduğu 3,2 milyar dolarlık ABD ürününü kapsayan tarifeyi devreye sokmuştur. 24 Ocak 2020'de Trump, önceki gümrük vergilerinden zarar gören sektörlere yardımcı olmak amacıyla yaklaşık 450 milyon dolarlık çelik ve alüminyum ürününe yeni gümrük vergileri getirmiştir. Bu

tarifeler Çin'in yanı sıra çoğunlukla Tayvan, Japonya ve Avrupa Birliği gibi müttefiklerden yapılan ithalatı etkilemiştir. 9 Aralık 2022, DTÖ anlaşmazlık paneli, ABD'nin çelik ve alüminyuma uyguladığı gümrük vergilerinin DTÖ kurallarına aykırı olduğuna karar vermiştir. Çünkü ulusal güvenlik tarifeleri "savaş veya uluslararası ilişkilerdeki diğer acil durumlarda" alınmamıştı. ABD bu karara uymayacağını açıklamış ve DTÖ'nün aralık ayında aldığı kararı "zarar verici ve hatalı" olduğu gerekçesiyle 27 Ocak 2023'te temyiz etmiştir (Bown ve Kolb, 2023: 4-9).

1.2.3.3. Teknoloji ve Fikri Mülkiyet Konusunda Haksız Ticari Uygulamalar

ABD Ticaret Temsilcisi, Çin'in makul olmayan ya da ayrımcı olabilecek ve Amerikan fikri mülkiyet haklarına, inovasyonuna ya da teknolojik gelişimine zarar verebilecek yasa, politika, uygulama ya da eylemlerinin soruşturulup değerlendirilmesi talimatını vermesinin ardından, 1974 tarihli Ticaret Yasası'nın 301. Bölümü uyarınca 18 Ağustos 2017'de Çin'e yönelik bir soruşturma başlatmıştır. Soruşturmanın sonucunda Trump yönetimi, Çin'in teknoloji transferi, fikri mülkiyet ve inovasyonla ilgili haksız ticaret uygulamaları yürüttüğünü tespit eden rapor yayınlanmıştır ve 60 milyar dolara kadar Çin ürününe gümrük vergisi getirileceğini belirtmiştir. Çin ise, Trump'ın, Çin'in ABD'den yaptığı 50 milyar dolarlık ithalatı kapsayan gümrük vergilerine misilleme olarak %25 gümrük vergisine tabi olacak 106 ürünün listesini yayınlamıştır. Söz konusu tarifeler çoğunlukla ABD taşımacılık (araçlar, uçaklar ve gemiler) ve sebze ürünlerini etkilemiştir. Çin'in bu misillemesi üzerine Başkan Trump, ABD Ticaret Temsilcisi'ne %10 oranında ek gümrük vergisi uygulanacak 200 milyar dolar değerinde Çin malı tespit etmesi talimatını vermiştir. Trump ayrıca Çin'in tekrar misilleme yapması halinde 200 milyar dolarlık daha gümrük vergisi uygulayacağı tehdidinde bulunmuştur. 13 Ağustos 2018'de Trump ABD'deki bazı yabancı yatırımların izlenmesine ve dışarıya teknoloji transferine ilişkin yasayı imzalamıştır. 18 Eylül 2018'de Çin, Trump'ın kısa süre önce 200 milyar dolarlık Çin ihracatına yönelik kesinleşen gümrük vergilerini uygulamaya devam etmesi halinde 60 milyar dolarlık ABD ihracatına gümrük vergisi koymayı planladığını açıklamıştır. Bir hafta sonra bu misilleme gümrük vergileri yürürlüğe girmiştir. 24 Şubat 2019 Trump, 1 Mart 2019 tarihinde yürürlüğe girmesi planlanan

Çin'den ithal edilen 200 milyar dolarlık ürüne yönelik gümrük vergisi artışını erteleyeceğini duyurmuştur. 5 Mayıs 2019'da bu kararından vazgeçen Trump ABD'nin Çin'den 200 milyar dolarlık ithalata uyguladığı %10'luk gümrük vergisini 10 Mayıs 2019'da %25'e çıkaracağını bildirmiştir. 1 Haziran 2019'da Çin'in ABD ihracatına uyguladığı gümrük vergisi artışı, Eylül 2018'den itibaren 60 milyar dolarlık listenin 36 milyar dolarını kapsayacak şekilde yürürlüğe girmiştir. 11 Ekim 2019'da Trump, 15 Ekim'de ABD'nin Çin'den yaptığı 250 milyar dolarlık ithalata yönelik gümrük vergisi artışının planlandığı gibi ilerlemeyeceğini duyurmuştur. 2020 yılında Çin, 31 Aralık 2021'den önce 200 milyar dolarlık ek ABD ihracatı satın almayı kabul etmiştir. Fakat, bu 200 milyar doların hiçbirini satın almamış ve 2020-21'deki toplam taahhütlerinin yalnızca %57'sini alabilmiştir. 28 Mart 2022'de Biden yönetimi, Trump yönetimi altında uygulanan ABD Bölüm 301 tarifelerinden 352 ürün istisnasını yeniden yürürlüğe koymuştur (Bown ve Kolb, 2023: 10-17).

1.2.3.4. ABD'nin Otomobiller ve Parçaları ile İlgili Uygulaması

Ticaret Bakanlığı, 23 Mayıs 2018'de çelik ve alüminyum davalarının ardından Trump yönetiminde ithal otomobil ve parçalarına yönelik üçüncü ulusal güvenlik soruşturmasını başlatmıştır. Trump bu ürünlere uygulanan gümrük vergilerini %25'e çıkarmayı planlamıştır. Trump ve Meksika Devlet Başkanı, Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması'nın yerini alacak bir ABD-Meksika ticaret anlaşmasının ön hazırlıklarını duyurduktan sonra Meksika'ya, ABD'nin otomobillere yönelik olası ulusal güvenlik tarifelerine karşı "sigorta" sağladığını bildirmiştir. Trump ayrıca Kanada otomobillerine gümrük vergisi uygulamakla da tehdit etmiştir. 30 Kasım 2018'de üç ülke ABD-Meksika-Kanada Anlaşması'nı imzalamıştır. Bu durumda otomobil tarifeleri esas olarak Japonya, Almanya ve Güney Kore gibi ülkeleri hedef almıştır. Trump, ABD Ticaret Bakanlığı'nın ulusal güvenliği korumak için "otomotiv ithalatını düzenlemeye yönelik eylemler" tavsiye eden raporunun ardından otomobil gümrük vergisi uygulayıp uygulamayacağı kararını ertelemiştir (Bown ve Kolb, 2023: 18).

1.2.3.5. ABD'nin Meksika ile İlgili Uygulaması

30 Mayıs 2019'da Trump yönetiminin ABD-Meksika-Kanada Anlaşması'nın onay sürecini başlatmak üzere Kongre'ye mektup gönderdiği gün, Trump

Uluslararası Acil Ekonomik Güçler Yasası'nı devreye sokarak "Güney Sınırdaki acil durumu ele almak" amacıyla ABD'nin Meksika'dan ithal ettiği tüm ürünlere %5 gümrük vergisi uygulayacağını açıklamıştır. Tarifeler 10 Haziran 2019'da yürürlüğe girecek ve Meksika'nın sınırı yasadışı yollardan geçen göçmen sayısını önemli ölçüde azaltmaması ya da ortadan kaldırmaması halinde önümüzdeki aylarda artışlar yapılacaktır. 7 Haziran 2019'da Trump, Meksika ile yasadışı göçü azaltmak üzere imzalanan anlaşmanın ardından bu ülkeye karşı planlanan gümrük vergilerini askıya aldığını açıklamıştır. Meksika "düzensiz göçe" karşı yaptırımları arttırmayı kabul etmiştir (Bown ve Kolb, 2023: 19).

1.2.3.6. Teknoloji Firmalarını Kısıtlayıcı Önlemler ve Çip Krizi

7 Mart 2016'da ABD Ticaret Bakanlığı, Çinli telekomünikasyon ekipmanı ve cep telefonu üreticisi ZTE'ye yaptırım uygulamıştır; bu da Amerikan şirketlerinin lisans olmadan ZTE'ye mal veya hizmet satamayacağı anlamına geliyordu. 28 Ocak 2019'da ABD Adalet Bakanlığı, Huawei'yi mali dolandırıcılık, kara para aklama, ABD'yi dolandırmak için komplo kurma, adaleti engelleme ve yaptırım ihlalleriyle suçlamış ve Huawei'nin ABD'de üretilen ürünlere erişimini kısıtlamıştır. 17 Ağustos 2020'de ABD dışında geliştirilen ve Amerikan yazılım veya teknolojisini kullanan yarı iletken ürünlere, ABD içinde üretilen çiplerle aynı lisans kullanımı kısıtlanmıştır. 31 Ağustos 2022'de Nvidia ve AMD gibi ABD'li büyük teknoloji firmaları ABD hükümetinin, yapay zeka ve gelişmiş çiplerinin Çin'e satışı için yeni ihracat kontrol lisansı gereklilikleri getirdiğini açıklamıştır. 7 Ekim 2022'de ABD Sanayi ve Güvenlik Bürosu, Çin'e yapılan gelişmiş bilgisayar ve yarı iletken üretim ihracatına yönelik yeni kontroller uygulamıştır. 31 Mart 2023'te Japonya 23 tür yarı iletken üretim ekipmanına ihracat kısıtlaması getirdiğini duyurmuştur. 21 Mayıs 2023'te, Pekin, siber güvenlik kaygılarını gerekçe göstererek telekomünikasyon, ulaşım ve savunma sektörleri de dahil olmak üzere ABD firması Micron'dan çip alımını yasaklayarak misilleme yapmıştır (Bown ve Kolb, 2023: 20-23).

1.3. ABD-Çin Ticaret Savaşının Türkiye'ye Etkisi

Trump'ın 2017'de ABD başkanı olmasıyla başlayan tarife krizi ve devamında ticaret savaşları tüm dünya ekonomisini etkilediği gibi Türkiye'yi de etkilemiştir. ABD'nin çelik ve alüminyumda başlattığı tarife artışları Türkiye'yi de hedef almıştır.

2017 yılında ABD, Türkiye'ye 12 milyar dolara yakın ihracat hacmine sahipken, Türkiye'den 8,7 milyar dolarlık ithalatı mevcuttur ve bu ticaret dengesinde ABD yaklaşık 3,3 milyar dolarlık bir kazanıma sahiptir (Eğilmez, 2018).

ABD, demir-çelik ve alüminyumda Türkiye'nin önemli bir ithalatçısı konumundadır. 2017 yılı itibarıyla ABD'nin, Türkiye'den yaptığı ithalatın yaklaşık %15,34'ü bu ürün kalemlerinden oluşmaktadır. Ayrıca Türkiye toplam demir-çelik, alüminyum ve ürünleri ihracatının %7,25'ini ABD'ye yapmaktadır. Bu verilerden anlaşılacağı üzere, Türkiye, ABD'nin bu korumacı politikalarından olumsuz etkilenmektedir (Ateş vd., 2018:13).

ABD'nin Türkiye'ye uyguladığı tarifelerin sebebinin ekonomik temelli olmasından ziyade siyasi temelli olabileceği de düşünülmektedir. Siyasi sebepli düşünülen olaylardan ilki 2018 yılında yaşanan Rahip Brunson krizidir. Rahip Brunson'un milli güvenliği tehdit eden faaliyetlerde bulunduğu ve casusluk yaptığı gerekçesiyle tutuklanmış olması ABD-Türkiye ilişkilerinde tansiyonu yükseltmiştir. Ayrıca NATO üyesi Türkiye'nin Rusya'dan S-400 Savunma Sistemlerini de satın alması diğer önemli bir gerekçeyi teşkil etmektedir (Eğilmez, 2018).

ABD-Türkiye arasında yaşanan bu olumsuzlukların üstüne Ağustos 2018'de Başkan Trump, Türk lirasındaki değer kaybına tepki olarak Türkiye'ye uygulanan çelik gümrük vergisi oranını %25'ten %50'ye çıkaracağını açıklamıştır. Buna ek olarak, Türkiye'ye yönelik alüminyum gümrük vergisi oranının da %10'dan %20'ye çıkarılacağını belirtmiştir. Bunun üzerine Türkiye, ABD'den otomobil, alkol ve tütün de dahil olmak üzere ithal edilen ürünlere yönelik yeni gümrük vergileri getireceğini açıklamıştır (Bown ve Kolb, 2023: 6).

Türkiye'nin bu ticaret savaşına karşı uygulamaya koyduğu önlemler aşağıdaki gibidir:

- Dolar karşısında değer kaybeden Türk lirası için Rusya, Ukrayna, İran gibi ülkelerle ticaret yerel para birimleriyle yapılmıştır.

- ABD'den gelen elektronik eşyalarda %35-40, alkollü içeceklere %60 oranında vergiler arttırılmıştır.
- Apple yerine Vestel marka telefon kullanılması teşvik edilmiştir. Ayrıca Apple'ın yerine Samsung kullanımına yeşil ışık yakılmıştır.
- Ticareti canlandırmak için AB ile ilişkilere önem verilmiş, Doğu Asya'da müttefik arayışına girilmiştir.
- Katar'ın 15 milyar dolarlık yardımı, kısa vadeli de olsa döviz piyasalarına fayda sağlamıştır (Kaya, 2019: 27).

ABD-Çin Ticaret Savaşında Türkiye'nin konumu hem ekonomik hem siyasi bir yerdedir. Demir-çelik gibi önemli bir ticaret kalemi için iki katı vergi artışı büyük bir orandır. Türkiye de bunun karşılığında benzer uygulamalar yaparak ekonomisini korumaya çalışmaktadır. Bu süreçte Türkiye, ticaret savaşının getirdiği zorluklarla başa çıkmak için çeşitli önlemler almıştır. Bunlar arasında, ihracatı teşvik etmek için hükümet tarafından sağlanan teşvikler ve ticaret anlaşmalarının çeşitlendirilmesi yer almaktadır. Türkiye, aynı zamanda diğer ülkelerle ekonomik ilişkilerini güçlendirmek ve ticaret hacmini artırmak için çeşitli girişimlerde bulunmuştur. Fakat ticaret savaşıyla birlikte gündeme gelen kur mevzusunun da etkileriyle Türkiye 2018'in üçüncü çeyreğinde ihracatını rekor seviyede artırarak durumu lehine çevirmek için elinden geleni yapmaktadır.

1.4. Kur Savaşları

Kur savaşı ülkelerin milli para birimlerinin değerini hükümetler veya merkez bankaları aracılığıyla etkilemek için ekonomik politikaların ve araçların yaygın olarak kullanılması anlamına gelir (Haskan, 2021: 32). Başka bir deyişle, "Kur Savaşları" ülkelerin bilinçli olarak ulusal para birimleri üzerinde ayarlamalar yapmaları ve karşı ülkenin para birimine karşı oranı sabit veya düşük tutmaları olarak tanımlanabilir. Böylece ülkenin dış pazarlara satacağı ürünlerin fiyatı ucuzlar ve ihracat hacmi artmış, ithalat azalmış olur. Fakat bu yapay düzenleme uzun vadede sürdürülebilir ve fayda sağlayabilecek bir durum değildir.

Kur savaşları genellikle küresel düzeyde bir durgunluğun yaşandığı dönemlerde görülmektedir. Bu dönemde iç pazar durma noktasına geldiği için, dış

pazarlara giriş yolları araştırılmaktadır. İşsizlik sürekli olarak artış göstermekte, mali ve parasal genişleme bile böyle bir ortamda yeterli olmamaktadır (Çiçek, 2014: 49).

Ticaret savaşlarının farklı bir boyutu olan kur savaşları, krizin etkilerinden kurtulmak isteyen ülkelerin merkez bankalarının bilinçli bir şekilde kurlara müdahale etmesini ifade etmekte olup piyasa mekanizmasının aksamasına ve haksız kazançların ortaya çıkmasına sebep olur. Bir ülke kendi ekonomisindeki enflasyon, ödemeler dengesi, işsizlik gibi sorunlarının çözümü için ticaret yaptığı ülkelere karşı kısıtlayıcı ithalat vergilerinin yanı sıra kur müdahalelerinde de bulunabilir (Erim, 2018: 11).

Rickards'ın da belirttiği gibi kur savaşlarından olumlu bir sonuç çıkması mümkün değildir. Durgunluk, enflasyon, kemer sıkma, finansal panik gibi olumsuz sonuçlar doğuran kur savaşı kavramını yakın tarihte ilk kez 2010 yılında Brezilya Maliye Bakanı Guido Mantega kullanmış ve bir kur savaşının başladığını açıkça beyan etmiştir (Rickards, 2013: 59-60).

Kur savaşları tanımını her ne kadar literatürde yeni bir olgu olarak anılsa da aslında geçmişte 'komşuyu zarara sokma politikası' veya 'rekabetçi devalüasyon' olarak uygulanmıştır. Her üç kavram da aynı amaca hizmet etmekte ve ülkelerin kısa yoldan ekonomik avantaj elde etmek için kur manipülasyonu yaptığı anlamına gelmektedir.

1.4.1. Komşuyu Zarara Sokma Politikası

Kur savaşlarının çıkış noktası olan 'komşuyu zarara sokma politikası' ilk kez 1930'lu yıllarda Joan Robinson tarafından tanımlanmıştır. Robinson'un bu kavramı İngiltere'de oynanan bir kart oyunundan esinlenerek bulduğu belirtilir. 'Sıfır toplamlı oyun' (zero sum game) denilen bu oyunda bir oyuncu diğer oyuncuyu yenerek onun aleyhine gelir elde eder. Bu oyunda bir kazanan varsa mutlaka bir kaybeden de vardır. Ekonomik açıdan bu politikanın amacı yerli paranın yabancı paralar karşısında değerinin düşürülmesi diğer bir deyişle devalüasyondur. Bu şekilde ülkeler ihracatlarını artıracak ithalatlarını azaltacak, nihayetinde istihdam oranları ve gelirlerinde artış yaşanacaktır. Bu durumda, karşı ülkenin ticareti olumsuz

etkilenecek, istihdam ve gelirleri azalacak ve sonucunda dış ticareti açık verecektir (Pınar ve Uzunoglu, 2013: 5-6).

Komşuyu dilendirme politikası, ihracatı sübvans ederken diğer taraftan ithalatı dizginler. Bu görüşe göre, ülkenin ticaret dengesi iyileşir, ticaret fazlası oluşur fakat komşu ülke ticaret açıklarına maruz kalır (Mbaye, 2012: 4).

Bu politikanın klasik örneği bir ülkenin kendi üretimini ve istihdamını artırabilmesi için para birimini devalüe etmesi, üretim ve istihdam sorununu da diğer ülkelere kaydırmasıdır. Bu durum 1930’larda ülkelerin durgunlukla karşı karşıya kaldıkları zaman ortaya çıkmıştır ancak diğer ülkelerin de aynı şekilde bir dizi devalüasyon uygulamasıyla ülkelerdeki resesyonun şiddeti artmıştır. Bu deneyim Bretton Woods Sistemi’ne yön vermiş, rekabetçi devalüasyonların önüne geçmek için sabit kur uygulamasına geçilmiştir. 1973 Bretton Woods sisteminin çökmesi ve esnek kur rejimine geçilmesiyle zaman zaman komşuyu dilendirme politikaları ortaya çıkmıştır. 1930’larda komşuyu zarara sokma politikasına karşı geliştirilen çözüm Bretton Woods sistemiyken, günümüzde bu görevi Dünya Ticaret Örgütü ve Uluslararası Para Fonu idare etmeye çalışmaktadır (World Economics, 2011).

Sabit döviz kuru sistemlerinde uygulanan devalüasyon, bir para biriminin diğer para birimi karşısında ani olarak düşüşünü ifade eder ve hükümetler tarafından tasarlanmış bir döviz kuru politikası olarak uygulanır. Hükümetler, ihracatları artık fiyat açısından rekabetçi olmadığına ulusal para birimlerinin değerini bilinçli bir şekilde düşürür. Ekonomiyi iyileştirmek, ihracatı artırmak için uygulamaya alınan devalüasyon diğer taraftan da enflasyonu artırıp satın alma gücünü azaltır. Gelişmekte olan ülkelerin ihracatları genellikle ithalatlarına bağlı olduğu için kalkınma aşamasında ödemeler dengesinde açıkla sonuçlanır. Açığı kapatmanın en kestirme yollarından bir tanesi de devalüasyondur (Saçar, 2021: 19-21).

Devalüasyonlar genellikle ekonomide güçlü bir “şok” etkisi yaratır. Hükümetlerin gerçekleştirdiği bu kur ayarlamaları, çoğu zaman yüksek oranlarda yapılır ve ekonominin ciddi krizlerle karşı karşıya olduğu dönemlerde tercih edilir. Devalüasyon kararları, krizin etkilerini hafifletmek amacıyla, genellikle bir dizi

daraltıcı ekonomik politika ile eş zamanlı olarak hayata geçirilir (Seyidoğlu, 2017: 507).

Devalüasyon terimi sadece sabit kur sistemleri için kullanılan bir kavramdır, esnek kur sistemlerinde hükümetin müdahalesi söz konusu olmadığı için piyasa koşullarında döviz kurunun değer kaybetmesine “depreciation” adı verilir (Fathi, 2018: 36).

Rekabetçi devalüasyon, iki veya daha fazla ulusal para birimi arasında, bu ülkelerin uluslararası ihracat pazarlarında avantaj elde etmek için kısasa kısas hamleler yapmasının bir sonucu olarak bir dizi karşılıklı devalüasyon uygulamasıdır. Rekabetçi devalüasyonların şiddetinin artması küresel ekonomiyi oldukça olumsuz etkileyebilecek kur savaşlarının başlamasına sebep olabilir. Birçok iktisatçı rekabetçi devalüasyonları ‘komşuyu zarara sokma politikası’ olarak değerlendirmektedir (Hayes, 2023).

1945 Bretton Woods Sisteminin önemli kuruluşlarından biri olan IMF’nin de temel amacı rekabetçi devalüasyonları engellemek ve dünya ticaretine zarar gelmemesi için döviz kurları kontrollerini kaldırmak olmuştur (Akdoğan, 2020: 100). Fakat bu politika küresel ticaret aktörleri tarafından her ne kadar engellenmeye çalışılsa da ticaret ve para piyasalarında belirli dönemlerde yaşanmış ve hatta daha da ileri bir noktaya taşınıp kur savaşlarına dönüşmüştür. Kur savaşları günümüze kadar Rickards’ın belirlediği gibi üç farklı dönemde yaşanmış olup aşağıda bu bölümlere yer verilecektir.

1.4.2. Kur Savaşlarının Tarihçesi

Kur savaşları geçmişten günümüze farklı şekillerde cereyan etmiş olup James Rickards “Currency Wars: The Making of the Next Global Crisis” adlı kitabında üç döneme ayırmıştır. İlk dönem Birinci Dünya Savaşı’nın bitiminde 1921-1936 yılları arasında yaşanmıştır. İkinci Kur Savaşları Bretton Woods Sistemi’nin bitiş dönemiyle başlamış 1967-1987 yılları arasında yaşanmıştır. Üçüncü Kur Savaşı dönemi özellikle 2008 Küresel Finans krizinden sonra ABD-Çin ve AB ekonomileri arasında başlamıştır. Çalışmanın kur savaşları tarihi kısmı Rickards’ın Kur Savaşları kitabı temel alınarak ve üç başlık olarak incelenecektir.

1.4.2.1. Birinci Kur Savaşı (1921-1936)

1920'lerde savaş öncesi klasik altın dönemine geri dönme arzusu, 1913'te kurulan Federal Rezerv Sisteminin parasal gücü konusundaki belirsizlikler ve yeni bir uluslararası para sisteminin yaratılması gerekliliği gibi konular hakim olmuş ve 1. Kur Savaşını belirleyen koşulları oluşturmuştur. 1921'de Almanya'nın hiperenflasyonlarıyla başlayan 1. Kur Savaşları 1936'da sonuçsuz bir şekilde bitmiştir. İkinci hamle 1925'te Fransa'nın frangı devalüe ederek İngiltere ve ABD'ye karşı ihracat üstünlüğünü ele geçirmesiyle gerçekleşmiştir. 1931'de İngiltere altın standardından ayrılarak Fransa'ya kaptırdığı üstünlüğü geri almıştır. 1933'te ABD altına karşı devalüasyona giderek ihracat fiyatlarında İngiltere'ye kaptırdığı üstünlüğü kısmen geri kazanmıştır. Son olarak 1936'da Fransa ve İngiltere yeniden devalüasyona gitmişler ve Fransa altın standardından ayrılmıştır (Rickards, 2013: 79-80).

Almanya'nın 1921'de enflasyonu artırmaya başlaması, ilk başlarda bir tehdit olarak algılanmamıştı. Almanya, bu yolla mallarını yurtdışında daha rekabetçi hale getirmeyi ve turizmi canlandırarak yabancı yatırımcıları ülkeye çekmeyi hedefliyordu. Ayrıca savaş tazminatlarını ödemek için gereken döviz miktarını azaltmadan bu ödemeleri gerçekleştirmeyi amaçlıyordu. Fakat durum sonradan hiperenflasyona dönüştüğünde isyanlar ve yağmalar yaygınlaştı. Başka bir açıdan bakıldığında, orta sınıfı mahveden bu hiperenflasyon, Alman sanayicilerin elini güçlendirdi. Yurtdışında tuttıkları birikimleri sayesinde, ülkelerinde iflas eden tesisleri ucuza satın aldılar ve eskisine göre daha güçlü bir konuma geldiler. Bu durum, Alman sanayi üretiminin 1924-1929 yılları arasında tüm büyük ekonomilerden daha hızlı büyümesine olanak sağladı (Rickards, 2013: 81-84).

1922 yılında ülkeler, Cenevre Konferansı'nda eski klasik altın standardından farklı olarak yeni bir altın değişim standardını kabul ettiler. Bu sisteme göre, 1 ons altın 20,67 dolara sabitlenmişti ve diğer ülkeler altın rezervlerini dolar cinsinden tutabilecekti. Ancak bu yeni sisteme rağmen kur savaşları devam etti ve 1923'te Fransız frangı çöktü. İngiltere ise altın standardını savaş öncesi döneme döndürmek için kağıt para arzını daraltan önlemler aldı. Ancak bu önlemler deflasyon ve işsizliğe neden oldu. 1929'da ABD borsasının çöküşüyle işsizlik ve iflaslar zirve

yaptı. 1931’de bu ekonomik panik İngiltere’ye sıçradığında, ülkeden yoğun altın çıkışları başladı. Bunun ardından İngiltere altın standardından ayrıldı ve sterlin dolar karşısında ciddi bir değer kaybı yaşadı. Dünyanın dört bir yanındaki deflasyon sorunu, 1933 yılına gelindiğinde ABD’ye de ithal edilmişti. Bu dönemde kur savaşı artık Beyaz Saray’ın gündemindeydi. ABD, doları sterlin ve diğer para birimleri karşısında devalüe etmekte kararsızdı; çünkü bu, dolara karşı yeni devalüasyonları tetikleyebilirdi. Bu nedenle ABD, para birimlerine karşı değil, altına karşı devalüasyon yapmayı tercih etti. Ayrıca stokçuluğun önüne geçmek amacıyla altın stoklamayı ve altın ihracatını yasakladı. Bu adımın ardından ABD’nin resmi altın stokları büyük oranda arttı. Üç ay içinde altının fiyatı ons başına 35 dolara çıkarıldı ve bu seviyede sabitlendi. İngiltere’nin 1931’de altın standardından ayrılması ve ABD’nin 1933’te altına karşı yaptığı devalüasyon, istenen etkileri yarattı. İngiltere ve ABD’de fiyatlardaki düşüşler durduğu için üretim artmış ve işsizlik azalmıştı. Son olarak, 1936’da ABD, İngiltere ve Fransa arasında gayri resmi bir Üç Taraflı Anlaşma yapıldı. Bu anlaşmanın merkezinde Fransa’nın devalüasyon yapmasına izin verilmesi ve ABD’den bir misilleme olmayacağına dair güvence sağlanması yer alıyordu. Bu anlaşma, kur savaşlarının şimdilik sona erdiğinin bir işaretiydi. Bu gelişmelerin ardından ticaret yapan ülkeler arasında altın ticareti yeniden başladı. Sonuç olarak, Fransa ve Almanya gibi devalüasyon yapan ülkeler, yapmayanlar karşısında ticari bir üstünlük elde etti. Eski sisteme dönmek isteyen İngiltere ise yoğun işsizlik ve deflasyonla mücadele etmek zorunda kaldı. ABD ise uluslararası sorumluluklarını yerine getirmekte başarısız oldu. (Rickards, 2013: 85-100).

1.4.2.2. İkinci Kur Savaşı (1967-1987)

1944-1973 yılları, Bretton Woods dönemi olarak bilinen ve parasal istikrarın, düşük enflasyonun ve yüksek büyümenin sağlandığı bir süreç olmuştur. Bretton Woods Sistemi’ne göre, altının onsu 35 dolara sabitlenmiş ve diğer ülkeler para birimlerini sabit döviz kurları üzerinden altına endekslemişlerdir. Devalüasyon yapılabilmesi, IMF’nin iznine tabi tutulmuş ve bu izin yalnızca yüksek enflasyon ile kalıcı dış ticaret açıklarının ortaya çıkması durumunda verilmiştir. Bretton Woods Sisteminin 1970’lere kadar devam etmesine rağmen 2. Kur Savaşının emareleri

1960'ların ortalarından itibaren ortaya çıkmaya başlamıştır (Rickards, 2013: 101-102).

İkinci Kur Savaşı ABD politikaları ve ABD'deki enflasyon etrafında şekillense de ilk devalüasyon 1967'de İngiltere'de gerçekleşmiştir. O dönemde doların yanı sıra sterlin de önemli bir rezerv para birimi olarak kabul edilmiştir. Ancak 1965 itibarıyla sterlinin önemi azalmaya başlamış ve küresel rezervlerin yalnızca %26'sını oluşturmuştur. Ayrıca İngiltere'nin ödemeler dengesi 1960'tan beri bozulmaya başlamış 1964'te negatife dönmüştür. İşsizlikle mücadele için enflasyonun yükselmesi, sterlin üzerinde yıkıcı bir etki yaratmıştır. 18 Kasım 1967'de sterlin, dolar karşısında %14,3 oranında devalüe edilmiştir. Bu hamleden sonra, ABD yetkilileri devalüasyon sırasının kendilerine geleceğinden korkarak önlemeye çalışmışlar fakat bu duruma engel olamamışlardır. ABD de İngiltere gibi dış ticaret açığı ve enflasyon sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Ancak dolar, altına sabitlenmiş olduğundan, doların devalüe edilmesi altının dolar karşısında değer kazanması anlamına geliyordu. Bu durumda ekonomik aktörler, doların devalüasyonunu bekleyerek altın satın almaya yönelmiştir. Fransa ise klasik altın sistemine geri dönme çabası içinde, rezervlerinin 150 milyon dolarlık kısmını altına çevirmiş ve bir 150 milyon dolarlık daha altın almayı planladığını açıklamıştır. Fransa ayrıca Londra Altın Havuzundan ayrılmıştır. Altın çıkışlarını durdurmak için 1968'de Londra Altın Piyasası iki haftalığına kapatılmıştır. Kapanıktan birkaç gün sonra Amerikan Kongresi altın rezervinin ABD para birimini destekleme zorunluluğunu kaldırmıştır. 1971'de Başkan Nixon, altın penceresinin kapatıldığını duyurduğu Yeni Ekonomi Politikasını açıklamıştır. Smithsonian Anlaşması ile dolar, altına karşı yaklaşık %9 oranında devalüe edilirken, diğer ülke para birimleri %3-8 oranında değer kazanmıştır. Ancak bu anlaşmadan beklenen olumlu sonuçlar alınmamış; ABD'de GSYİH düşmüş, işsizlik rekor düzeylere ulaşmış, petrol krizi baş göstermiş, borsa çökmüş ve enflasyon artmıştır. 1972'de sterlin yeniden devalüe edilerek dalgalanmaya bırakılmıştır. Ardından İsviçre frangı ve Kanada doları da dalgalanmaya bırakılmıştır. 1973'e gelindiğinde, IMF Bretton Woods Sistemi'nin çöktüğünü duyurmuş ve altının uluslararası finans sistemindeki rolünü sona erdirmiştir. Böylece para birimleri, hükümetler ve piyasalar tarafından belirlenen

düzeyleerde birbirine karşı serbestçe dalgalanmaya başlamıştır. 1973'te başlayan dalgalı kur dönemi, 1920'lerden beri uluslararası para ilişkilerine hakim olan devalüasyon döngüsünü geçici olarak durdurmuştur. Ancak devalüasyona bağlı büyüme ve istihdam artışı beklentileri gerçekleşmemiş; 1973-1981 yılları arasında üç farklı durgunluk yaşanmıştır. Altının ons fiyatı 1971'de 40,8 dolar iken, 1980'de 612,56 dolara yükselmiştir (Rickards, 2013: 103-116).

1981'de ABD federal fonlarının %20 artırılmasıyla enflasyon büyük oranda düşürülmüş ve 1985'te altının ons fiyatı 317,26 dolara gerilemiştir. Ancak bu süreçte Alman arabaları ve Japon elektronik ürünlerinin ticaret hacmi artmış; ABD'nin Almanya ve Japonya ile olan dış ticaret açığı büyümüştür. ABD sanayi sektörü, ithalata karşı korunmak ve ihracatını artırmak için yeni bir devalüasyonun sinyallerini vermeye başlamıştır. Batı Avrupa ve Japonya başta bu fikre karşı çıkmış, ancak sonunda ABD ile anlaşmaya varmanın daha faydalı olacağına karar vermişlerdir. 1985 Plaza Anlaşması ile, 1988'e kadar dolar Fransız frangı karşısında %40, Japon yeni karşısında %50 ve Alman markı karşısında %20 değer kaybetmiştir. Bu anlaşmadan kısa bir süre sonra enflasyon tekrar yükselişe geçmiş, işsizlik oranı değişmemiş ve ekonomik büyüme yavaşlamıştır. Sonuç olarak devalüasyon yine vaat edilen büyümeyi ve iş olanaklarını sağlayamamıştır. 1987'de Kanada ve İtalya'nın da katılımıyla G7 ülkeleri, Louvre Anlaşması'nı imzalayarak doların düşüşünü sabitlemeyi amaçlamıştır. Bu anlaşma ile İkinci Kur Savaşları sona ermiştir. Aynı yıl, altın uluslararası finans sisteminden çıkmış, dolar devalüe edilmiş, yen ve mark değer kazanmış, sterlin duraksamış ve euro fikri tartışılmaya başlanmıştır. Çin ise henüz uluslararası para sisteminde etkili bir oyuncu olmamıştır (Rickards, 2013:117-120).

1.4.2.3. Üçüncü Kur Savaşı (2010-...)

Dünyanın üç büyük ekonomisi ABD, Çin, Avrupa Birliği arasında yaşanan 3. Kur Savaşı 2008 Krizinden sonra 2010 yılında patlak vermiştir. Çin'in yuani ve ABD'nin doları arasındaki mücadele 3. Kur Savaşının ana cepheleridir. Bu mücadele, Çin'in ekonomik kapalılığının ve komünist rejimin serbest piyasalara doğru yönelmesiyle ortaya çıkmaya başlamıştır. 1979'da Çin'in ekonomik çığır açan kararı özellikle imalat, montaj, tekstil sektörlerine yabancı sermaye çekmek için bir

dönüm noktası olmuştur. 1980'lerde Çin'in hızla büyümesine rağmen para birimi dikkat çekmemiştir fakat 1993'e kadar ihracat sektörü büyüdükçe Çin parasını altı kere devalüe etmiştir. 1 Ocak 1994'te Çin döviz sisteminde reform yaptığını duyurmuş ve yuanı dolar karşısında 8,7'ye indirerek büyük bir devalüasyon yapmıştır. 1997'de yuanın değeri 8,28'e sabitlenmiş ve bu kur 2004'e kadar neredeyse hiç değişmemiştir (Rickards, 2013: 121-125).

Bazı görüşlere göre, on yıl boyunca sabit kalan dolar-renminbi kuru, yurtiçi fiyat seviyesini ve büyüme hızını istikrarda tutmayı amaçlamıştır. Buna göre, döviz kuru para politikasının bir aracı olarak kullanılmış ve iddia edilenin aksine renminbiyi sabit tutarak ihracatı artırmaya yönelik kullanılan bir strateji olmamıştır. Ancak bazı uzmanlar bunun tam tersini savunmuştur. 2002 yılından beri RMB düşük değerli tutulmuş ve 2007'de Çin'in cari işlemler fazlası 372 milyon dolarla rekor seviyeye ulaşmıştır. Çin hükümetinin uyguladığı bu sterilizasyon politikası ödemeler bilançosu dengesizliğinin temel sebebi olmuştur. Bu süreçte, Amerika, RMB'nin değerinin artırılması konusunda Çin üzerinde baskı kurmuştur. Ancak Çin, uzun bir süre bu baskılara direnmiş ve kurda yapılacak herhangi bir değişikliğin hükümete duyulan güveni zedeleyeceğini savunmuştur (Savaş, 2010: 235-236).

2005'te gerçekleştirilen Stratejik Ekonomik Diyalog yaklaşımı ile Çin, RMB'yi yüzde 2,1 oranında değerlendirmiş ve gelecek yıllarda %6 oranında değerlendirmeyi kabul etmiştir. Çin'in bu durumu kabul etmesindeki en büyük etken, Amerikan Senatosunun Çin'e karşı bazı ticari önlemler alacağını açıklamasıdır. Çin az da olsa ulusal kurun değerini yükseltmiştir fakat bu beklenen etkiyi yaratmamıştır. Çünkü bu dönemde dolar kaybetmeye başlamıştır ve Çin Halk Bankası döviz piyasasına müdahale etmeye devam etmiştir. 2008 Finans krizi ve doların değerinin düşmeye başlaması, Çin'in elinde tuttuğu 2 trilyon dolardan fazla rezerv için sıkıntı yaratmaya başlamıştır. Bu sebeptendir ki Çin, 2009'da yayınladığı bir uluslararası bildiri ile IMF'nin kaydı parası olan SDR'nin uluslararası rezerv para olarak kullanılmasını talep etmiştir (Savaş, 2010: 238-246).

Çin ekonomik büyümesine rağmen 2004'te dış ticaret açığı verirken ABD ile yaptığı ikili ticarete fazla vermeye başlamıştır. 1997'de 50 milyar dolar olan açık 2003-2006 arasında 124 milyar dolara fırlayınca dolar-yuan kuru dikkat çekmeye

başlamıştır. 2002'den beri FED'in bastığı dolarlar mal alımı için Çin'e gittikçe Çin'de bulunan dolar fazlası artmış ve Çin, ABD ile ticaretinden elde ettiği fazla dolarları ABD Hazine bonosu almıştır. 2011'in başına gelindiğinde Çin'in döviz rezervlerinin 2,85 trilyon dolar olduğu ve bunun 950 milyar dolarlık kısmının ABD devlet tahvillerine yatırıldığı tahmin ediliyordu. ABD ise bu durum karşısında Çin'i revalüasyona teşvik etmeye çalışmıştır. 2004'te 8,28'e sabitlenen yuan 2005'te 8,11'e çıkmış ve 3 yıl boyunca revalüasyona tabi tutularak 2008'de 6,82'lik düzeye ulaşmıştır. Bu süreden sonra Çin iki yıl süreyle herhangi bir değişiklik yapmamış ve 2010'da yeni bir revalüasyon turu başlatarak 2011'de yuan dolar karşısında 6,40'ın üzerine çıkmıştır (Rickards, 2013: 129-130).

Çin'in ihraç mallarını ucuzlatıp dünya fabrikasına dönüşmesinin gerçek amacı iş olanaklarıdır. Bu sebeple ABD politikacıları dolar-yuan kurunun sabit tutularak ABD'de kaybedilen iş olanaklarından Çinlileri sorumlu tutmuşlardır. Bu sorunun çözümü için Başkan Bush 2006'da Çin-ABD Stratejik Ekonomi Diyalogunu başlatarak kur gerginliklerini kontrol altında tutmayı hedeflemiştir. Obama yönetimi bu toplantıları genişleterek devam ettirmiş ve bu oluşumun adını Stratejik ve Ekonomik Diyalog olarak değiştirmiştir. 2011'e gelindiğinde ABD-Çin arasındaki temel meseleler hala çözüme kavuşmamıştır (Rickards, 2013: 135-137).

2014 yılına gelindiğinde birçok uzman renminbinin adil piyasa değerine ulaştığını ve hatta bu değeri aştığını belirtmişlerdir. Mayıs 2015'te IMF renminbinin önceki yıllarla kıyaslandığında artık düşük değerlenmediğini deklare etmiştir (Weiss ve Wichowsky, 2019: 614). Fakat bunun hemen ardından Ağustos 2015'te Çin Merkez Bankası ABD'ye ve Japonya'nın döviz kurlarına karşı artarda üç kez devalüasyon yapmıştır. Bu hamleye istinaden Merkez Bankası başkan yardımcısının açıklaması ise şu olmuştur: "Kalıcı ve ciddi bir devalüasyon temeli yok. Renminbinin değerinin %3'ten fazla düşüşü piyasa seviyelerine yakın. Merkez bankası renminbiyi makul ve dengeli bir seviyede temel olarak istikrarlı tutma yeteneğine sahip". Yatırımcılar Çin'in bu hamlesini ihracata katkıda bulunma çabası olarak yorumlamıştır. Ancak uzun zamandır az hareketin olması ya da hiç hareket olmamasının ardından, bu değişiklik finansal piyasaları sarsmış ve Avrupa ve ABD

ile siyasi ilişkilerin gerilmesine yol açabilecek seviyeye gelmiştir (The Guardian, 2015).

2016 yılında Trump Çin'i usta seviyede döviz manipülatörü olarak etiketlemiş ayrıca başkanlık kampanyası konuşmalarında para birimini haksız avantaj elde etmek isteyen herhangi bir ülkenin sert bir şekilde tarifeler ve vergilerle karşılaşacağını açıkça ifade etmiştir. Trump'ın herhangi bir ülkeden kastının Çin olduğu bariz bir şekilde ortadadır (Bui, 2019: 493). Nitekim Trump kampanyada belirttiği üzere başkanlık görevine gelir gelmez Çin'e karşı ek tarifelere başlamış kur savaşları ve ticaret savaşları bu noktadan sonra iç içe geçmeye başlamıştır.

Son olarak euro-yuan ilişkisine baktığımızda, güçlü bir euro Çin için vazgeçilmez bir unsurdur. Çünkü AB, Çin'in en büyük ticaret ortağı olarak ABD'nin önündedir. Avrupa'daki kargaşa Çin'in ticaretini sekteye uğratabilecek potansiyeldedir. Örneğin Yunanistan'ın eurodan ayrılması demek bu ülkenin eski para birimine çok düşük kurdan dönmesi demektir. Bu da Çin'in Avrupa'yla olan ticaretine oldukça zarar vermesi demektir (Rickards, 2013: 143). Dolayısıyla euro-yuan ilişkisinin dolar-yuan ilişkisine göre daha stabil ve makul bir zeminde yol aldığını söylemek yanlış olmayacaktır.

1.5. Kur Savaşı ve Ticaret Savaşı Arasındaki Farklar

Günümüz ekonomisinde kur savaşı ve ticaret savaşı kavramları zaman zaman birbirini içine geçmekte, misilleme aracı olarak kullanılmakta gün sonunda her ikisi de uluslararası ekonomiye ciddi zararlar vermektedirler.

Kur savaşları ve ticaret savaşları arasındaki en temel fark kullanılan araçtır. Kur savaşları döviz kurları vasıtasıyla yapılırken, ticaret savaşları tarifeler ve ek vergiler aracılığıyla ve korumacı politikalar kapsamında yapılır. Kur savaşlarının amaçlarından biri ihracatı artırıp ithalatı azaltmak ve bu şekilde ödemeler dengesini düzenlemek iken, ticaret savaşlarının amaçlarından biri ithalatı azaltarak ticaret dengesini sağlamaktır. Kur savaşlarının ana amacı yerel ekonomiyi korumak ve diğer ülkelere göre rekabet avantajı sağlamak iken ticaret savaşlarının ana amacı hegemonik güç olmayı sağlamak veya hegemonik gücü devam ettirmektir. Kur savaşlarının uluslararası arenada mevcut bir yaptırımını bulunmaz iken ticaret

savaşlarında uluslararası arenada yetkili mercii Dünya Ticaret Örgütü'dür. Dünya Ticaret Örgütü'nün şikayetleri soruşturma ve tazminat ya da misilleme hakkı verme yetkisi bulunmaktadır. Her iki savaşın sonucunda da bir devlet kaybederken diğer devlet kazanmaktadır. Her iki durumda da devletler birbirlerine misilleme yapabilmektedir. Fakat ne kur savaşlarının ne de ticaret savaşlarının sonucunda olumlu bir çıktı elde edilememekte ülkeler gruplaşmakta, gruplaşan ülkeler birbirlerine tepki göstermektedirler. Sonuç olarak küresel ekonomide kutuplaşmalar meydana gelmekte ve ticarete durgunluklar yaşanmaktadır (Yılmaz ve Divani, 2018: 15-16).

1.6. Kur Savaşı ve Türkiye

Türkiye'deki kur ayarlamaları ve devalüasyonlar genellikle Türk lirasının iç ve dış değeri arasındaki farkı gidermeye yönelik olmuştur. Türkiye'nin devalüasyon uygulamaları asıl olarak 1946'da başlamıştır ancak bu uygulamaların dış ticarete rekabetçi olmak gibi bir amaç güttüğünü söylemek zordur. 1946'da Cumhuriyet tarihinin ilk ve en büyük devalüasyonu ile TL 1,28'den 2,80'e çıkarılmıştır. Bu devalüasyon ile ihracatını artırmayı hedefleyen Türkiye başarılı olamamıştır. Zira ihracatta bir artış görülmüştür fakat bu artış devalüasyondan kaynaklı değil savaş sonrası ülkelerin taleplerinin artmasıdır. Ayrıca bu zamana kadar dış ticaret fazlası veren ülkemiz bu tarihten sonra açık vermeye başlamış ve ticaret dengesinin bozulmasına sebep olunmuştur. 1958'de yapılan devalüasyon Türkiye'de yaşanan ekonomik durgunluğu gidermek amacıyla yapılmış ve IMF'nin uygulamaya koyduğu "planlı kalkınma" ve "ithal ikameci" politikalar sayesinde Türkiye'nin dış borcunun konsolidasyonu sağlanmış ve 359 milyon dolarlık yardım yapılmıştır. 1970 yılında yapılan devalüasyon IMF'nin devalüasyon ve dış ticaret rejiminin serbestleştirilmesi için uyguladığı baskılar sonucunda yapılmıştır. Fakat o dönemde ABD de devalüasyona gittiği için TL'nin dış değerinde bir artış olmamıştır. 1980'li yıllar dışa dönük serbest piyasa ekonomisinin benimsendiği ve IMF'nin ekonomik istikrar programlarıyla geçmiş ve yapılan devalüasyonlar ihracatta bir miktar artışa sebep olmuştur. 2000'li yıllar Türkiye'nin kriz yaşadığı bir süreç olmuş ve kur çıpası uygulamasının başarısız olması sonucunda dalgalı kur uygulamasına geçilmiştir (Bircan, 2016: 86-105).

2008 Krizinin ardından küresel parasal genişleme nedeniyle TL'nin dolar karşısındaki değeri yüksek kalmıştır. İthalatı cazip hale getirip, yerli üretimi ve ihracatı destekleyemeyen düşük kur etkisi 2015 yılına kadar devam etmiştir. 2015 yılında ABD'nin faiz artırma politikaları, küresel politik krizler, Orta Doğu'daki savaş, iç piyasadaki dengesizlikler ve Türkiye'nin batı ile ilişkilerinin bozulması gibi nedenlerle yabancı sermaye çıkışı hızlanmıştır. Bu da Türk Lirası'nın dolar karşısında değer kaybetmesine neden olmuştur. Kur şoku ithalatı pahalı hale getirerek yerli üretim maliyetlerini artırmış ve enflasyon sorunu ortaya çıkmıştır. Sonuç olarak, aşırı değerli TL ithalatı cazip hale getirirken yerli üretime yeterince yansımamıştır. 2018 yılı temmuz ayından sonra, politik sorunlar, ticaret savaşları ve sermaye çıkışları gibi nedenlerle dolar kurunun aşırı değer kazanması Türkiye ekonomisini olumsuz etkilemiştir. TCMB, kurların yükselişini kontrol altına almak için politika faiz oranlarını %24'e çıkarmıştır. Bu durum sonucunda, 2019 yılında Türkiye ekonomisi %0,9 büyümüştür (Şanlı, 2020: 607-611).

Hükümetin günümüzde ana hedefi ihracatı arttırmak, cari açığı kapatmak ve ihracata dayalı üretim ve büyümedir. Bu politika değişikliğiyle Türkiye'nin son dönemlerde rekabetçi kur politikasına yöneldiği söylenebilir. Fakat Türkiye'de devalüasyon etkisi yaratan bu gelişmelerin uluslararası ticarete ABD, Almanya, Japonya, Çin kadar büyük ekonomiler arasında cereyan eden misillemeler gibi bir tehditle ile karşılaşma ihtimali düşüktür (Gültekin, 2022: 3682).

Türkiye'nin rekabetçi kur ile ilgili olan durumu Çin, Japonya gibi ülkelerden çok farklı bir konumda seyrederken son dönemlerde uluslararası ticaret politikasının değişmesiyle geçmişten farklılık göstermeye başlamıştır. İhracatı artırıp cari açığı azaltmak için çıkılan bu yolun gün sonunda ne kadar fayda sağladığı tartışmalıdır. “Yerli paranın ucuzlatılarak elde edilecek tek sonuç Türkiye'de malların, taşınır taşınmaz tüm varlıkların ve işgücünün ucuzlatılması, değersizleştirilmesidir. Üretkenlik kazanımlarına dayanmayan ve ulusal ekonomide işgücünün ve ulusal varlıkların yabancı paralar karşısında değersiz kılınması yoluyla elde edilebilecek herhangi bir büyüme alevi nihayetinde çarpık, eşitsiz ve sürdürülemez nitelikte olacaktır” (Yeldan, 2021: 5).

İKİNCİ BÖLÜM

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ VE ÇİN HALK CUMHURİYETİ EKONOMİSİ

2.1. ABD'nin Belli Başlı Ekonomik Göstergeleri ve Politikaları

Amerikalılar dünya nüfusunun %5'inden azını oluşturmasına rağmen, küresel gelirin %20'sinden fazlasını üretmekte ve kazanmaktadırlar. 1934 yılında başlatılan ve İkinci Dünya Savaşı sonrası devam eden dünya pazarlarına açılma ve ticareti genişletme süreci Amerikan refahının gelişmesinde büyük bir rol oynamıştır. ABD, dünya ekonomisinde lider bir güç olup, ticaretin serbestleştirilmesi politikaları sayesinde refahını artırmıştır. Amerika dünyanın en büyük ekonomilerinden biri ve önde gelen küresel tüccardır (Office of The United States Trade Representative, 2024). Bundan sonraki bölümlerde ABD'nin büyüme oranı, enflasyon ve işsizlik verileri, kur ve dış ticaret politikaları incelenecektir.

2.1.1. ABD'nin Büyüme Oranı

Ekonomik büyüme, kişi başına üretilen mal ve hizmet miktarındaki artışı ifade eder ve bu artışın büyüme olarak adlandırılabilmesi için de geçici değil sürekli olması gerekir (Eser, 2012: 5-6). Bir ülkenin üretim hacmindeki artış göstergelerinden en önemlisi Gayri Safi Yurtiçi Hasıladaki değişimlerdir (Özel, 2012: 64). GSYİH, ulusal ekonomide üretilen mal ve hizmetlerin değerinden, üretimde kullanılan mal ve hizmetlerin değerinin çıkarılmasıyla elde edilir. GSYİH ayrıca kişisel tüketim harcamaları, gayri safi özel yurtiçi yatırım, mal ve hizmetlerin net ihracatı ve hükümet tüketim harcamaları ve gayri safi yatırımın toplamına eşittir. Ekonomik Analiz Bürosu tarafından üretilen Gayri Safi Yurtiçi Hasıla verileri, ABD finans piyasalarını etkileyen en etkili üç ekonomik ölçütten biri olarak sıralanır (U.S. Department of Commerce, 2024).

2008-2022 yılları arasındaki ABD büyüme oranı verileri tablo 2.1'de verilmiştir.

Tablo 2.1. ABD Büyüme Oranları 2008-2022

ABD	Kişi başına düşen GSYİH büyüme (yıllık %)	GSYİH büyüme (yıllık %)
2008	-0,8	0,1
2009	-3,4	-2,6
2010	1,8	2,7
2011	0,8	1,6
2012	1,5	2,3
2013	1,4	2,1
2014	1,8	2,5
2015	2,2	2,9
2016	1,1	1,8
2017	1,8	2,5
2018	2,4	3,0
2019	2,0	2,5
2020	-3,2	-2,2
2021	5,6	5,8
2022	1,6	1,9

Kaynak: World Bank-World Development Indicators, Erişim: 01.11.2024

Ulusal Ekonomik Araştırma Bürosuna göre ABD ekonomisi, 2008 Mortgage krizi olarak bilinen sürece 2007 Aralık ayında girmiş ve 2009 Haziran ayına kadar bu süreç devam etmiştir. Veriler, bunun ABD ekonomisi için tarihsel olarak en ciddi durgunluklardan biri olduğunu ve toparlanmanın oldukça sınırlı kaldığını göstermektedir. Ekonominin yıllık büyüme hacmi bugüne kadar kriz öncesi dönemin oldukça altında kalmıştır (Dufour ve Orhangazi, 2016: 153).

Tablo 2.1'den de anlaşılacağı üzere 2008'den 2009'a kadar büyüme oranı krizin etkisiyle negatif yönlü seyretmiştir. Ancak kriz yılları ve sonrasında, Amerika Merkez Bankası FED'in aldığı önlemler ve uyguladığı politikalar sayesinde ekonomi, ilerleyen yıllarda büyümede artış göstermiştir. FED, 2008 Aralık-2010 Temmuz arasında QE1 parasal genişleme politikasını uygulayarak bankalara likidite sağlayıp faizleri düşürerek ekonomiyi canlandırmayı amaçlamıştır. Piyasa bu şekilde bir miktar toparlansa da beklenti tam olarak karşılanmamıştır. FED, bu sefer 2010 yılının Kasım ayında QE2 adı verilen yeni bir parasal genişleme programı başlatmıştır. 2011 yılının temmuz ayına kadar süren ikinci uygulama ilkinde göre daha başarılı olmuştur. FED bu iki programdan sonra benzer iki politika daha uygulayarak

2014 yılına kadar ekonomiyi yeniden canlandırmayı ve piyasada güveni yeniden tesis etmeyi amaçlamıştır (Eğilmez, 2020).

ABD ekonomisindeki büyüme oranı, FED'in müdahalesinden sonraki yıllardan Covid-19 salgınına kadar normal seyrinde ilerlemiştir. Ancak hem pandeminin büyük oranda etkisiyle hem de ABD-Çin arasındaki ticari gerginliğin 2019 yılından itibaren şiddetlenmesiyle 2020 yılında ekonomi %4,7 azalışla negatif büyüme kaydetmiştir. Çin'de başlayan ve tüm dünyayı etkisini altına alan salgının etkilerini en aza indirmek için Amerika Merkez Bankası faizleri sıfıra kadar indirmiştir (Göze Kaya, 2020: 223).

Dünyanın en büyük ekonomilerinden biri olan ABD, salgının ekonomik etkilerini hafifletmek için hem para politikalarında hem mali politikalarında köklü değişiklikler yapmıştır. Bunlardan bazıları faizleri %0-0,25 bandına çekmesi (FED, 2020), 1,9 trilyon dolarlık kurtarma paketi, vergi destekleri gibi politikalardır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2021). Amerika'nın hızlı bir şekilde bu politikaları uygulaması sayesinde büyüme oranı 2021 yılında kendini toplamış gözükmektedir. Salgın ekonomisinin devam etmesi, ABD ve Çin ekonomilerinin birbiri ile bir ticari savaş içerisinde olması gibi etkiler sebebiyle, 2022 yılında ekonomi bir önceki yıla göre aynı şekilde artış gösterememiş ve %3,9 oranında daralmıştır.

2.1.2. ABD'nin Enflasyon Oranı

Tüketici fiyat endeksi ile ölçülen enflasyon, belirli hane halkı tarafından satın alınan malların ve hizmetlerin sepetindeki fiyat değişikliğidir (OECD, 2024). Gayri Safi Yurtiçi Satın Alma Fiyat Endeksi, Amerika Birleşik Devletleri ekonomisindeki çeşitli aktörlerin-tüketiciler, işletmeler ve kamu kurumları- ödediği fiyatlardaki enflasyonu ölçen önemli bir ekonomik göstergedir. Bu endeks, ithal ürünleri de kapsayarak, ülke içindeki fiyat dalgalanmalarının kapsamlı bir analizini sunar. Buna karşılık, GSYİH Fiyat Deflatörü, ihracat dahil olmak üzere Amerika Birleşik Devletleri'nde üretilen mal ve hizmetlerin fiyatlarındaki enflasyonu ölçen bir diğer kritik ekonomik parametredir (Bureau of Economic Analysis, 2024).

2008-2022 yılları arasındaki ABD enflasyon oranı verileri Tablo 2.2'de verilmiştir.

Tablo 2.2. ABD Enflasyon Oranı 2008-2022

ABD	Enflasyon GSYİH deflatörü (yıllık %)	Enflasyon Tüketici fiyatları (yıllık %)
2008	1,9	3,8
2009	0,6	-0,4
2010	1,2	1,6
2011	2,1	3,2
2012	1,9	2,1
2013	1,7	1,5
2014	1,7	1,6
2015	0,9	0,1
2016	1,0	1,3
2017	1,8	2,1
2018	2,3	2,4
2019	1,7	1,8
2020	1,3	1,2
2021	4,6	4,7
2022	7,0	8,0

Kaynak: World Bank-World Development Indicators, Erişim: 01.11.2024

2008 Küresel finans kriziyle birlikte, ABD’ de enflasyon oranı düşüş göstermiştir. 2008’de enflasyon %3,8 iken, bu oran 2009 %-0,4’e kadar düşüp deflasyonist etkiler göstermiştir. ABD hükümetinin büyük çaplı destekleri ve FED’in uyguladığı parasal genişleme politikaları enflasyonun düşük kalmasına sebep olmuştur.

2010-2015 arasında ABD ekonomisi kademeli olarak toparlanmış ve enflasyon %2’lik hedefin altında kalmıştır. Bu dönemde enflasyonun düşük seviyelerde kalmasında enerji fiyatlarındaki düşüş, istihdamdaki artış ve petrol dışı ithal malların fiyatlarındaki gerileme etkili olmuştur (FED, 2016).

2016-2018 yılları arası Trump dönemi ve ABD-Çin ticaret savaşının başladığı yıllara denk gelmektedir. ABD ve Çin’in karşılıklı uyguladığı tarifeler sebebiyle ithalat fiyatlarında artış olmuştur fakat enflasyon bu yıllar arasında sınırlı kalmıştır.

2020’de nispeten düşük seyreden enflasyon oranı pandeminin devam ettiği 2021 ve 2022 yıllarında ABD ekonomisinde sorun yaratacak derecede yükselmiştir. Bu hızlı yükselişin sebepleri arasında, pandemi kaynaklı arz-talep uyumsuzlukları,

yükselen emtia fiyatları ve tedarik zincirindeki aksaklılar gibi sorunlar yer almaktadır (Gökpınar, 2022:121-122).

2.1.3. ABD’de İstihdam ve İşsizlik

OECD’nin tanımına göre istihdam oranı, mevcut iş gücü kaynaklarının yani çalışmaya hazır kişilerin ne ölçüde kullanıldığını ifade eder. Çalışma çağındaki nüfus, 15 ile 64 yaş arasındaki kişileri kapsar. Bu oran, istihdam edilenlerin çalışma çağındaki nüfusa oranı olarak hesaplanır (OECD, 2024).

Yine OECD’nin tanımına göre işsizlik oranı, işsiz işgücünün payıdır. İşsiz kişiler, çalışmaya hazır, iş bulmak için belirli adımlar atmış, çalışma çağındaki kişilerdir. Bu gösterge, işgücünün bir yüzdesi olarak ölçülür (OECD, 2024).

2008-2022 yılları arasındaki ABD istihdam ve işsizlik verileri Tablo 2.3’te verilmiştir.

Tablo 2.3. ABD İstihdam ve İşsizlik Oranları 2008-2022

ABD	İstihdama katılma oranı, 15+ (%)	İşsizlik oranı (%)
2008	62,2	5,8
2009	59,3	9,3
2010	58,5	9,6
2011	58,4	8,9
2012	58,6	8,1
2013	58,6	7,4
2014	59,0	6,2
2015	59,3	5,3
2016	59,7	4,9
2017	60,1	4,4
2018	60,4	3,9
2019	60,8	3,7
2020	56,8	8,1
2021	58,4	5,3
2022	60,0	3,7

Kaynak: World Bank-World Development Indicators, Erişim: 02.11.2024

2007 yılının sonlarında konut piyasasının çöküşü ve devamında ABD’de önemli banka ve sigorta kuruluşlarının iflası sonucu ABD ekonomisi resesyona dönemine girmiştir. ABD’nin tüm makroekonomik göstergelerini etkileyen kriz, işsizlik ve istihdam oranlarını da etkilemiştir. 2008 yılında işsizlik oranı %5,8 iken 2009 yılında neredeyse ikiye katlanmış ve %9,3’e yükselmiştir. İstihdam oranı

2008'de %62,2 iken, 2009'da özellikle inşaat ve finans sektöründe iş kayıplarının yaşanmasıyla %59,3'e gerilemiştir. 2010'da da krizin etkileri devam etmiş ve istihdam oranı azalırken işsizlik oranı artmıştır. 2010'dan itibaren FED'in piyasayı canlandırmak için uyguladığı mali ve parasal politikalarla birlikte ekonomi toparlanmaya başladıkça istihdam ve işsizlik oranlarında da kademeli olarak düzelmeye başlamıştır. 2010-2019 arası istihdamda oldukça başarılı iyileşmeler kaydedilmiş 2019 yılına gelindiğinde işsizlik oranı %3,7'lere kadar düşmüş, çalışan sayısı yıl boyunca 2 milyon artmış ve son 50 yılın en düşük oranı olarak kaydedilmiştir (U.S. Bureau of Labor Statistics, 2020).

Covid-19 salgınının etkisiyle 2020 yılında işsizlik oranları, 1929 Büyük Buhrandan bu yana en yüksek seviyelerine ulaşmıştır. Hatta Nisan 2020'de işsizlik oranı, ülkedeki işletmelerin kapanması ile birlikte %14,7'ye fırlamıştır. Tüm yılın işsizlik oranı ortalaması %8,1, istihdam oranı ise %56,8'dir (BBC, 2020).

2021 yılında pandeminin etkisinin azalmasıyla birlikte işsizlik oranları düşmeye başlamış ve 2022 yılında bu rakamlar pandemi öncesi seviyeye geri dönmüştür.

2.1.4. ABD'nin Dolar-Faiz İlişkisi ve Kur Politikası

Uluslararası ticaret ve finansı daha anlaşılır ve kolay hale getirmek için uluslararası para sisteminde döviz kurlarına ihtiyaç duyulmuştur. Tarihte çeşitli döviz kuru rejimleri bulunsa da günümüzde devletler çoğunlukla yönetimli döviz kuru sistemini benimsemektedir. Bu sistem sabit kur sistemi ile serbest kur sistemi arasında bir yerdedir ve devletlerin zaman zaman faiz aracı ile döviz kuru müdahalesine izin verir (Özbek, 2022: 77). Günümüzde, uluslararası faiz oranları döviz kurlarıyla yakından ilişkilidir. Merkez bankaları, faiz oranlarını artırarak yabancı sermayeyi çekmeyi amaçlar, bu durum ulusal paranın değer kazanmasına neden olur. Öte yandan faiz oranlarının düşmesi yatırımcıları başka pazarlara yönlendirebilir ve bu durumda ulusal para değer kaybeder. Bu sermaye hareketleri, ülkelerin ekonomik dengelerini etkiler. Döviz kurları esnek olmadığında, yüksek faiz oranları sermaye karlılığını artırır ve sermaye akışını o ülkeye yönlendirir. Gelişmekte olan ülkelerde, yüksek finansman ihtiyacı genellikle faiz oranlarını

yükseltir, bu da hem ödemeler dengesini hem de sermaye piyasalarını etkiler (Özbek, 2022: 91-92).

ABD dolarının, uluslararası rezerv para birimi olarak küresel ekonomi üzerinde büyük bir etkisi vardır. Bu rolü sayesinde uluslararası finans sistemini ve dış ticaret politikalarını şekillendirme gücüne sahiptir. ABD yönetimi, dalgalı kur sistemini benimsemiş olup, döviz kuruna yalnızca sınırlı müdahalelerde bulunur. Döviz kuru politikalarının yönetimi ABD'de Federal Rezerv Kurulu'nun sorumluluğundadır. Federal Rezerv, istikrarlı bir döviz kurunu korumayı ve uluslararası ticareti teşvik etmeyi hedefleyerek döviz manipülasyonunu sınırlandırmaya çalışır. Bu doğrultuda, öncelikle resmi döviz kurunu belirler ve daha sonra bu kuru korumak adına piyasaya müdahalelerde bulunur (Ünlü ve Bülbül, 2023:190).

ABD'nin geleneksel para politikası ise federal fon oranı aracılığıyla uygulanmaktadır. Bu oran, bankaların kısa vadeli rezerv ihtiyaçlarını karşılamak için birbirlerine ödünç verirken kullandıkları faiz oranını ifade eder. Federal Rezerv Bankası (FED), ekonomik hedeflere ulaşmak amacıyla bu oranı ayarlarken, açık piyasa işlemleri gerçekleştirir ve böylece piyasadaki faiz oranlarını etkiler. Politikanın temel amacı, fiyat istikrarını sağlamak ve tam istihdamı desteklemektir. Geleneksel politika araçlarının yetersiz kaldığı durumlarda, niceliksel genişleme gibi alternatif yöntemler uygulanabilmektedir (FED, 2024).

FED'in federal fon oranını artırması durumunda, geniş sabit gelirlili menkul kıymetler piyasasındaki faiz oranları da yükseliş gösterir. Bu artışla birlikte oluşan yüksek getiriler hem yurtiçi hem de yurtdışı yatırımcılar için daha çekici bir yatırım fırsatı sunar. Küresel yatırımcıların, kendi para birimlerindeki yatırımlarını satarak ABD Doları cinsinden sabit gelirlili menkul kıymetlere yönelme eğilimi artar. Bu durum, ABD dolarına olan talebi artırır ve dolar daha güçlü bir döviz kuru haline gelir (Investopedia, 2024).

Mortgage krizinin patlak vermesiyle Federal Açık Piyasa Komitesi (Federal Rezerv Sisteminde para politikalarını açıklığa kavuşturan komite) 2007 yılının ikinci yarısında para politikası duruşunu 100 baz puan gevşettikten sonra, 2008 yılının ilk

yarısında hedef federal fon oranını 225 baz puan daha düşürmüştür. FED ayrıca likiditeyi artırmak ve finansal piyasaların işleyişini iyileştirmek için bir dizi ek önlem almıştır. Dolar 2008 yılının yarısına kadar yen karşısında %4, euro karşısında %7 düşüş göstermiştir ve 2007 yılının sonu itibariyle de Çin renminbisi karşısında %6 değer kaybetmiştir (Board of Governors of the Federal Reserve System Monetary Policy Report, 2008:32-35).

Federal Açık Piyasa Komitesi (FOMC) 2008 yılının ikinci yarısında federal fon oranı hedefini %2'den %0 ile %0,25 aralığına indirerek para politikasının duruşunu gevşetmiş ve likiditeyi artırmak ve mali piyasaların işleyişini iyileştirmek için bir dizi ek önlem almıştır. 2009'un ilk yarısında FOMC, federal fon oranı için %0 ile %0,25 arasındaki hedef aralığını korumuştur. Doların ticaret ağırlıklı nominal döviz değeri bu yılın ocak ve şubat aylarında %6'dan fazla yükselmiştir. Ancak mart ayından itibaren küresel görünümün biraz iyileşmesi ve buna bağlı olarak yatırımcıların hazine kağıtlarından yurtdışındaki daha riskli varlıklara kaymasıyla dolar değer kaybetmiştir. Bahar aylarında dolar, küresel görünümdeki iyileşmenin emtia fiyatlarını da artırmasıyla Avustralya ve Kanada gibi büyük emtia üreticisi ekonomilerin para birimleri karşısında en keskin düşüşü yaşamıştır (Board of Governors of the Federal Reserve System Monetary Policy Report, 2009:26-31).

Federal Açık Piyasa Komitesi (FOMC), ekonomik toparlanmayı ve fiyat istikrarını desteklemeye devam etmek amacıyla 2010-2013 yılları arasında da federal fon oranı için %0 ile %0,25 arasındaki hedef aralığını korumuştur. Avrupa ülkeleri, Mayıs 2010'da Yunanistan ve diğer kırılgan ekonomilere yardım sağlama kararı alarak piyasalarda bir miktar iyimserlik yaratmıştır. Bu destek, hisse senedi fiyatlarındaki düşüşleri haziran ayı başında geçici olarak durdurmuş ve dolarda hafif bir değer kaybına yol açarak güvenli liman talebinin bir miktar azalmasına neden olmuştur. 2011 yılına gelindiğinde, ABD'de ekonomik toparlanmanın hızının yavaşladığına yönelik endişeler ve yurtdışında para politikasının sıkılaştırılmasına dair gelişmeler, doların döviz değerinde yılın ilk yarısında genel bir düşüşe yol açmıştır. Küresel finansal kriz döneminde doları güçlendiren güvenli liman talepleri bu süreçte zayıflamıştır. Ancak Avrupa'daki ekonomik sorunların artması ve küresel büyümeye ilişkin belirsizliklerin derinleşmesiyle birlikte dolar, mayıs ayından

itibaren hafif bir yükseliş trendine girmiştir. 2012 yılı itibarıyla doların döviz değeri Mayıs ayında yaklaşık %4,25 oranında artırmıştır. Güvenli liman arayışının öne çıktığı bu dönemde dolar, birçok para birimi karşısında değer kazanmış ve yatırımcılar tarafından küresel risklere karşı bir güvence aracı olarak görülmüştür (Board of Governors of the Federal Reserve System Monetary Policy Report, 2010-2012).

2008 Krizi sonrası dönemde, düşük faiz oranları nedeniyle doların değeri gerilemiştir. Ancak 2015 yılının sonlarına doğru faizlerin yükseltilmesiyle birlikte dolar yeniden değer kazanmaya başlamıştır. Bu süreçte ABD'nin para politikası, doğrudan kurlara müdahale etmekten ziyade, faiz aracılığıyla enflasyon, işsizlik ve ekonomik büyüme gibi makroekonomik hedeflere odaklanmıştır.

2013-2015 yılları arasında FOMC, maksimum istihdam ve fiyat istikrarı yasal hedeflerine doğru devam eden ilerlemeyi desteklemek için federal fon oranı için %0 ile %0,25 aralığını korumuştur. 2013 yılında, ABD ekonomisine yönelik iyimser beklentiler ABD dolarının geniş bir para birimi grubuna karşı değer kazanmasına yol açmıştır. Özellikle Japonya Merkez Bankası'nın daha destekleyici bir para politikası benimsemesi, doların Japon Yeni karşısında keskin bir şekilde değer kazanmasına neden olmuştur. 2014 yılına gelindiğinde, doların nominal değeri yıl başından bu yana çok az değişiklik göstermiştir. Yılın ilk aylarında dolar, Çin renminbisi karşısında önemli ölçüde değer kazanmış, ancak Çin Halk Bankası'nın renminbinin değerini sabit tutması bu trendi dengelemiştir. Doların döviz değeri, 2014'ün ikinci yarısından itibaren ve 2015 başlarında önemli bir artış göstermiştir. ABD getirilerindeki artış ve gelişmekte olan ülkelerin ekonomik beklentilerine ilişkin endişelerin yükselmesiyle dolar, gelişmekte olan piyasa ekonomilerinin para birimlerine karşı güçlü bir seyir izlemiştir (Board of Governors of the Federal Reserve System Monetary Policy Report, 2013-2015).

FOMC, 2015 yılının Aralık ayında federal fon oranını %0,25 ile %0,5 arasında yükselttikten sonra 2016 yılının ilk yarısında bu aralığı korumuştur. Doların döviz değeri bu yılın ilk yarısında önemli ölçüde dalgalanmıştır. Net olarak dolar, yüksek petrol fiyatlarının bu para birimlerine destek sağlamasıyla Kanada da dahil olmak üzere bazı emtia ihracatçılarının para birimleri karşısında önemli ölçüde

gerilemiştir. Çin renminbisi geçen yılın sonlarında ve 2016'nın başlarında önemli ölçüde değer kaybı baskısı altında kalmıştır ancak Çinli yetkililerin güven verici açıklamaları, olumlu makroekonomik veriler ve azalan sermaye çıkışları ile istikrar kazanmıştır (Board of Governors of the Federal Reserve System Monetary Policy Report, 2016:25-29).

Komite, 2016 yılının aralık ayında federal fon oranı için hedef aralığını yükselttikten sonra, mart ve haziran aylarında bu aralığı tekrar artırarak %1 ile %1,25 arasına çıkarmaya karar vermiştir. Haziran FOMC toplantısı sırasında mevcut veriler, ikinci çeyrekte ekonomik aktivitede bir toparlanma olduğunu ve yılın ilk yarısındaki tahmini ortalama büyüme hızının ılımlı bir seviyede kaldığını göstermiştir. Gerçekleşen ve beklenen işgücü piyasası koşulları ile enflasyon dikkate alındığında, Komite hedefi çeyrek puan daha yükselterek %1 ile %1,25 aralığına çıkarmıştır. Doların yabancı para birimlerine karşı ticaret ağırlıklı değerinin bir göstergesi olan dolar endeksi, 2014 ortası ile 2016 sonu arasındaki %20'yi aşan yükselişin ardından, yaklaşık %5 oranında değer kaybetmiştir. Bu değer kaybı, kısmen ABD'nin genişlemeci maliye politikası beklentilerine ilişkin artan belirsizliğin yanı sıra, global ekonomik görünüme dair güvenin artmasından kaynaklanmıştır (Board of Governors of the Federal Reserve System Monetary Policy Report,2017:30-34).

Federal Açık Piyasa Komitesi (FOMC), Aralık 2015'ten bu yana, federal fon oranı için hedef aralığını kademeli olarak artırmıştır. 2018'in ilk yarısında Komite, para politikasındaki gevşemeyi kademeli olarak azaltma sürecine devam ederek mart ve haziran aylarındaki toplantılarında federal fon oranı için hedef aralığını 0,25 puan artırmıştır. Bu artışlarla birlikte federal fon oranı 2018 yılında %1,75 ile %2 aralığında kalmıştır. ABD doları ise bu yıl boyunca ılımlı bir şekilde değer kazanmıştır. Doların değer kazanmasına katkıda bulunan faktörler arasında, ABD'de devam eden üretim gücü ve politika sıkılaştırması ile birlikte bazı yabancı ekonomilerdeki büyüme, Avrupa ve bazı gelişmekte olan ülkelerdeki siyasi gelişmelerden kaynaklanan aşağı yönlü riskler ve ticaret politikasındaki son gelişmeler yer almaktadır (Board of Governors of the Federal Reserve System Monetary Policy Report,2018:31-35).

Komite, 2019'un ilk yarısındaki toplantılarında, federal fon oranı için hedef aralığını %2,25 ile %2,5'te tutmaya karar vermiştir. Bu kararlar, ABD ekonomisinin büyüme ve güçlü istihdamı destekleyen sağlam temellerini gösteren gelen verileri yansıtmaktadır (Board of Governors of the Federal Reserve System Monetary Policy Report,2019:33). Buna karşılık ABD dolarının döviz değeri dalgalanmıştır ve genel olarak düşük seyretmiştir. Ticaret müzakerelerine ilişkin beklentiler konusunda artan yatırımcı iyimserliği ve ABD faiz oranlarına ilişkin aşağı yönlü revize edilen beklentiler doların değer kaybetmesine yol açmıştır. Ancak büyük yabancı merkez bankalarının destekleyici tavrı, ABD ve Çin arasındaki ticaret savaşından kaynaklı ticari gerilimler ve küresel büyüme endişelerine yanıt olarak güvenli liman akımları doların yükselmesine katkıda bulunmuştur. Ayrıca, Çin renminbisi ticari krizlerin tırmanmasından bu yana bir miktar aşağı yönlü baskı altına girmiştir (Board of Governors of the Federal Reserve System Monetary Policy Report,2019:29).

2020 yılında Federal Açık Piyasa Komitesi (FOMC), Covid-19'un ekonomi üzerindeki riskleri sebebiyle, federal fon oranını hedef aralığını toplam %1,5 puan düşürerek %1,5 ile %1,75 aralığından %0 ile %0,25 aralığına indirmiştir. Komite, ekonominin son olayları atlattığından ve azami istihdam ve fiyat istikrarı hedeflerine ulaşma yolunda ilerlediğinden emin olana kadar bu hedef aralığını korumayı beklemiştir. Hedef aralığındaki değişikliklerle bağlantılı olarak, FED, rezerv bakiyelerine ödenen faizi düşürmüş ve gecelik ters repo anlaşmalarına uygulanan faiz oranını azaltmıştır. Doların döviz değeri, güvenli liman talebinin ABD faiz oranlarındaki düşüşün etkilerinden daha ağır basmasıyla 2020 yılının başından bu yana yaklaşık %5 artmıştır. Ticaret ağırlıklı bazda dolar, gelişmiş yabancı ekonomilerin para birimleri karşısında yaklaşık %1,5, gelişmekte olan ülkelerin para birimleri karşısında ise %7 artış göstermiştir. Meksika pesosu ve Brezilya reali, kısmen düşen emtia fiyatlarına bağlı olarak sırasıyla yaklaşık %16 ve %30 değer kaybetmiştir. Çin renminbisi ise büyük ölçüde salgınla ilgili haberlere ve Çinli yetkililerin politika eylemlerine tepki olarak dalgalanmış ve yıl sonunda hafif bir değer kaybı yaşamıştır (Board of Governors of the Federal Reserve System Monetary Policy Report, 2020:41-43).

2021 yılında, ekonomide iyileşme tamamlanana kadar Federal Açık Piyasa Komitesi (FOMC), federal fon oranı için hedef aralığını %0 ile %0,25 arasında tutmuştur. Dolar endeksi, 2020'nin sonlarında keskin bir şekilde değer kaybetmiştir. Ancak 2021 yılının başından itibaren neredeyse hiç değişmemiştir. Gelişmiş ekonomilerin para birimleri arasında dolar, en az getiri hareketi gösteren Japon Yeni karşısında en fazla değer kazanan para birimi olmuştur. 2021 yılının başından beri ABD doları, Kanada doları karşısında değer kaybetmiştir. Bu durum, yüksek emtia fiyatları ve Kanada'da beklenenden daha güçlü toparlanma belirtileriyle desteklenmiştir (Board of Governors of the Federal Reserve System Monetary Policy Report, 2021:37-39).

2022 yılında, yüksek enflasyon ve işgücü piyasasındaki sıkı koşullar nedeniyle Komite, mart ayında federal fon oranı için hedef aralığını efektif alt sınırdan yükseltmiştir. Komite, mayıs ve haziran aylarında hedef aralığını yükseltmeye devam etmiş ve hedef aralığını %1,5 ile %1,75 arasına, yıl sonuna kadar ise %4,5 oranına kadar çıkarmıştır. 2022 yılının başından bu yana, geniş dolar endeksi, güvenli yatırım girişleri ve ABD getirilerindeki artışlar nedeniyle önemli ölçüde yükselmiştir. Artan emtia fiyatlarının Latin Amerika para birimlerini desteklemesiyle dolar, gelişmekte olan ülkelerin para birimlerine kıyasla gelişmiş yabancı ekonomilerin para birimleri karşısında daha fazla değer kazanmıştır. Çin renminbisi, Çin'deki sokağa çıkma kısıtlamalarına bağlı büyüme endişeleri ve beklenenden zayıf Çin veri açıklamaları nedeniyle dolar karşısında değer kaybetmiştir. Gelişmiş yabancı ekonomilerin para birimleri arasında dolar, büyük ölçüde genişleyen ABD-Japon getiri farkını yansıtarak Japon yeni karşısında özellikle güçlü bir şekilde değer kazanmıştır (Board of Governors of the Federal Reserve System Monetary Policy Report, 2022: 41-43).

Yukarıda açıklandığı üzere, ABD'nin kur politikası büyük ölçüde FED'in faiz kararları doğrultusunda şekillenmiştir. FED, 2008 ekonomik krizi ve Covid-19 pandemisi gibi kriz dönemlerinde ekonomiyi desteklemek amacıyla faiz oranlarını düşürme eğilimi göstermiştir. Bu düşük faiz politikası sonucunda dolar, diğer para birimleri karşısında değer kaybetmiştir. Buna karşın, 2015 ve 2022 yıllarında olduğu

gibi faizlerin yükseltildiği dönemlerde dolar da değer kazanmış ve ABD'nin para birimi üzerinde pozitif bir etki yaratmıştır.

2.1.5. ABD'nin Uluslararası Rezervleri

“Uluslararası rezervler, ülkelerin para otoriteleri tarafından kontrol edilen, her an kullanıma hazır, birbirlerine çevrilebilme özelliği bulunan ve uluslararası ödeme aracı olarak kabul gören varlıklardır. Uluslararası rezervler; konvertibl döviz varlıkları (euro, ABD doları, İngiliz sterlin vb.), uluslararası standartta altın, Özel Çekme Hakları ile Uluslararası Para Fonu, Rezerv Pozisyonundan oluşmaktadır. Döviz rezerv olarak en çok tutulan para birimleri; ABD doları (USD), Euro (EURO), İngiliz sterlini (GBP), Japon yeni (JPY) ve İsviçre frangı (CHF)'dir. Bu para birimleri arasında ise ABD doları rezerv para olarak adlandırılmaktadır.” (TCMB Rezerv ve Risk Yönetimi,2011:1)

Ülkelerin merkez bankaları döviz piyasalarına müdahale etmek için alım ve satım yaparlar ve bunun için de rezerv bulundurlar. (Seyidoğlu, 2016:76). Ayrıca kurumların uluslararası ödemelerini gerçekleştirebilmesi için ellerinde döviz bulundurmaları gerekir. Dolayısıyla bu durumda uluslararası rezerv yani likidite bulundurmak önemlidir. Bununla birlikte merkez bankaları uluslararası rezervlerini yatırıma tabi tutarken en yüksek getiriye de elde etmek isterler (Aydın vd., 2022:245).

ABD'ye ait uluslararası rezerv varlıkları Tablo 2.4'te gösterilmiştir.

Tablo 2.4'ten de görüldüğü gibi, araştırma konusu olan yıllar boyunca ABD rezervleri artış eğilimindedir. 2008 Ekonomik Krizi'nin etkileri Aralık 2007'de hissedilmeye başlamış ve 2008'de ABD ekonomisi resesyona girmiş olmasına rağmen 2008 yılının rezervlerinde, 2007 yılının rezervlerine göre herhangi bir azalma olmamış; aksine, hafif bir artış gözlemlenmiştir. ABD'nin bu dönemde faizleri düşürmesi, genişleyici para politikası uygulaması ve likiditeyi artırmak için destek programları oluşturması, durgunluğun etkilerini hafifletmiş ve rezervler üzerinde olumlu bir etki yaratmıştır.

Tablo 2.4. ABD Uluslararası Rezervleri 2007-2022

	Altın (Milyon dolar)	SDR (Milyon dolar)	IMF Rezerv Pozisyonu (Milyon dolar)	Yabancı Ülke Paraları (Milyon dolar)	Toplam (Milyon dolar)
2007	11.041	9.476	4.244	45.804	70.565
2008	11.041	9.340	7.683	49.584	77.648
2009	11.041	57.814	11.385	50.520	130.760
2010	11.041	56.824	12.492	52.075	132.432
2011	11.041	54.955	30.100	51.878	147.974
2012	11.041	55.050	34.161	49.922	150.174
2013	11.041	55.184	30.749	47.599	144.573
2014	11.041	51.941	25.152	41.944	130.078
2015	11.041	49.688	17.609	39.242	117.580
2016	11.041	48.883	18.385	39.023	117.332
2017	11.041	51.864	17.633	42.775	123.313
2018	11.041	50.803	22.016	41.938	125.798
2019	11.041	50.749	26.153	41.536	129.479
2020	11.041	52.942	36.370	44.537	144.890
2021	11.041	163.629	35.832	40.736	251.238
2022	11.041	160.537	34.970	37.209	243.757

Kaynak: FED-International Summary Statics,Erişim: 09.11.2024

2010'lu yıllarda ABD ile Çin arasında başlayan kur manipülasyonları ve 2018'de Trump yönetiminin Çin'e karşı uygulamaya koyduğu tarifelerle devam eden ticaret savaşları dönemine baktığımızda, ABD rezervlerinde herhangi bir azalış görülmemektedir.

2019 yılının sonlarında Çin'de ortaya çıkan Covid-19 salgını, dünya ekonomisi üzerinde sarsıcı etkiler yaratmış; büyüme, işsizlik ve enflasyon gibi makroekonomik göstergeleri olumsuz yönde etkilemiştir. Ancak, bu olumsuz etkilere rağmen ABD rezervlerinde bir düşüş yaşanmamış; aksine, 2020 ve 2021 yıllarında önemli artışlar kaydedilmiştir. 2022 yılında ise kısmi bir azalma görülmüştür. Bu yıl ABD'nin önemli jeopolitik rakipleri olan Çin, Hindistan ve Orta Doğu'da petrol ihraç eden ülkeler, döviz rezervlerinde kayda değer birikimler yapmamış veya döviz rezervlerini satmışlardır. Bu durum, ABD'nin uluslararası rezervlerinde bir azalmaya yol açmıştır. (Weiss, 2023).

Genel olarak değerlendirildiğinde, ABD rezervlerindeki artış trendinin temel sebebi, doların güçlü konumu ve FED'in uyguladığı genişlemeci para ve faiz politikaları olduğu söylenebilir. Özellikle ABD hükümetinin likiditeyi desteklemek için uygulamaya aldığı ekonomik teşvik paketleri, pandeminin olumsuz etkilerini azaltarak rezervlerin güçlenmesini sağlamıştır.

2.1.6. ABD'nin Dış Ticaret Politikaları

İkinci Dünya Savaşı'ndan günümüze, küresel ticarete ön sıralarda yer alan ve dünyanın en güçlü ekonomilerinden biri olarak öne çıkan ABD, serbest piyasa ekonomisinin en önemli savunucularından biri olmuş ve serbest ticaretin korunmasını ulusal güvenlik öncelikleri arasında değerlendirmeye başlamıştır. ABD'nin dış ticaret politikasının temeli, sanayi ve tarım ürünlerine yeni pazarlar bulmak ve iç piyasa endüstrisinde ihtiyaç duyulan hammaddeleri en uygun şekilde temin etmek üzerine kurulmuştur. 1929 Ekonomik Buhranı sonrası Smoot-Hawley tarifeleri ile korumacılığın negatif etkilerini derinden hisseden ABD, 1934 yılında bu politikadan vazgeçip serbest ticareti teşvik etmeye başlamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, uluslararası ticaretin önündeki engelleri kaldırma yönünde aktif rol oynamıştır. ABD ayrıca bu tavrıyla hem ekonomide söz sahibi olmayı hedeflemiş hem de uluslararası düzende hegemonyasını güçlendirmeyi hedeflemiştir. Bu süreçte IMF, Dünya Bankası, OECD ve GATT gibi uluslararası kurumların ve düzenin kurulmasına öncülük etmiştir. 1990'lardan itibaren küreselleşme süreciyle birlikte ABD, serbest ticaretin güvence altına alınmasını ulusal güvenlik meseleleri arasında görmüştür. Küreselleşme sürecinde ABD bir yandan küresel mali piyasaların istikrarını ve uluslararası mali düzenlemelerin güçlenmesini sağlamak, şeffaflığı artırmak gibi hedeflere odaklanırken, öte yandan serbest ticaret sistemini destekleyerek uluslararası ticaretteki engelleri kaldırmak için çaba göstermektedir. Kuruluşundan itibaren dış ilişkilerini ticaret politikasından ayırmayan ABD küreselleşme sürecini Amerikan ulusunun çıkarları doğrultusunda araç olarak kullanmaktadır. ABD'nin dış ticaretinde kullandığı bir başka yöntem de ikili serbest ticaret anlaşmalarıdır. ABD'nin bu doğrultuda 20 ülkeyle 14 kapsamlı anlaşması vardır (Aydın, 2024).

ABD'nin en fazla ihracat yaptığı ülkeler arasında Kanada, Meksika, Çin, Japonya, Birleşik Krallık, Almanya, Hollanda, Güney Kore, Brezilya ve Hindistan öne çıkmaktadır. İhracatta dikkat çeken ürün grupları ise petrol yağları, ham petrol, petrol gazları, otomobiller, elektronik entegre devreler, serum ve aşular, karayolu taşıtları için aksam ve parçalar, altın, ilaçlar ve soya fasulyesidir. ABD'nin en fazla ithalat yaptığı ülkeler arasında ise Çin, Meksika, Kanada, Japonya, Almanya, Vietnam, Güney Kore, Tayvan, Hindistan ve İrlanda bulunmaktadır. ABD'nin ithal ettiği başlıca ürünler arasında petrol, telefon cihazları, bilgisayarlar, ilaçlar, karayolu taşıtları için aksam ve parçalar, petrol yağları, serum ve aşular, elektronik entegre devreler ve mobilyalar yer almıştır (T.C. Dışişleri Bakanlığı, 2024).

2.5-2.11 numaralı tablolar arasında ABD'nin ihracat ve ithalat rakamları toplam olarak ve ürün gruplarına göre ayrı ayrı verilmiştir.

Tablo 2.5. ABD'nin Dış Ticaret Verileri (Mal ticareti)

ABD	İhracat (Milyon Dolar)	İthalat (Milyon Dolar)	Dış Ticaret Dengesi (Milyon Dolar)	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)
2008	1.287.441	2.103.641	-816.200	61,2
2009	1.056.042	1.559.625	-503.583	67,7
2010	1.278.493	1.913.858	-635.365	66,8
2011	1.482.507	2.207.954	-725.447	67,1
2012	1.545.820,8	2.276.267,1	-730.446,3	67,9
2013	1.578.516,9	2.267.986,7	-689.469,8	69,6
2014	1.621.873,8	2.356.356,1	-734.482,3	68,8
2015	1.503.328,4	2.248.811,4	-745.483	66,8
2016	1.451.459	2.186.785	-735.326	66,4
2017	1.547.195,4	2.339.591,3	-792.395,9	66,1
2018	1.665.786,9	2.536.145,3	-870.358,4	65,7
2019	1.645.940,3	2.491.699,6	-845.759,3	66,1
2020	1.429.995,4	2.331.477,2	-901.481,8	61,3
2021	1.757.743,7	2.828.515,5	-1.070.771,8	62,1
2022	2.066.454	3.239.872,7	-1.173.418,7	63,8

Kaynak: United States Census Bureau, Erişim:17.11.2024

Tablo 2.5'e göre, ABD ekonomisi 2008'den bu yana sürekli bir dış ticaret açığı vermektedir. 2008 yılında 816 milyar dolarlık dış ticaret açığı, 2022 yılına gelindiğinde 1,17 trilyon dolara ulaşmıştır.

2009 yılında küresel ekonomik krizle birlikte hem ihracat hem de ithalat hacminde bir düşüş yaşanmış, buna rağmen dış ticaret açığı azalmıştır. Fakat ilerleyen yıllarda azalan dış ticaret açığı sürekli olarak artmaya devam etmiştir.

2020 yılında Covid-19 pandemisinin küresel ticaret üzerindeki olumsuz etkileri net biçimde görülmektedir. İhracat daralırken ithalatın daha az düşmesi nedeniyle dış ticaret açığı daha da büyümüştür. 2021 ve 2022 yıllarında ise hem ihracat hem de ithalat artış göstermiş, fakat ithalattaki yükseliş daha fazla olduğu için dış ticaret açığı rekor seviyelere ulaşmıştır.

Bu durum, ABD ekonomisinin ve üretim yapısının küresel tedarik zincirine olan bağımlılığının gün geçtikçe arttığını ve devasa boyutlara ulaştığını göstermektedir.

Tablo 2.6. ABD'nin ürün gruplarına göre ihracatı (2008-2012)

Ürün grupları-İhracat (Bin dolar)	2008	2009	2010	2011	2012
Gıda ürünleri	28.426.278	27.696.754	31.902.924	37.842.567	40.453.409
Deri ürünler	4.276.977	3.202.646	4.408.930	5.114.758	5.387.349
Taş ve camlar	60.056.176	45.903.354	61.093.250	82.033.802	82.460.011
Mineraller	8.708.375	5.119.619	7.823.448	10.201.934	9.636.595
Hayvansal ürünler	20.737.394	17.619.186	20.859.859	26.434.088	27.457.874
Taşımacılık	189.712.989	86.094.286	111.977.185	133.288.978	150.590.801
Metaller	74.834.354	53.196.536	67.436.941	81.632.765	81.982.126
Plastik ve kauçuklar	62.999.284	52.671.713	66.075.808	73.995.194	75.065.072
Makine ve elektrik	365.173.926	277.908.717	334.532.592	365.122.647	371.514.322
Ahşap ürünler	36.511.268	31.457.528	37.542.032	40.767.235	39.837.029
Kimyasallar	141.335.024	128.712.870	148.785.111	160.228.419	161.854.279
Tekstil ve giysi	22.591.598	18.341.113	23.590.281	28.732.526	26.579.002
Yakıtlar	76.711.358	54.936.720	81.692.032	130.566.668	137.332.529
Sebze	67.464.797	55.543.766	63.841.685	74.074.599	76.186.805
Ayakkabı	1.358.897	1.224.831	1.416.813	1.655.936	1.748.198
Diğer	139.000.182	197.082.440	215.120.296	229.990.086	256.846.612

Kaynak: World Integrated Trade Solution, Erişim:25.01.2025

Tablo 2.6'ya göre, ABD ihracatının büyük ölçüde sanayi ve yüksek katma değerli sektörlere dayandığı gözlemlenmektedir. Özellikle makine ve elektrik ile kimyasallar grubu, 2008-2012 yılları arasında en yüksek ihracat rakamlarına ulaşan ürün grupları arasında yer almıştır. Bu durum, ABD'nin teknoloji yoğun ve ileri sanayi üretimine dayalı bir ihracat yapısına sahip olduğunu göstermektedir.

2009 yılında yaşanan küresel kriz tüm ürün gruplarında ciddi bir düşüşe neden olmuş, ancak izleyen yıllarda toparlanma sürecine girilmiştir. Örneğin, taş ve cam ihracatı 2009'da 45,9 milyar dolara düşmüşken 2012'de 82,4 milyar dolara yükselmiştir. Benzer şekilde, makine ve elektrik, taşımacılık ve yakıt ihracatında da kriz sonrası güçlü artışlar gözlemlenmiştir.

Tablo 2.7. ABD'nin ürün gruplarına göre ihracatı (2013-2017)

Ürün grupları-Ihracat (Bin dolar)	2013	2014	2015	2016	2017
Gıda ürünleri	44.489.208	45.976.222	45.066.873	43.759.549	44.095.681
Deri ürünler	6.104.174	6.042.008	5.404.756	4.742.349	4.539.153
Taş ve camlar	82.521.696	75.632.398	69.475.989	68.595.289	70.753.787
Mineraller	9.917.605	11.218.752	9.489.882	8.118.805	9.407.671
Hayvansal ürünler	29.225.004	31.172.813	25.703.147	25.328.571	28.154.606
Taşımacılık	150.544.800	155.532.120	146.887.875	265.253.100	266.880.595
Metaller	79.569.179	78.916.120	68.679.441	63.728.281	68.476.109
Plastik ve kauçuklar	76.125.374	78.350.751	74.344.870	71.655.237	75.825.186
Makine ve elektrik	372.716.533	384.130.714	367.246.821	348.417.447	362.947.364
Ahşap ürünler	40.815.394	41.167.023	39.068.638	37.718.141	39.609.672
Kimyasallar	162.871.544	163.827.048	161.203.365	153.095.743	159.474.330
Tekstil ve giysi	26.794.791	26.221.528	24.966.498	23.649.315	25.918.224
Yakıtlar	148.872.444	155.608.248	104.105.882	94.005.494	139.082.249
Sebze	73.667.522	78.192.797	67.976.108	72.138.162	71.553.043
Ayakkabı	1.805.564	1.888.769	1.934.197	1.868.498	1.924.890
Diğer	271.546.420	285.865.552	290.291.524	168.832.292	177.167.038

Kaynak: World Integrated Trade Solution, Erişim:25.01.2025

Tablo 2.7'de görüldüğü üzere, 2013-2017 yılları arasında ihracat genel olarak istikrarlı bir seyir izlemiştir. Makine ve elektrik kategorisi, önceki dönemde olduğu gibi ABD'nin en güçlü ihracat kalemlerinden biri olmayı sürdürmüştür. 2014 yılında yaklaşık 384 milyar dolar seviyesine ulaşan bu kalem, 2017'de yeniden 362 milyar dolara yaklaşarak yüksek teknoloji ve sanayi ürünlerinin ABD dış ticaretindeki önemini göstermektedir.

Kimyasallar ve taşıma araçları da benzer şekilde yüksek hacimli ihracat kalemleri arasında yer almıştır. Ayrıca taşımacılık grubunda 2016 ve 2017 yıllarında belirgin artışlar gözlemlenmiştir.

Bununla birlikte, bazı kategorilerde dalgalanmalar yaşanmıştır. Örneğin, yakıtlar grubunda 2014 yılında görülen zirve sonrasında düşüş yaşanmış, ancak 2017’de yeniden artış trendine girilmiştir.

Sebze, ayakkabı ve tekstil gibi emek yoğun ve düşük katma değerli ürün gruplarının ihracat düzeyi ise diğer kategorilere kıyasla sınırlı kalmıştır. Bu durum, ABD'nin rekabet avantajını daha çok sermaye ve teknoloji yoğun sektörlerde sürdürdüğünü göstermektedir.

Tablo 2.8. ABD’nin ürün gruplarına göre ihracatı (2018-2022)

Ürün grupları-Ihracat (Bin dolar)	2018	2019	2020	2021	2022
Gıda ürünleri	46.788.087	45.277.802	43.636.918	49.386.309	54.038.945
Deri ürünler	4.106.000	3.511.321	2.691.005	3.442.448	3.493.006
Taş ve camlar	74.450.332	69.637.147	67.399.528	89.885.722	101.502.656
Mineraller	10.387.621	10.706.740	10.148.961	14.682.537	14.857.445
Hayvansal ürünler	29.260.666	29.616.618	29.517.975	35.868.899	38.715.415
Taşımacılık	276.110.132	274.899.755	190.785.042	216.273.477	149.946.605
Metaller	73.519.906	68.078.844	57.591.477	75.409.117	85.322.407
Plastik ve kauçuklar	81.008.388	78.596.955	71.827.923	87.919.190	109.530.516
Makine ve elektrik	376.388.940	368.129.937	331.581.364	375.506.250	426.471.961
Ahşap ürünler	40.899.950	36.896.635	33.529.401	39.734.252	43.467.614
Kimyasallar	170.946.350	174.570.414	166.310.401	212.136.224	229.105.816
Tekstil ve giysi	27.204.942	26.158.592	22.820.031	25.593.626	30.864.312
Yakıtlar	192.681.236	199.735.686	155.092.241	239.780.824	378.564.312
Sebze	69.501.016	67.237.203	76.622.108	91.825.564	100.508.588
Ayakkabı	2.089.318	2.157.248	1.581.412	1.683.881	2.081.226
Diğer	189.960.054	189.065.324	169.117.836	194.008.387	293.619.009

Kaynak: World Integrated Trade Solution, Erişim:25.01.2025

Tablo 2.8, 2018–2022 döneminde özellikle pandemi sürecinin ve sonrasındaki toparlanmanın ihracat üzerindeki etkilerini açıkça yansıtmaktadır.

Makine ve elektrik sektörü, önceki dönemlerde olduğu gibi en yüksek ihracat kalemi olmaya devam etmiştir. 2020 yılında yaşanan düşüş, pandeminin sanayi üretimi ve dış ticaret üzerindeki etkisini gösterirken, sonraki yıllarda ihracatın yeniden toparlandığı ve 2022’de 426 milyar dolara ulaştığı görülmektedir.

Yakıtlar kategorisi bu dönemde dikkat çekici bir artış göstermiştir. Kimyasallar, plastik ve kauçuklar ve gıda ürünleri gibi orta-yüksek teknoloji

sektörler de istikrarlı bir büyüme eğilimindedir. Kimyasal ürün ihracatı 2022 yılında yaklaşık 229 milyar dolara ulaşmıştır.

Buna karşılık, taşımacılık sektörü 2020 yılında büyük bir darbe almış ve pandemiden ciddi şekilde etkilenmiştir. 2022 yılında toparlanma çabalarına rağmen ihracat seviyesi 2018'e göre düşüktür.

Deri ürünleri, tekstil, ayakkabı gibi düşük katma değerli sektörlerde ise ihracatın sınırlı kaldığı, hatta bazı yıllarda düşüş yaşandığı görülmektedir. Bu durum, bu sektörlerde ABD'nin daha çok ithalatçı konumda olduğunu göstermektedir.

Tablo 2.9. ABD'nin ürün gruplarına göre ithalatı (2008-2012)

Ürün grupları- ithalat (Bin dolar)	2008	2009	2010	2011	2012
Gıda ürünleri	45.099.935	41.650.024	45.901.235	52.622.150	55.498.784
Deri ürünler	11.822.391	9.279.272	11.455.852	12.729.743	13.813.613
Taş ve camlar	66.351.818	50.300.690	68.719.802	84.294.937	80.860.576
Mineraller	8.802.278	5.287.679	6.229.133	7.645.507	7.506.192
Hayvansal ürünler	21.546.299	19.189.416	21.471.926	23.807.966	24.873.848
Taşımacılık	223.987.245	154.440.835	208.028.242	230.994.328	272.551.529
Metaller	129.483.109	74.901.925	98.507.130	119.042.063	124.536.355
Plastik ve kauçuklar	59.440.108	46.341.399	60.072.329	70.882.771	74.361.405
Makine ve elektrik	511.589.556	425.182.843	518.240.503	577.556.127	606.693.655
Ahşap ürünler	44.918.713	33.359.990	37.944.885	38.366.344	39.372.483
Kimyasallar	162.492.839	140.964.502	159.947.967	182.138.820	177.700.691
Tekstil ve giysi	100.508.513	86.739.764	99.885.716	108.000.722	107.706.892
Yakıtlar	501.942.112	279.146.203	364.169.509	462.775.842	432.713.698
Sebze	35.084.616	31.348.455	35.497.324	45.012.914	48.020.326
Ayakkabı	24.228.070	21.413.706	25.820.469	28.199.953	29.442.441
Diğer	217.536.431	182.349.112	206.367.878	219.548.875	239.025.229

Kaynak: World Integrated Trade Solution, Erişim:25.01.2025

Tablo 2.9 incelendiğinde, 2008-2012 yılları arasında ABD'nin en büyük ithalat kalemlerinin, ihracatta olduğu gibi, makine ve elektrik ürünleri, yakıtlar, taşımacılık ve kimyasallar olduğu görülmektedir. 2008 küresel finansal krizinin etkisiyle, 2009 yılında tüm ürün gruplarında ithalat hacminde belirgin bir düşüş yaşanmıştır. Ancak, 2010 yılından itibaren krizin etkilerinin azalmasıyla birlikte, 2012 yılına kadar tüm sektörlerde ithalatın yeniden artış trendine girdiği gözlemlenmektedir.

ABD, yüksek teknolojili ve sermaye yoğun ürünlerin yanı sıra, tekstil, ayakkabı ve sebze gibi düşük katma değerli ürünlerde de önemli ölçüde dışa bağımlı bir konumda bulunmaktadır. Bu ürün gruplarında da ithalat miktarları yıllar içerisinde istikrarlı bir şekilde artmaya devam etmiştir. Bu durum, ABD'nin hem sanayi girdileri hem de tüketim malları açısından küresel tedarik zincirlerine ne derece bağlı olduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 2.10. ABD'nin ürün gruplarına göre ithalatı (2013-2017)

Ürün grupları- ithalat (Bin dolar)	2013	2014	2015	2016	2017
Gıda ürünleri	56.499.741	58.200.628	59.858.682	62.039.471	65.905.990
Deri ürünler	14.586.565	15.192.789	15.725.807	14.324.605	14.520.615
Taş ve camlar	83.730.933	85.122.862	80.425.779	87.255.536	80.706.050
Mineraller	6.790.811	7.365.837	6.683.513	5.556.983	7.583.190
Hayvansal ürünler	26.698.776	32.419.378	32.077.814	30.598.046	32.315.601
Taşımacılık	286.201.504	303.418.339	324.778.180	319.423.993	329.451.466
Metaller	117.850.480	133.022.216	122.741.143	111.036.417	133.293.092
Plastik ve kauçuklar	75.326.424	79.434.791	78.440.361	76.875.965	82.974.736
Makine ve elektrik	610.853.177	645.216.542	660.007.999	647.708.899	700.766.968
Ahşap ürünler	42.376.517	44.582.111	44.878.269	45.442.748	47.394.504
Kimyasallar	175.907.481	186.448.925	196.449.945	197.670.980	199.687.863
Tekstil ve giysi	111.735.909	115.016.619	119.732.389	113.576.277	114.038.541
Yakıtlar	389.365.180	358.259.447	200.696.084	163.138.185	204.019.057
Sebze	48.822.687	50.954.828	50.565.564	52.042.859	55.433.914
Ayakkabı	30.245.257	31.663.353	33.950.901	31.703.278	32.040.189
Diğer	249.598.767	264.536.810	286.412.140	288.773.015	305.144.851

Kaynak: World Integrated Trade Solution, Erişim:25.01.2025

Tablo 2.10 incelendiğinde, 2013-2017 yılları arasında ABD'nin ithalat yapısının önceki yıllarla benzerlik gösterdiği ve en büyük ithalat kalemlerinin makine ve elektrik, taşımacılık, kimyasallar ile plastik ve kauçuk ürünleri olduğu görülmektedir. Bu dönemde makine ve elektrik ürünlerinin ithalatı düzenli olarak artış göstermiş ve 2017 yılı itibarıyla 700 milyar dolar seviyesini aşmıştır. Taşımacılık sektörü de benzer şekilde yükselen bir eğilim sergilemiş ve önemli bir ithalat kalemi olmaya devam etmiştir. Kimyasallar, metaller ve plastik/kauçuk gibi sanayi girdilerinde de artış eğilimi gözlemlenmiştir. Öte yandan, yakıt ithalatında belirgin bir düşüş yaşanmış, 2013 yılında yaklaşık 389 milyar dolar olan bu kalem

2016'da 163 milyar dolara kadar gerilemiştir. Ayrıca, tekstil, ayakkabı ve sebze gibi daha düşük katma değerli ürünlerde de ithalat sürmüştür ve zamanla artış göstermiştir.

Tablo 2.11. ABD'nin ürün gruplarına göre ithalatı (2018-2022)

Ürün grupları-ithalat (Bin dolar)	2018	2019	2020	2021	2022
Gıda ürünleri	72.922.525	75.349.352	77.989.890	90.684.873	104.368.060
Deri ürünler	15.345.090	14.102.012	10.795.360	14.733.536	18.225.052
Taş ve camlar	83.542.549	79.746.486	125.146.824	117.704.747	124.085.703
Mineraller	8.747.294	8.852.324	7.856.561	10.858.622	11.683.598
Hayvansal ürünler	33.238.747	33.775.492	33.313.110	42.886.032	46.698.590
Taşımacılık	342.925.024	349.574.559	286.840.051	314.464.553	363.962.537
Metaller	145.009.178	131.837.146	113.975.862	169.840.670	202.935.206
Plastik ve kauçuklar	92.218.895	91.075.064	91.336.370	123.966.231	140.508.289
Makine ve elektrik	748.691.271	724.284.728	701.021.873	839.876.605	952.749.844
Ahşap ürünler	51.570.526	47.329.657	47.592.571	65.270.813	72.578.700
Kimyasallar	233.750.191	244.991.130	257.500.860	292.675.443	331.315.661
Tekstil ve giysi	119.482.178	119.873.725	117.246.601	128.068.639	145.692.103
Yakıtlar	241.728.103	210.111.736	130.118.461	223.932.092	322.698.860
Sebze	57.122.812	57.286.274	59.112.885	69.369.541	83.193.929
Ayakkabı	33.435.794	34.183.331	26.621.616	35.830.097	46.587.188
Diğer	331.702.312	345.119.182	318.912.661	392.813.582	405.618.847

Kaynak: World Integrated Trade Solution, Erişim:25.01.2025

Tablo 2.11 incelendiğinde, 2018-2022 döneminde ABD ithalatı genel olarak artmaya devam etmiştir. En yüksek ithalat hacmi yine makine ve elektrik ürünlerinde gözlemlenmekte olup, bu kalem 2018'de yaklaşık 749 milyar dolar seviyesindeyken 2022'de 953 milyar dolara ulaşmıştır. Bu artış, ABD ekonomisindeki teknolojik yatırımların ve endüstriyel talebin devam ettiğini göstermektedir.

Özetle, 2008 finans krizinin ardından dünya genelinde ticaret hacmi büyük ölçüde düşmüş ve hükümetler finansal kurtarma operasyonlarına girişmişlerdir. Bu süreçte liberal politikaları bir kenara bırakıp müdahaleci politikalara yönelmişlerdir. 2009'da Obama'nın imzaladığı ve "Obama Teşviki" olarak bilinen "A Recovery and Reinvestment Act (Kurtarma ve Yeniden Yatırım Yasası)" çıkarılmıştır. Bu yasa, Amerikan mallarının satın alınması koşuluyla eğitim, sağlık, altyapı, vergi indirimleri alanında destek sağlamıştır (Hekim Yılmaz, 2020:6).

Bu yasadaki da anlaşılacağı üzere resesyon döneminde ABD, ulusal ekonomisini düzeltmek ve iç piyasasını toparlamak için devasa yardımlar yaparken korumacı politikalara dönme eğilimi göstermiştir.

Ocak 2017'de ABD Başkanı seçilen Donald Trump, "Make America Great Again" sloganıyla korumacı eylemleri zirveye taşımıştır. Serbest ticaret politikalarını, Amerikan imalat sanayisinin çöküşünden sorumlu tutmuş ve küreselleşmeyle birlikte Amerika pazarına giren ucuz tüketim mallarının, yerel işlerin kaybına ve ücretlerin düşmesine neden olduğunu iddia etmiştir. Bu yaklaşım doğrultusunda, Meksika, Avrupa Birliği ve Çin ile ticari gerilimler yaşanmıştır. Trump'ın en büyük vaatlerinden biri, ABD-Meksika sınırına milyarlarca dolarlık bir duvar inşa etmeyi planlamaktı, bu fikir de korumacılık politikasının sınırlarını zorlamaktadır. Ayrıca, Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne katılmasından bu yana Amerika'da elli binden fazla fabrikanın kapanmasına ve milyonlarca işin kaybedilmesine tanık olduğunu savunmuş ve Çin'i döviz kuru manipülatörü olarak etiketlemiştir (Allen, 2016). Nitekim Trump'ın bu çıkışlarından sonra, ABD-Çin arasındaki ticari gerilim ticaret savaşına dönüşmüştür.

Mart 2018'de ABD, alüminyum ve demir-çelik ürünlerine sırasıyla %25 ve %10 ek gümrük vergisi getirmiş, bu durum Çin'in misilleme olarak ek vergiler koymasıyla devam etmiştir. 2019'da ise iki ülke arasındaki ticaret savaşı teknoloji savaşına dönüşmüş, Google ve Huawei gibi küresel firmalar da bu sürece dahil olmuştur. Trump, bu dönemde Çin'i casusluk faaliyetleri ve ulusal güvenlik açısından tehdit olarak görmüş, bu nedenle Huawei ve ZTE markalı telefonların ithalatını yasaklamıştır (Yıldırım, 2019). Trump döneminde, karşılıklı ek gümrük vergileri uygulanmış ve bazı ürünlere yasaklar ile kısıtlamalar getirilmiştir. Trump'ın halefi, Joe Biden döneminde ise "kendi kendine yeterlilik" anlayışı devam etmiş ve ekonomi sübvansiyonlarla desteklenmiştir. Biden yönetimi, Trump döneminde uygulanan yaptırımları büyük ölçüde sürdürmüş, ABD'li çip üreticilerine sübvansiyon sağlayacak ve bilimsel yatırımları teşvik edecek yasayı imzalayarak, ardından da enflasyonu azaltma yasasını yürürlüğe koyarak korumacı tavrını sürdürmüştür (Çevik, 2024:542-543).

Kısaca, ABD'nin son üç başkanlık döneminin dış ticaret politikalarını şekillendiren ekonomik krizler, kur ve ticaret savaşları, salgın gibi faktörler korumacılık eğilimlerinin ön plana çıkmasına yol açmıştır. Her ne kadar ABD, liberal ticaretin savunuculuğunu hatta liderliğini yapıyor olsa da dış ticaret politikalarını dış politikasından ayırmadığı ve adeta bir ulusal güvenlik meselesi haline getirdiği için “free trade” söylemlerini hayata geçirmek hegemon güç olan ABD için pek de kolay olmamıştır.

2.2. Çin'in Belli Başlı Ekonomik Göstergeleri ve Politikaları

Mao döneminin kapalı ekonomi modelinin ardından, 1978 yılında Deng Xiaoping yönetimi ile birlikte açık piyasa ekonomisine geçiş sürecine giren Çin, günümüzde dünyanın en büyük ekonomileri arasında yer almaktadır. 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) üye olması, Çin'in küresel ekonomiye entegrasyonunu hızlandırmış ve ekonomik yapısının liberalleşmesinde kritik bir rol oynamıştır. Bu süreçte, kendine özgü üretim yapısıyla dünya ticaretinde ABD'ye rakip hale gelen Çin'in büyüme oranları, enflasyon ve işsizlik verileri ile kur ve dış ticaret politikaları aşağıda ayrıntılı olarak incelenecektir (Çalık, 2011: 193-204).

2.2.1. Çin'in Büyüme Oranı

Çin'in yaşam standartları, 1978'de Deng Xiaoping'in başlattığı “Açık Kapı Politikası” ile dünya tarihinde eşi benzeri görülmemiş bir hızla büyümüştür. Çin hükümeti, 1980-2010 arası dönemde %10'luk büyüme hızı karşısında, büyümenin aşırı yatırımlardan kaynaklandığını belirleyerek ekonomi politikalarında sıkı denetime gitmiş ve bu durum yatırım büyümesinde geçici bir durgunluk yaratmıştır. Çin'in hızlı büyümesinin iki ana nedeni vardır. Birincisi, ağır sanayi ve altyapı gibi ulusal tasarruflar ve yabancı yatırımlarla finanse edilen sermaye yatırımlarıdır. Endüstriyel üretim ve altyapı yatırımları Çin'in büyümesinin en büyük kaynağıdır. İkinci faktör, ucuz iş gücü ve verimlilik artışıdır. Bu iki faktör, Çin'in ekonomik yapısının temelini oluşturmuş ve ülkenin küresel ekonomideki konumunu güçlendirmiştir (Öztürk, 2011: 126). Çin, sahip olduğu büyük işgücü potansiyeli ile dünya ekonomisinin işçiliğini üstlenmektedir ve global markaların üretim üslerinden biri olarak konumlanmaktadır. Çin'deki ilk liberalleşen piyasalardan biri de işgücü

piyasası olmuştur, bu da ülkenin ekonomik dönüşümünün temel taşlarını oluşturmuştur (Külünk, 2021: 799).

2008-2022 yılları arasındaki Çin'in büyüme oranı verileri Tablo 2.12'de verilmiştir.

Tablo 2.12. Çin GSYİH Büyüme Oranları 2008-2022

Çin	Kişi başına düşen GSYİH büyüme (yıllık %)	GSYİH büyüme (yıllık %)
2008	9,1	9,7
2009	8,9	9,4
2010	10,1	10,6
2011	9,0	9,6
2012	7,1	7,9
2013	7,1	7,8
2014	6,8	7,4
2015	6,4	7,0
2016	6,2	6,8
2017	6,3	6,9
2018	6,3	6,7
2019	5,6	6,0
2020	2,0	2,2
2021	8,4	8,4
2022	3,0	3,0

Kaynak: World Bank-World Development Indicators, Erişim: 27.11.2024

Çin'in büyümesi %9'luk oranlarla ekonomik kriz yıllarında ABD'ye göre oldukça iyi durumdadır. Çünkü Çin, 2008 küresel krizine ABD'den hızlı ve büyük çaplı bir ekonomik teşvik programıyla cevap vermiştir. 4 trilyon RMB'lik (586 milyar \$) teşvik paketi konut, kırsal altyapı, sağlık, eğitim, çevre ve teknolojik yenilik projelerini kapsamıştır. Çin harcamalarının büyük kısmını yatırımlara ayırmıştır, ABD ise kendi teşvik paketinin önemli bir kısmını vergi indirimlerine ayırmıştır. Çin, 2007'de aşırı büyümeyi kontrol etmek için rezerv oranlarının artırılması, faiz oranlarının artırılması ve bankacılık kredilerinin kısıtlanması gibi uygulamalarla ekonomide daraltıcı politikalar uygulamıştır. Ancak 2008'de krizin etkileri derinleştikçe, Çin parasal genişlemeye yönelmiş, kredi kısıtlamalarını kaldırmış ve faiz oranlarını düşürmüştür. Teşvik paketi, Çin'in küresel krizden hızlı

bir şekilde kurtulmasını sağlamıştır. Tablo 2.12’de görüldüğü gibi, bu etkinin 2012 yılına kadar devam ettiği ve özellikle 2010 yılında çift haneli oranlara ulaştığı gözlemlenmektedir (Lardy, 2012: 5-11). Ancak, 2012’den itibaren GSYİH büyüme oranı yavaşlamaya başlamış ve bu eğilim ilerleyen yıllarda devam etmiştir. 2017 yılına gelindiğinde, büyüme hedefi yaklaşık %6,5 olarak belirlenmiştir (Mullen, 2017). Nitekim Çin, 2017’de %6,9’luk büyüme oranıyla bu hedefe oldukça yaklaşmış, 2018’de %6,7 ve 2019’da %6 oranında büyüme kaydederek hedefi büyük ölçüde tutturmuştur.

2020 yılında Covid-19 salgını, Çin’in ekonomik büyümesinde keskin bir düşüşe neden olmuştur. Salgının Çin’deki etkileri, ülke genelinde kapanmalara yol açmış ve üretim kapasitesini olumsuz etkilemiştir. Birçok büyük şirket, Çin’deki fabrikalara bağımlı olduğundan, bu şirketlerin üretimi de doğrudan etkilenmiştir. Tedarik zincirinin işleyişi değişmiş ve lojistik sektörü zarar görmüştür (Öztürk ve Suluk, 2021:271). 2020 yılını %2,2’lik büyüme oranıyla kapatan Çin, 2008 ekonomik krizinde açıkladığı teşvik paketinden daha geniş kapsamlı bir paket açıklamıştır. Ancak bu sefer, 2008-2010 yılları arasında uygulanan kredi genişlemeleri yerine, maliye politikaları aracılığıyla salgının etkilerini hafifletmeye çalışmıştır. Toplamda, 2 trilyon RMB (280,5 milyar ABD Doları) tutarında bir fon, il ve ilçe yönetimlerine aktarılmış ve 3,75 trilyon RMB (525,9 milyar ABD Doları) tutarında tahvil ihraç edilerek altyapı yatırımları ve özel tüketimin canlandırılması hedeflenmiştir. 2020 yılı sonuna kadar, küçük firmaların katma değer vergisi ve sosyal güvenlik katkılarından muafiyetleri uzatılmış, bankalardan küçük işletmelere verilen kredilerin faiz ve anapara ödemelerinin 2021 yılı mart ayı sonuna kadar askıya alınması talep edilmiştir. Ayrıca, Çin 2020 yılı için GSYİH büyüme hedefi belirlememiştir. Bu, yetkililerin istihdamı sabit tutmayı ve insanların yaşam koşullarını güvence altına almayı önceliklendirdiği anlamına gelmektedir. 2021’deki %8,4’lük büyüme oranı Çin’in uyguladığı teşvik paketinin işe yaradığını göstermektedir (Huang ve Lardy, 2020).

Çin hükümeti, 2022 yılı için %5,5’lik bir büyüme hedefi belirlemiştir. İlk çeyrekte %4,8’lik bir artış kaydedilmiş, ancak ikinci çeyrekte Covid-19’un yeniden artışı nedeniyle büyüme %0,4’e gerilemiştir. Uluslararası kuruluşlar, tahminlerini

aşağı yönlü revize ederek 2022 için %3,3 ile %4,3 arasında bir hedef belirlemişlerdir. 2022 itibarıyla Çin, bu tahminlere yaklaşık olarak ulaşmış ve yılı %3'lük bir büyüme oranıyla kapatmıştır (UNDP, 2022).

2.2.2. Çin'in Enflasyon Oranı

Çin'de büyümenin fiyatlar genel düzeyi üzerindeki etkileri 2008 ekonomik krizine kadar üç döneme ayrılarak incelenebilir. Birinci dönem (1978–1996), enflasyon oranlarında artışların gözlemlendiği bir süreçtir. Bu dönemin başlarında, 1978'de başlayan reformlarla birlikte, devletin fiyatlar üzerindeki tam kontrolü sona ermiştir. Bunun sonucunda, özellikle 1980'lerin sonlarına doğru, Çin ciddi bir enflasyon sorunu yaşamış ve bazı yıllarda oranlar çift hanelere ulaşmıştır. Bu durumun temel nedenleri, ekonomideki aşırı ısınma ve hızlı büyümedir. 1992–1995 arasında da benzer şekilde yüksek enflasyon oranları kaydedilmiş, 1994'te enflasyon %20 seviyelerine kadar çıkmıştır. Bu dönemdeki artışlar, yüksek büyüme oranları ve yatırımlardaki hızlı artışlarla ilişkilidir. İkinci dönemde (1997–2002), fiyatlar genel düzeyinde önemli düşüşler yaşanmıştır. Özellikle 1998'de deflasyon baş göstermiş ve 2002 yılına kadar fiyatlarda kayda değer bir değişiklik olmamıştır. Bu düşüşler, ekonomideki genel durgunlukla bağlantılıdır ve büyüme hızının yavaşlamasıyla paralellik göstermiştir. Üçüncü dönem (2003–2005), ekonominin yeniden canlandığı ve fiyatların tekrar yükseldiği bir süreçtir. Bu toparlanma, özellikle Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) üyeliği sonrasında hız kazanmıştır. Ancak bu dönemdeki enflasyon oranları, geçmişteki yüksek seviyelerle kıyaslandığında oldukça düşük kalmıştır. Genel olarak, Çin'de enflasyonun seyri doğrusal değildir, yatırımlardaki dalgalanmalar ve devletin sanayi sektörüne müdahaleleri bu durumu büyük ölçüde şekillendirmiştir. Fakat arz ve talep artışının dengeli bir şekilde gerçekleşmesi, Çin ekonomisinde enflasyonun ciddi bir sorun haline gelmesini engellemiştir (Saray ve Gökdemir, 2007: 670-672).

2008-2022 yılları arasındaki Çin'in enflasyon oranı verileri Tablo 2.13'te verilmiştir.

Tablo 2.13. Çin Enflasyon Oranları 2008-2022

Çin	Enflasyon GSYİH deflatörü (yıllık %)	Enflasyon Tüketici fiyatları (yıllık %)
2008	7,8	5,9
2009	-0,2	-0,7
2010	6,9	3,2
2011	8,1	5,6
2012	2,3	2,6
2013	2,2	2,6
2014	1,0	1,9
2015	0,0	1,4
2016	1,4	2,0
2017	4,2	1,6
2018	3,5	2,1
2019	1,3	2,9
2020	0,5	2,4
2021	4,6	1,0
2022	1,8	2,0

Kaynak: World Bank-World Development Indicators, Erişim: 01.12.2024

2008 yılı itibarıyla tüm dünyada olduğu gibi Çin'in makroekonomik göstergelerinde de önemli dalgalanmalar yaşanmıştır. Büyüme gerilerken enflasyon da dikkat çekici seviyelere ulaşmıştır. 2008 yılının başlarında enflasyon endişe kaynağı olmuş ve şubat ayında tüketici fiyat endeksi %8,7'ye ulaşmış, yıl sonu itibarıyla ortalama tüketici fiyatları enflasyonu %5,9 olarak kaydedilmiştir. Enflasyon baskılarını kontrol altına almak amacıyla Çin Halk Bankası faiz oranlarını artırmış, para birimini değerlendirmiş ve banka kredilerini doğrudan kontrol altına almıştır. Ancak 2008 yılının ikinci yarısında küresel emtia fiyatlarının düşmesi ve ekonomik büyümenin yavaşlamasıyla birlikte TÜFE hızla gerilemiş ve yıl sonunda fiyat deflasyonu gündeme gelerek 2009 yılında negatif enflasyona dönüşmüştür (Huang vd., 2010: 69-70). 2010 yılında normal seviyelerine dönen enflasyon, hükümetin 2011 yılı için belirlediği %4 hedefinin çok üzerinde kalarak yıl ortalamasını %5,6 olarak gerçekleştirmiştir. Ulusal İstatistik Bürosu, enflasyonun artmasındaki en büyük etkenin gıda fiyatlarındaki artış olduğunu belirtmiştir. (BBC News Türkçe, 2011).

2012-2022 yılları arasında Çin, %1 ile %3 arasında seyreden ılımlı enflasyon oranlarıyla dikkat çekmiştir. Bu durum, yönetilen ekonomik büyüme, geniş üretim kapasitesi ve hedefe yönelik hükümet müdahalelerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Ticaret gerilimleri ve pandemi gibi küresel ekonomik belirsizliklere rağmen, Çin enflasyonu kontrol altında tutarak ekonomik büyüme ile fiyat istikrarını dengeleme konusundaki başarısını ortaya koymuştur (Focus Economics, 2024).

2.2.3. Çin’de İstihdam ve İşsizlik

1978’de Açık Kapı Politikasının uygulanmaya başlamasıyla Çin, piyasa ekonomisine geçiş yaparak tarım iş gücünden sanayi ve hizmet sektörlerine yönelmiştir. Dünya Ticaret Örgütü’ne üyelik sonrası, uluslararası ticarete pazar payını artırmış ve ikili ticaret anlaşmaları sayesinde ticaretin ağırlık merkezi Avrupa Birliği’ne kaymıştır. Gıda ve imalat sektörlerinde düşük maliyetli, bol iş gücü ile liman bölgelerinde yabancı sermaye ortaklı şirketlerde çalışan yüksek ücretli ve nitelikli iş gücü sayesinde Çin hem kendi üretim kapasitesini hem de dünya ticaret hacmini artırmıştır. Bugün, Çin ekonomisi küresel ekonominin ikinci büyük ticari ortağı olarak liberal fiyat sistemini şekillendiren ülkelerden biri haline gelmiştir. Genç ve ucuz işgücü, Çin’in ekonomik büyümesini hızlandıran en önemli avantajlarından biridir (Orhan ve Bakkalcı, 2009: 53-60).

2008 finans krizinin etkisiyle Çin’de birçok fabrika kapanmış ve milyonlarca işçi, özellikle kırsal kesimden gelen göçmen işçiler, işlerini kaybetmiştir. Çin’in kentsel ve kırsal olarak ayrılmış çift yönlü ekonomik yapısı, işçi haklarında ciddi eşitsizliklere yol açmıştır. Ayrıca, kentsel işsizlik oranları resmi istatistiklerde düşük gösterilirken, kırsal göçmen işçilerin işsizlik oranları bu rakamlara dahil edilmemiştir (Cai and Chan, 2009: 513-520).

2008-2022 yılları arasındaki Çin istihdam ve işsizlik verileri Tablo 2.14’te verilmiştir.

Tablo 2.14. Çin İstihdam ve İşsizlik Oranları 2008-2022

Çin	İstihdama katılma oranı, 15+ (%)	İşsizlik oranı (%)
2008	71,43	4,2
2009	70,89	4,3
2010	69,18	4,1
2011	68,89	4,1
2012	68,74	4,1
2013	68,61	4,05
2014	68,47	4,1
2015	68,36	4,1
2016	68,17	4
2017	67,93	3,9
2018	67,66	4,93
2019	67,35	5,15
2020	62,72	5,61
2021	64,06	5,11
2022	63,57	5,58

Kaynak: World Bank ve National Bureau of Statistics of China, Erişim: 02.12.2024

Ekonomik krizden sonra, Covid-19 dönemine kadar Çin'in istihdam ve işsizlik rakamlarında büyük değişiklikler olmamıştır. Pandemi süreci, Çin'deki yabancı yatırımlı şirketleri derinden etkilemiştir. 2020-2021 yılları arasında Çin'den çekilen firma sayısı, yeni kurulan firmaların sayısının iki katına ulaşmıştır. Ülke istihdamının %80'ini karşılayan 460.000'den fazla küçük ve orta ölçekli özel işletme, 2020'nin ilk çeyreğinde faaliyetlerine son vermiştir. Bu işletmelerin kapanması, istihdam üzerinde ciddi etkiler yaratmıştır. Ulusal verilere göre, 2018'den itibaren anketle ölçülen kentsel işsizlik oranı %5'lerden %6,2'ye yükselmiş, 2022'nin sonuna kadar ise %5,5 seviyelerinde kalmıştır. Yabancı şirketlerin çekilmesi ve yerli firmaların kapanması, Çin'deki işsizlik sorununu kaçınılmaz bir şekilde kötüleştirmiştir (Li ve Li, 2023).

2.2.4. Çin'in Renminbi-Faiz İlişkisi ve Kur Politikası

Faiz oranlarının liberalizasyonu, Çin'in ekonomi ve finans sektöründeki temel reformlarından biridir. Reform sürecinden bu yana Çin, faiz oranlarının piyasa arz ve talep koşullarıyla belirlendiği bir mekanizmayı kurma ve geliştirme konusunda sürekli bir çaba içinde olmuştur. 30 yılı aşkın süren bu çabaların

ardından, Çin, piyasa temelli faiz oranı reformunda önemli ilerlemeler kaydetmiş ve sonuçta makroekonomiyi etkileyerek tüketici ve yatırım taleplerini şekillendiren bir sistem oluşturmuştur. Bu sistemde, “denge faiz oranı” piyasa arz ve talebi doğrultusunda belirlenir ve başlıca bankalar aracılığıyla, tasarruf yapan ve borç veren, tahvil, hisse senedi ve sigorta piyasalarına yatırım yapan ya da bu piyasalardan finansman sağlayan işletmeler, bireyler ve finansal kurumlar gibi piyasa katılımcılarının tasarruf, yatırım ve finansman faaliyetlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkar (Gang, 2021: 1).

Çin, temel para politikası araçları arasında faiz oranlarını, para arzını ve zorunlu karşılık oranını kullanmaktadır. Bu bağlamda, Çin Merkez Bankası (PBC) tarafından uygulanan faiz oranı politikalarında, özellikle gösterge faiz oranı öne çıkmaktadır. PBC'nin kontrolü altındaki bu araç, kredi arzını ve talebini doğrudan etkilemektedir. Gösterge faiz oranı, ödünç verme işlemlerinde temel alınan bir referans faiz oranıdır. Bu orandaki herhangi bir değişiklik, merkez bankasının veya finansal kuruluşların finansman maliyetlerini etkiler (Ünver, 2016: 39-40).

2008 yılı ekonomik krizinde, Çin Merkez Bankası, finansal istikrarı sağlamak ve ekonomik büyümeyi desteklemek amacıyla faiz oranlarını indirmiştir. Yılın ilk sekiz ayında faiz oranları artış eğiliminde olmuş ve finansal kuruluşların ağırlıklı ortalama kredi faiz oranı %8,19 seviyesine kadar yükselmiştir. Ancak, eylül ayından itibaren PBC, RMB gösterge kredi faiz oranını peş peşe 5 kez düşürerek, kredi faiz oranlarının düşüş trendine girmesini sağlamıştır. Aralık ayında, ağırlıklı ortalama kredi faiz oranı %6,23 olarak kaydedilmiştir. Ayrıca, ABD doları cinsinden kredi faiz oranları, nisan ayında %6,63 ile zirve yapmış ancak yıl sonuna doğru %3,65 seviyesine gerilemiştir. Benzer şekilde, ABD doları mevduat faiz oranı, Mayıs ve Ekim aylarında %4 ile yıllık zirvesine ulaşmış, ancak Aralık ayında %1,22 seviyesine sert bir düşüş göstermiştir. Bu süreçte, Çin Merkez Bankası faiz politikasındaki değişikliklere ek olarak döviz kuru politikalarında da önemli düzenlemelere gitmiştir. 2008 yılı boyunca piyasa talebi ve arzının belirleyici rolü daha net bir şekilde ortaya çıkmış, RMB değer kazanmıştır. Yılın ilk yarısında RMB, nispeten hızlı bir şekilde yükselmiş, ikinci yarısında ise ABD doları karşısında 6.81-6.85 yuan aralığında sabit kalmıştır. Yıl sonunda RMB, ABD doları karşısında 6.8346 yuan seviyesine ulaşarak

2007'ye kıyasla %6,88 değer kazanmıştır. Döviz kuru rejimi reformunun başlangıcından 2008 sonuna kadar RMB, ABD doları karşısında %21.10, euro karşısında %3,68 oranında değer kazanırken, Japon yeni karşısında %3,42 oranında değer kaybetmiştir. 2008 yılında RMB'nin ABD doları karşısındaki en yüksek ve en düşük merkezi parite değerleri sırasıyla 6.8009 ve 7.2996 yuan olarak kaydedilmiştir (China Monetary Policy Report 2008, 2009: 6-8).

2009'un ilk üç çeyreğinde, finansal olmayan kurumlara ve diğer sektörler verilen kredi faiz oranları azalmış ve Eylül ayına kadar %5,05 olarak kaydedilmiştir. Dördüncü çeyrekte, piyasa koşullarındaki değişiklikler nedeniyle faiz oranları hafif bir artış göstermiş ve aralık ayında %5,25'e yükselmiştir. 2009 yılında, uluslararası mali krizin etkileri karşısında PBC, gevşek bir para politikası uygulamıştır. Bu sayede, PBC bankacılık sisteminde yeterli likiditeyi sağlamayı başarmıştır. Bu dönemde uygulanan politikaların etkileri, Çin'in döviz kuru yönetiminde de kendini göstermiştir. 2009 yılında RMB, küresel mali krizle başa çıkmak için genel olarak istikrarlı kalmıştır. 2009 yılı sonunda, RMB'nin ABD dolarına karşı değeri 6,8282 yuan ile 2008 yılı sonuna göre %0,09'luk bir değer kazanmıştır. 2005'te döviz kuru rejimi reformunun başlatılmasından 2009 yılı sonuna kadar RMB, ABD dolarına karşı %21,21 ve euroya karşı %2,21 değer kazanmış ve Japon yenine karşı %0,98 değer kaybetmiştir. 2009 yılında RMB'nin ABD dolarına karşı en yüksek ve en düşük merkezi pariteleri sırasıyla 6,8201 ve 6,8399 yuan olmuştur (China Monetary Policy Report 2009, 2010: 12-15).

Çin Merkez Bankası, 2010 yılının ilk üç çeyreğinde istikrarlı bir faiz oranı politikası izlemiştir. Son çeyrekte, enflasyon beklentilerinin yoğunlaşması, para ve kredi arzının hızla artmasıyla, PBC gösterge mevduat ve kredi oranlarını yükseltmiş ve gösterge mevduat oranını %2,25'ten %2,75'e, kredi oranını ise %5,31'den %5,81'e çıkarmıştır. Diğer yandan, PBC yurtiçi ve küresel ekonomik ve finansal durumları göz önünde bulundurarak RMB döviz kuru rejimini daha fazla reforme etmeye karar vermiş ve piyasa arz ve talebinin rolüne odaklanmıştır. 2010'un sonunda, RMB'nin ABD dolarına karşı değeri, 2009 sonuna göre %3 artarak 6,6227 yuan olmuştur. 2005 RMB döviz kurunun reformundan 2010 sonuna kadar, RMB ABD dolarına

karşı %24,97, avroya karşı %13,71 değer kazanmış ve Japon yenine karşı %10,09 değer kaybetmiştir (China Monetary Policy Report 2010, 2011: 6-11).

2011 yılının ilk üç çeyreğinde Çin Merkez Bankası, gösterge mevduat ve kredi faiz oranlarını üç kez artırmıştır. Bu artışlarla birlikte mevduat faiz oranı %2,75'ten %3,50'ye, kredi faiz oranı ise %5,81'den %6,56'ya yükselmiştir. Dördüncü çeyrekte ise bu oranlar sabit kalmıştır. Aynı dönemde RMB'nin değeri şu şekildedir; 2011 sonunda, RMB'nin ABD dolarına karşı değeri, 2010 sonuna kıyasla %5,11 oranında artarak 6,3009 yuan seviyesine ulaşmıştır. Ayrıca 2005'teki RMB döviz kuru rejiminin reformundan 2011 sonuna kadar RMB, ABD dolarına karşı %31,35 değer kazanmıştır (China Monetary Policy Report 2011, 2012: 12-17).

Çin Merkez Bankası, 2012 yılında ekonomik koşullara yanıt olarak mevduat ve kredi faiz oranlarını iki kez düşürmüştür; mevduat oranı %3,5'ten %3'e, kredi oranı %6,56'dan %6'ya indirmiştir. RMB, 2012'de dalgalı bir seyir izleyerek hafif değer kazanmış ve yıl sonunda ABD dolarına karşı %0,25 artışla 6,2855 yuan seviyesine ulaşmıştır. 2005'teki kur reformundan 2012 sonuna kadar RMB, toplamda %31,68 değer kazanmıştır (China Monetary Policy Report 2012, 2013: 12-14).

2013 yılının aralık ayında, finansal olmayan kuruluşlar ve diğer sektörler için ağırlıklı ortalama kredi faiz oranı %7,20'ye yükselmiştir. Ayrıca, yabancı para faiz oranları da uluslararası piyasadaki hareketler ve Çin'deki döviz arz-talep dengesi nedeniyle yükselmiştir. Buna karşılık 2013 yılı sonunda RMB, ABD doları karşısında bir önceki yıla kıyasla %3,09'luk bir değer kazanarak 6,0969 yuan olmuştur. Böylece 2005 yılından itibaren RMB, ABD dolarına karşı %35,75 değer kazanmıştır. Çin Merkez Bankası 2013 yılının başından itibaren dengeli bir para politikası benimsemiş ve likidite arzını ne sıkılaştırmış ne de gevşetmiştir. Ayrıca faiz reformu sayesinde RMB'nin sınır ötesi kullanımı yaygınlaşmıştır (China Monetary Policy Report 2013, 2014: 5-7).

2014 yılı sonunda Çin Halk Bankası, finansman maliyetlerini düşürmek için bir dizi önlem almıştır. Aralık ayında finansal olmayan şirketlere ve diğer sektörlerle sunulan ağırlıklı ortalama kredi faiz oranı, geçen yılın sonuna göre 0,42 puan düşerek %6,77'ye gerilemiştir. Yabancı para cinsinden mevduat ve borç verme faiz oranları,

uluslararası piyasalardaki faiz oranlarındaki dalgalanmalar ve Çin'de yabancı para arz ve talebindeki değişimler nedeniyle bu yılın başına göre düşüş göstermiştir. RMB ise %0,36'lık bir değer kaybıyla ABD doları karşısında 6,1190 yuan seviyesine gerilemiştir (China Monetary Policy Report 2014, 2015: 6-8).

2015-2016 yıllarında, finansal olmayan şirketler ve diğer sektörler sunulan ağırlıklı ortalama kredi faiz oranı, %5,27 seviyesine gerilemiştir. 2015 yılında RMB, ABD doları karşısında %5,77 oranında değer kaybederek 6,4936 seviyesine düşmüştür. 2016 sonunda ise RMB'nin ABD doları karşısındaki değeri 6,9370 seviyesine gerilemiştir (China Monetary Policy Report 2016, 2017: 12-14).

2017'nin ilk yarısında, finansal kuruluşların sunduğu kredi faiz oranları, olumlu ekonomik beklentiler nedeniyle bir miktar artış göstermiş ve yılın ikinci yarısında sabit kalmıştır. Aralık ayında ise faiz oranı %5,74 olarak belirlenirken, RMB'nin ABD doları karşısındaki değeri 6,5342 olarak kaydedilmiştir (China Monetary Policy Report 2017, 2018: 9-11).

2018 yılında, işletmelere ve KOBİ'lere verilen kredi oranları 4-5 ay boyunca arka arkaya düşmüştür. Aralık ayında, finansal olmayan işletmelere ve diğer sektörler sunulan kredilerin ağırlıklı ortalama faiz oranı %5,63 olarak kaydedilmiştir. Aynı dönemde, RMB birçok para birimine karşı sabit kalmış ve USD'ye karşı esnekliği güçlenmiştir. 2018 yılı sonunda, RMB'nin USD'ye karşı merkezi paritesi 6,8632 seviyesine ulaşmıştır (China Monetary Policy Report 2018, 2019: 12-21).

2019 Aralık ayında, faiz oranı bir önceki yılın aynı ayına göre 0,2 puanlık bir düşüşle %5,44 olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılı boyunca RMB döviz kuru, esnekliğini koruyarak hafif bir değer kaybı yaşamış ve yıl sonunda, USD'ye karşı 6,9762 seviyesine ulaşmıştır. Aynı yıl, RMB'nin USD'ye karşı yıllık oynaklık oranı %4 olarak kaydedilmiş ve bu oran, başlıca uluslararası para birimlerinin yıllık oynaklık oranlarıyla eşit olmuştur (China Monetary Policy Report 2019, 2020: 10-19).

2020 yılında, kredilerdeki ağırlıklı ortalama faiz oranları rekor düşük seviyeye ulaşmış ve bir önceki yıla göre 0,41 puan düşerek %5,03 olarak

kaydedilmiştir. Covid-19 pandemisi nedeniyle yılın ilk beş ayında uluslararası döviz piyasasında dalgalanmalar yaşanmış, RMB Amerikan doları karşısında değer kaybetmiştir. Ancak haziran ayından sonra, Çin pandemiyi kontrol altına almış ve RMB hem USD hem de diğer para birimleri karşısında değer kazanmıştır. Yıl sonunda RMB'nin USD karşısındaki değeri 6,5249 yuan ve yıllık volatilité oranı %4,5 olarak belirlenmiştir (China Monetary Policy Report 2020, 2021: 11-19).

2021 yılında, kredi faiz oranı aralık ayında %4,76 olarak kaydedilmiştir. Bu yıl boyunca, sınır ötesi sermaye akımları ve döviz arz talebi dengede kalmış ve piyasa beklentileri istikrarlı olmuştur. Yönetilen dalgalı döviz kuru rejimi etkili bir şekilde çalışmıştır. Piyasa ve politika faktörleri döviz kuru sapmalarını düzelterek RMB'nin uyumlu bir seviyede istikrarlı kalmasını sağlamıştır. 2021 yılı sonunda, RMB'nin ABD doları karşısındaki merkezî paritesi 6,3757 yuan ve yıllık volatilité oranı %3,0 olarak belirlenmiştir (China Monetary Policy Report 2021, 2022: 8-17).

2022 yılında, kredi faiz oranları istatistiksel olarak en düşük seviyeye ulaşmış ve aralık ayında %4,14' e gerilemiştir. Yıl sonunda, RMB'nin ABD doları karşısındaki değeri 6,9646 yuan olarak belirlenmiş ve 2021 yılı sonuna göre %8,5 oranında değer kaybetmiştir. Bununla birlikte, RMB, 2005 yılında döviz kuru reformunun başlamasından bu yana toplamda %18,8 oranında değer kazanmıştır. 2022 yılında, RMB'nin ABD doları karşısındaki yıllık oynaklık oranı ise %6,4 olarak ölçülmüştür (China Monetary Policy Report 2022, 2023: 5-15).

2008-2022 dönemi incelendiğinde, Çin'in faiz oranlarını ABD'de olduğu gibi doğrudan bir döviz kuru belirleyicisi olarak kullanmadığı görülmektedir. Bu yıllar arasında Çin, faiz ve kur politikalarında önemli reformlar gerçekleştirmiştir. Kriz dönemlerinde, genellikle faiz indirimlerine başvurmuş ve örneğin 2008'deki küresel finans krizinde, yılın ilk yarısında yükselen faiz oranları, ikinci yarıda arka arkaya düşürülmüştür. Bu süreçte RMB, ilk yarıda değer kazanırken, ikinci yarıda sabit kalmıştır. 2010-2011 yıllarında, enflasyonist baskılar nedeniyle faiz oranlarının artırılması, RMB'nin ABD doları karşısında değer kazanmasına neden olmuştur. Ancak Covid-19 pandemisinin zirve yaptığı 2020 yılına kadar, Çin'de faiz oranları ve RMB döviz kuru dalgalı bir seyir izlemiştir. Pandemi krizinin etkisiyle faiz oranlarının rekor düşük seviyelere indiği 2020 yılında, RMB de önemli ölçüde değer

kaybetmiştir. Sonuç olarak, faiz oranlarındaki düşüşler genellikle RMB'nin değer kaybetmesine yol açsa da Çin Merkez Bankası'nın uyguladığı döviz kuru rejimi reformları ve politika müdahaleleri, bu ilişkiyi önemli ölçüde şekillendirmiştir.

2.2.5. Çin'in Uluslararası Rezervleri

Çin'in döviz ve altın rezervlerinin yanı sıra diğer döviz varlıklarının tutulması, işletilmesi ve yönetimi, Çin Halk Cumhuriyeti Merkez Bankası'na bağlı olan Çin Devlet Döviz İdaresi (SAFE) tarafından yürütülmektedir (SAFE, 2024).

Çin'in devasa ihracatına dayalı olarak sürekli dış ticaret fazlası vermesi, uluslararası rezervlerinin de oldukça yüksek seviyelere ulaşmasını sağlamıştır.

2.15 numaralı tabloda, Çin'in 2007-2015 yılları arasındaki altın ve döviz rezervleri incelenecektir. 2016 yılı, Çin Renminbisi'nin SDR sepetine dahil edilmesiyle önemli bir dönüm noktası olduğundan, bu yıl ve sonraki verilere bir sonraki tabloda yer verilecektir.

Tablo 2.15. Çin Uluslararası Rezervleri 2007-2015

	Altın (10.000 Ons)	Döviz Rezervleri (100 Milyon USD)
2007	1929	15.282,49
2008	1929	19.460,30
2009	3389	23.991,52
2010	3389	28.473,38
2011	3389	31.811,48
2012	3389	33.115,89
2013	3389	38.213,15
2014	3389	38.430,18
2015	5666	33.303,62

Kaynak: The People's Bank of China, Erişim: 16.12.2024

Tablo 2.15'te görüleceği üzere Çin'in döviz rezervleri 2008 uluslararası kriz yılında bir önceki yıla kıyasla artış göstermiştir. 2008 sonrası yıllarda da rezervleri sürekli artış kaydetmiştir. Kriz yılları Çin'in fazla parasının miktarını azaltmamıştır. ABD açısından ise bu durum tam tersi olmuştur.

Haziran 2011 sonunda, Çin'in 1,3 trilyon dolar değerinde ABD Hazine tahvili bulunuyordu ve bu durum, Çin'i dünyanın en büyük ekonomisine en fazla kredi veren ülke konumuna getiriyordu. 2012 yılında ise ticaret fazlası ve doğrudan

yabancı yatırımlar sayesinde Çin'in döviz rezervleri, eşi benzeri görülmemiş bir şekilde 3,3 trilyon Amerikan dolarına ulaşmıştır. Bu rezervlerin %60'ından fazlasının ABD Hazine ve Kurum tahvillerinden oluştuğu düşünülmektedir. Ancak ABD'de başlayan kriz, Çin'in döviz varlıklarının güvenliğini tehlikeye sokmuştur. FED'in uyguladığı gevşek para politikası (QE3), Çin'e varlıklarını çeşitlendirmesi gerektiğini göstermiştir. Özellikle 2011 yılında kredi derecelendirme kuruluşu S&P'nin ABD'nin kredi notunu AAA'dan AA+'ya düşürmesi, Çin'in ABD dolarına olan güvenini oldukça sarsmıştır. Bunun üzerine Çin, döviz rezervlerini çeşitlendirmek için Euro ve Japon devlet tahvillerine yönelmiştir (Yongzhong ve Freeman, 2013: 2).

Öte yandan, ABD-Çin Ekonomik ve Güvenlik İnceleme Komisyonu'nun 2014 yılında yayınladığı bir rapora göre, Çin döviz piyasalarına sürekli müdahale ederek Renminbiyi düşük tutmuş ve bu sayede dünyanın en büyük rezerv biriktiren ülkesi haline gelmiştir. Ayrıca Çin'in fazla likiditesini barındırabilecek finansal büyüklüğe sahip tek piyasanın ABD Hazine tahvilleri olduğu belirtilmiştir. Çin, ABD tahvillerine olan bağımlılığını azaltmaya çalışsa da başka piyasalarda yeterli büyüklükte bir yatırım aracı bulamadığı için bu süreç oldukça yavaş ilerlemektedir. Çin, RMB'yi düşük tutma politikasından vazgeçene kadar ABD menkul kıymetlerinin büyük bir alıcısı olmaya devam edecektir (Salidjanova, 2014).

IMF, 2015 yılında SDR sepetindeki para birimi bileşimini değiştirmeyi kabul ettikten sonra, 1 Ekim 2016 itibarıyla Renminbi, Amerikan doları, Euro, Japon yeni ve İngiliz sterliniyle birlikte SDR sepetine dahil edilmiştir. Bu değişiklik, IMF yetkililerinin Çin'in finansal reformlarındaki ve piyasalarının serbestleşmesindeki ilerlemeyi takdir ettiklerini göstermektedir. Ayrıca, bir para biriminin SDR sepetine dahil edilebilmesi için iki ana kriter bulunmaktadır: İlk olarak, söz konusu para birimi büyük ihracatçı ülkeler tarafından çıkarılmalı, ikinci olarak ise IMF tarafından serbestçe kullanılabilir. Bu kriterlerden de anlaşılacağı üzere, Çin'in küresel ticaretteki gücü ve renminbi kullanımının yaygınlaşması, Çin'in kendini küresel aktörlere kabul ettirdiğini göstermektedir (IMF, 2016).

2016 itibarıyla Çin'in uluslararası rezerv görünümü değişmiş olup, bu değişim tablo 2.16'da sunulmaktadır.

Tablo 2.16. Çin Uluslararası Rezervleri 2016-2022

	Döviz Rezervleri (100 Milyon USD)	IMF Rezerv Pozisyonu (100 Milyon USD)	SDR (100 Milyon USD)	Altın (100 Milyon USD)	Diğer Rezerv Varlıklar (100 Milyon USD)	Toplam (100 Milyon USD)
2016	30.105,17	95,97	96,61	678,78	1,91	30.978,45
2017	31.399,49	79,47	109,81	764,73	5,45	32.358,95
2018	30.727,12	84,79	106,90	763,31	-2,20	31.679,93
2019	31.079,24	84,44	111,26	954,06	0,33	32.229,32
2020	32.165,22	107,65	114,95	1.182,46	-4,99	33.565,29
2021	32.501,66	106,89	530,65	1.131,25	-1,37	34.269,08
2022	31.276,91	108,39	511,59	1.172,35	-3,95	33.065,30

Kaynak: The People's Bank of China, Erişim: 16.12.2024

2015 yılında renminbinin değer kaybı, devalüasyon korkularını tetikleyerek büyük çaplı sermaye çıkışlarına neden olmuştur. Çin Halk Bankası, bu dönemde para birimini desteklemek amacıyla döviz rezervlerinin önemli bir kısmını kullanmıştır. Sermaye çıkışları 2016 yılında yavaşlamış olsa da yıl sonuna doğru yeniden hız kazanmış ve bu durum ekonomide sermaye kontrollerinin uygulanmasına yol açmıştır. Tablo 2.16'da da görüldüğü üzere, 2016 yılında rezervlerde belirgin bir azalma yaşanmıştır (Borst, 2018).

Covid-19 salgın yılları olan 2019-2021 döneminde Çin'in rezervlerinde bir azalma görülmemiş, hatta bir miktar artış kaydedilmiştir. Japonya %6 ve Çin %2,25'lik paylarıyla dünya rezervlerindeki varlıklarını artırmaya devam etmiştir. Bu durum, dünya çapındaki merkez bankalarının döviz piyasasındaki dalgalanmalara karşı rezervlerini çeşitlendirme çabası ve ABD dolarına olan bağımlılığı azaltma eğilimiyle açıklanmaktadır (Nikolova, 2021).

2022 yılında bir önceki yıla kıyasla Çin'in döviz rezervlerinde bir azalma gözlemlense de Çin Devlet Döviz İdaresi (SAFE) verilerine göre, döviz rezervi aralık ayında 3,1277 trilyon dolara ulaşmıştır. Aralık ayında ABD doları endeksi ve küresel varlık fiyatlarının düşmesiyle birlikte, Çin'in döviz rezervlerinde bir yükselme yaşanmıştır. Çin ekonomisi, sağlam ekonomik temelleri ve güçlü direnç kapasitesiyle döviz rezervlerinin istikrarını sürdürmüş ve küresel finansal dalgalanmalara karşı dayanıklılığını kanıtlamıştır (SAFE, 2023).

2.2.6. Çin'in Dış Ticaret Politikaları

1978 yılında ekonomik reformlara başlayan Çin, ekonomik durgunluğu aşmak, üretim verimliliğini artırmak ve dış ticaret potansiyelini geliştirmek amacıyla planlı bir dönüşüm sürecine girmiştir. Zamanla dış ticaretini de devletçi politikalarından uzaklaştırıp liberalleştirmeyi başarmıştır. İlk dönemler Çin'in ihracat malları işlenmemiş doğal ürünlerden ve hafif tekstil ürünlerinden oluşmuştur. Bu durum daha sonraları mekanik ve elektronik ürünlere daha sonra da yüksek teknoloji gerektiren ürünlere evrilmiştir. Çin'in 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olmasıyla dış ticaretinde büyük bir artış yaşanmıştır. Bu artışın önemli sebeplerinden bir tanesi reformlar sayesinde ülkeye giren Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarıdır. Yabancı yatırımcıların yüksek teknolojili üretime yönelmesi, Çin hükümetinin sunduğu vergi indirimleri, düşük maliyetli iş gücü ve ihracata yönelik teşvik programları gibi avantajlar sayesinde mümkün olmuştur. Böylece Çinli üreticiler daha kaliteli ve teknolojik ayrıca ucuz ürünler üretmeye başlamışlardır. Bu şekilde Çin'in ihracat yapısı olumlu yönde değişmeye başlamıştır. Diğer bir önemli sebep, AR-GE harcamalarıdır. 2008 yılında, ulusal toplam AR-GE harcaması 461,6 milyar yuana ulaşarak bir önceki yıla göre %24,4 artış göstermiştir. 2018 yılına gelindiğinde ulusal toplam AR-GE harcaması 1,9 trilyon yuana ulaşmıştır. 2021'deki AR-GE yatırımına bir önceki yıla göre %14,2 artışla 2,7864 trilyon yuan harcanmıştır (National Bureau of Statistics of China, 2025). Harcanan miktarlardan da anlaşılacağı üzere Çin, AR-GE yatırımlarına her zaman önem vermiş ve yıllar içinde arttırmıştır. Bu çabası sayesinde teknolojik üretim kapasitesini ve kalitesini yükseltmiş bu da ihracat hacmini arttırmıştır. İhracatın büyük bir ivme kazanmasındaki önemli bir diğer unsur da teşviklerdir (Baylan ve Eskimerge, 2020: 2098-2100). IMF'nin 2024 yılında yaptığı ve 2009-2022 yılları arasını incelediği bir çalışmaya göre, Çin'in en geniş sübvansiyon kullanıcısı olduğu sonucuna varılmıştır. 2009'dan 2022'ye kadar uygulamaya konan ve yürürlükte olan 5400 sübvansiyon politikası bulunmaktadır. Hedeflenen ürün ve sektörler Çin'in ihracat yapısına göre zaman içinde değişiklik göstermiştir. Örneğin reformdan sonraki ilk yıllarda ihracatı tekstil, kağıt gibi geleneksel ürünlerken sübvansiyonlar bununla doğru orantılı olarak bu alanlara yoğunlaşmıştır. Teknoloji ağırlıklı günümüz ürünlerinin ihracatı artıkça sübvansiyonlar bu sektörlerle doğru kaymıştır ve ticaret savaşlarının da konusu olan

güneş panelleri, bataryalar ve elektrikli araçlar gibi stratejik sektörleri hedef almıştır. Sübvansiyonlu ürünlerin ihracatı sübvansiyonsuz ürünlerin ihracatına göre %0,9 daha yüksektir. İthalat tarafında ise Çin'in sübvansiyonlarının hedeflenen ürün kaleminde ithalatı baskıladığı bulunmuştur. Sonuç olarak, Çin'in teşvikleri sayesinde sübvansiyonlu ürünlerin ihracatının arttığı ve ithalatının azaldığı gözlemlenmiştir (Rotunno ve Ruta, 2024: 4-5).

Çin'in ihracat başarısıyla özdeşleşmiş bir başka konu ise ucuz iş gücüdür. Ülkenin devasa üretim kapasitesi ve ihracatta yaşanan büyük sıçrama, bol emek arzıyla yakından ilişkilidir. Çin, kıt kaynaklarına rağmen fazla iş gücünü endüstriye kazandırarak üretimini artırmış ve sermaye eksiliğini gidermeye yönelik adımlar atmıştır. Bu süreçte üretim maliyetlerini düşüren Çin, yabancı yatırımcıların ilgisini çekmiş ve doğrudan yatırımların artmasını sağlamıştır. Uygun maliyetle üretim yaparak küresel ticarete lider konuma gelen Çin, elde ettiği ihracat gelirlerini yüksek teknolojiye, nitelikli iş gücüne ve AR-GE çalışmalarına yatırmıştır. Böylece Çin, hem dünyanın önde gelen markalarının üretim merkezi haline gelmiş hem de kendine özgü teknolojilerini geliştirmeye başlamıştır. Çin'in ucuz iş gücü, ülkede faaliyet gösteren çok uluslu şirketlerin maliyetlerini düşürerek kârlılıklarını ve rekabet güçlerini artırmıştır. Ancak Çin'i bugün ileri teknoloji ürünlerinin üretiminde öne çıkaran asıl faktör, ucuz iş gücünü zamanla eğiterek nitelikli bir sermayeye dönüştürme başarısıdır (Kaya ve Tunalı, 2022: 890-892).

Çin'in en çok ihracat yaptığı ülkelerin başında ABD gelmektedir. Daha sonra Hong Kong, Japonya, Güney Kore ve Vietnam izlemektedir. İthalatta ise Güney Kore, Japonya, ABD ve Avustralya öne çıkmaktadır. Başlıca ihraç ürünleri arasında elektrikli makineler ve cihazlar, mekanik cihazlar, motorlu kara taşıtları, plastikler ve mamulleri, mobilyalar ve aydınlatma cihazları bulunmaktadır. İthalatta ise elektrikli makineler ve cihazlar, mineral yakıtlar ve yağlar, metal cevherleri, mekanik cihazlar ve mücevherler önemli yer tutmaktadır (Ticaret Bakanlığı Ülke Raporu, 2023).

1990'lar ve 2000'lerde ihracatını hızla artıran Çin, 2008 küresel finans krizinden faiz oranlarını en düşük seviyeye indirip bankacılık sistemine büyük miktarda likidite sağlayarak hızla toparlanan ilk ülke olmuştur. 2010 yılı, Üçüncü Kur Savaşları'nın başlangıcı olarak kabul edilirken, bu süreçte Çin ve ABD en kritik

aktörlerdir. ABD, Çin'i yuanın değerini yapay olarak düşük tuttuğunu iddia ederek döviz manipülasyonu yapmakla suçlamıştır. 1980'de dünya ticaretindeki payı yalnızca %1 olan Çin, 2008'e gelindiğinde bu oranı %8,2'ye çıkarmıştır. Çin'in ihracatındaki en büyük ticaret ortaklarından biri olan ABD, Çin ile yaptığı ticarete giderek artan bir açık vermeye başlamış; buna karşın Çin, dış ticaret fazlası elde etmiştir. ABD, yuanın düşük değerinde tutulmasının kendi imalat sanayisine zarar verdiğini öne sürerek bu durumdan büyük rahatsızlık duymuştur. Ayrıca Çin, dış ticaret fazlasıyla biriken döviz rezervlerini ABD Hazine Bonoları olarak değerlendirmiştir. ABD'nin yuanın değer kazanması yönündeki uyarılarına rağmen, Çin para birimini ABD'nin talep ettiği ölçüde revalüe etmemiştir. Bu süreçte Çin, ihracatını artırmaya devam etmiş ve 2015 yılında yuanı %1,9 oranında devalüe ederek dünya ticaretindeki payını %13,8'e çıkarmıştır (Coşmuş, 2019: 90-94).

2015 ve 2016 yıllarında, Tablo 2.17'de görüldüğü üzere, ihracat hacminde azalma yaşayan Çin, 2015'te gerçekleştirdiği devalüasyon hamlelerini 2016'da da sürdürmüş ve renminbi değer kaybetmiştir. İhracat hacminin azaldığı bu yıllarda renminbinin değerinin düşürülmesi tesadüf değildir. 2017 yılında ise, Çin'i "döviz manipülatörü" olarak nitelendiren Donald Trump ABD Başkanı seçilmiştir. Bu yıl renminbi hafif değer kazanmış, ancak bu durum ticaret savaşlarının başlamasını engelleyememiştir. Bu dönüm noktasından sonra, tüm dünyayı etkileyen ABD ve Çin arasındaki tarife savaşları başlamıştır. Ticaret savaşlarına, 2019 yılında patlak veren Covid-19 kısıtlamalarına ve ABD ve Avrupa'dan azalan talebe rağmen Çin'in ihracat ve ithalatı artmaya devam etmiştir.

Tablo 2.17. Çin Dış Ticaret Verileri 2008-2022 (Mal ticareti)

ÇİN	İhracat (Bin Dolar)	İthalat (Bin Dolar)	Dış Ticaret Fazlası (Bin Dolar)	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)
2008	1.430.693.066,08	1.132.562.161,44	298.130.904,64	126,3
2009	1.201.646.758,08	1.005.555.225,21	196.091.532,87	119,5
2010	1.577.763.750,89	1.396.001.565,26	181.762.185,63	113,0
2011	1.898.388.434,78	1.743.394.866,36	154.993.568,42	108,9
2012	2.048.782.233,08	1.818.199.227,57	230.583.005,51	112,7
2013	2.209.007.280,26	1.949.992.314,71	259.014.965,55	113,3
2014	2.342.292.696,32	1.959.234.625,16	383.058.071,16	119,6
2015	2.273.468.224,11	1.679.564.324,56	593.903.899,55	135,4
2016	2.097.637.171,90	1.587.920.688,16	509.716.483,73	132,1
2017	2.263.370.504,30	1.843.792.938,80	419.577.565,51	122,8
2018	2.486.439.719,80	2.133.605.397,06	352.834.322,75	116,5
2019	2.499.206.993,87	2.079.285.499,20	419.921.494,67	120,2
2020	2.589.098.353,30	2.069.567.864,87	519.530.488,43	125,1
2021	3.316.022.133,99	2.679.412.024,39	636.610.109,60	123,8
2022	3.593.601.435,60	2.715.997.517,26	877.603.918,34	132,3

Kaynak: World Integrated Trade Solution, Erişim: 16.12.2024

Tablo 2.18. Çin ürün gruplarına göre ihracatı (2008-2012)

Ürün grupları- ihracat (Bin dolar)	2008	2009	2010	2011	2012
Gıda ürünleri	18.207.897	15.983.292	19.370.279	24.335.727	27.417.849
Deri ürünler	18.272.547	16.662.376	23.245.698	29.944.775	31.739.155
Taş ve camlar	31.057.344	28.016.086	39.758.815	61.525.551	85.163.681
Mineraller	4.712.667	2.390.294	3.700.654	4.012.007	3.814.769
Hayvansal ürünler	8.472.851	9.577.283	12.017.226	14.969.834	15.477.919
Taşımacılık	70.697.461	60.099.440	88.874.751	109.110.848	108.381.448
Metaller	144.015.089	77.103.829	110.807.950	144.923.652	149.073.394
Plastik ve kauçuklar	41.519.777	36.080.643	49.790.595	66.577.238	77.605.440
Makine ve elektrik	610.633.459	536.984.033	698.387.520	799.305.941	862.367.484
Ahşap ürünler	21.856.198	19.271.981	23.593.420	29.400.029	32.453.381
Kimyasallar	68.827.403	54.007.935	74.899.432	96.997.750	94.351.135
Tekstil ve giysi	179.734.025	161.329.394	199.534.310	240.539.595	246.094.186
Yakıtlar	31.773.205	20.384.070	26.674.613	32.275.552	31.017.957
Sebze	12.183.780	12.687.107	16.294.548	19.385.872	18.246.768
Ayakkabı	35.999.561	34.444.120	43.910.214	52.464.482	58.811.925
Diğer	132.729.804	116.624.875	146.903.723	172.619.582	206.765.741

Kaynak: World Integrated Trade Solution, Erişim: 25.01.2025

Tablo 2.18 2008–2012 dönemi incelendiğinde, Çin’in ihracatı genel olarak artış eğilimindedir. 2009 yılında küresel finans krizinin etkisiyle birçok ürün grubunda gerileme yaşanmış olsa da daha sonraki yıllarda özellikle sanayi ve teknoloji ağırlıklı sektörlerde güçlü bir toparlanma meydana gelmiştir. Makine ve elektrik ürünleri, dönem boyunca en yüksek ihracat değerine ulaşan kalem olurken, tekstil, metaller, taşımacılık, plastik ve kauçuk ürünlerinde de önemli artışlar kaydedilmiştir. Bu veriler, Çin’in Dünya Ticaret Örgütüne üye olduktan sonra, ihracat yapısının yüksek katma değerli ürünler ekseninde ve sanayileşme yönünde geliştiğini göstermektedir.

Tablo 2.19. Çin ürün gruplarına göre ihracatı (2013-2017)

Ürün grupları- ihracat (Bin dolar)	2013	2014	2015	2016	2017
Gıda ürünleri	28.065.298	29.008.737	27.911.218	28.543.505	30.866.231
Deri ürünler	34.795.882	35.084.367	35.038.666	31.396.636	33.138.764
Taş ve camlar	95.716.299	112.312.773	85.553.704	66.009.550	63.822.268
Mineraller	3.834.865	4.222.715	3.815.158	3.250.091	3.995.078
Hayvansal ürünler	16.840.613	18.720.533	17.356.891	17.616.692	16.873.853
Taşımacılık	100.165.377	104.779.877	107.214.625	92.882.013	104.808.916
Metaller	155.998.735	184.256.749	176.567.348	154.383.511	165.096.874
Plastik ve kauçuklar	85.200.326	90.693.502	86.355.113	81.401.267	91.050.520
Makine ve elektrik	943.462.887	970.577.944	957.412.790	895.639.748	981.023.770
Ahşap ürünler	35.425.860	39.452.462	40.190.571	37.908.962	38.516.042
Kimyasallar	97.577.382	109.274.265	106.064.270	99.163.174	114.299.750
Tekstil ve giysi	274.010.292	287.645.387	273.464.730	253.292.356	257.399.072
Yakıtlar	33.799.248	34.451.695	27.903.740	26.873.527	35.390.766
Sebze	20.514.226	21.696.908	22.950.322	25.031.301	25.908.559
Ayakkabı	64.052.608	70.544.505	68.210.437	59.435.414	61.105.664
Diğer	219.547.384	229.570.276	237.458.640	224.809.426	240.074.376

Kaynak: World Integrated Trade Solution, Erişim: 25.01.2025

Tablo 2.19.’a göre 2013–2017 yılları arasında Çin’in ihracatı incelendiğinde, makine ve elektrik sektörü yaklaşık 981 milyar dolarlık ihracat hacmi ile lider konumunu sürdürmüş ve istikrarlı bir büyüme sergilemiştir. Tekstil ve giysi sektörü yüksek ihracat seviyelerini korurken, metaller ve kimyasallar gibi sanayi ürünlerinde belirgin bir artış gözlemlenmiştir. Gıda ürünleri ve sebze gibi tarımsal kalemlerde ise dalgalı seyir gözlenmekle birlikte genel olarak artış kaydedilmiştir. Bu veriler, Çin’in

ihracat profilinin yüksek katma değerli ve sanayi odaklı ürünler etrafında şekillenmeye devam ettiğine işaret etmektedir.

Tablo 2.20. Çin ürün gruplarına göre ihracatı (2018-2022)

Ürün grupları- ihracat (Bin dolar)	2018	2019	2020	2021	2022
Gıda ürünleri	34.059.530	32.671.291	31.881.330	37.808.878	41.307.948
Deri ürünler	34.345.595	35.232.989	26.605.007	33.428.255	41.739.561
Taş ve camlar	69.916.463	74.897.452	74.382.023	94.285.360	104.742.235
Mineraller	4.948.510	5.189.287	5.169.376	8.392.690	8.288.635
Hayvansal ürünler	16.987.047	16.102.339	13.791.720	14.235.530	16.011.670
Taşımacılık	118.008.233	111.838.666	110.208.797	172.011.504	198.844.008
Metaller	185.450.748	182.627.646	176.205.199	257.926.171	302.151.278
Plastik ve kauçuklar	102.312.485	106.698.348	119.388.291	159.888.233	186.798.104
Makine ve elektrik	1.092.734.258	1.086.323.812	1.149.237.813	1.433.631.889	1.507.893.243
Ahşap ürünler	41.348.458	43.133.430	41.976.958	50.818.875	59.615.519
Kimyasallar	136.387.072	130.142.112	137.248.016	212.403.451	241.946.591
Tekstil ve giysi	266.228.193	260.341.791	280.643.238	300.710.236	319.865.240
Yakıtlar	46.439.972	46.853.053	31.442.593	42.834.477	64.367.716
Sebze	26.563.103	28.217.473	28.895.009	30.403.987	31.953.660
Ayakkabı	61.144.298	63.627.671	53.077.272	71.417.111	84.970.790
Diğer	249.565.757	275.309.633	308.945.713	395.825.487	383.105.236

Kaynak: World Integrated Trade Solution, Erişim: 25.01.2025

Tablo 2.20.'ye göre 2018–2022 yılları arasında Çin'in ihracatı incelendiğinde, makine ve elektrik sektörü yaklaşık 1,5 trilyon dolar seviyesine ulaşarak ihracatta lider konumuna ulaşmıştır. Tekstil ve giysi sektörü sürekli artış göstererek yüksek ihracat hacimleri oluşturmaya devam etmiştir. Metaller, plastik ve kauçuklar, kimyasallar ile taşımacılık sektörlerinde yükselişler kaydedilmiş özellikle 2020 sonrası dönemde taşımacılık sektörü artış sergilemiştir. Taş ve camlar, ahşap ürünler ve ayakkabı sektörlerinde de önemli artışlar gözlenmiştir. Gıda, sebze ve hayvansal ürünlerde dalgalı olmakla birlikte genel bir artış mevcuttur. Yakıt sektörü iniş çıkışlar yaşasa da 2022'de belirgin bir düzelme göstermiştir. Bu süreçte pandemi ekonomisi yaşanmasına rağmen Çin ihracatı artış göstermeye devam etmiştir.

Tablo 2.21. Çin ürün gruplarına göre ithalatı (2008-2012)

Ürün grupları- ithalat (Bin dolar)	2008	2009	2010	2011	2012
Gıda ürünleri	6.091.167	6.415.152	9.607.516	12.797.135	14.351.942
Deri ürünler	6.795.289	5.640.422	7.698.629	9.356.334	9.937.489
Taş ve camlar	12.297.445	10.721.475	17.369.650	23.266.134	22.487.961
Mineraller	92.053.301	72.332.333	113.895.937	156.449.990	140.074.388
Hayvansal ürünler	7.200.482	6.768.602	9.277.852	12.462.003	13.794.263
Taşımacılık	39.753.727	42.943.280	65.594.703	83.004.727	91.174.863
Metaller	79.515.926	86.424.335	103.066.455	118.847.700	111.242.758
Plastik ve kauçuklar	60.808.932	58.930.480	80.697.088	93.348.521	90.172.430
Makine ve elektrik	405.271.465	367.433.766	486.370.063	550.187.197	559.224.842
Ahşap ürünler	25.511.295	22.863.565	31.348.111	41.291.471	38.680.877
Kimyasallar	76.462.413	69.006.476	92.609.181	116.853.558	116.844.707
Tekstil ve giysi	24.997.945	21.777.545	29.577.633	37.587.815	40.865.482
Yakıtlar	169.251.777	123.970.041	188.965.812	275.766.337	313.066.988
Sebze	37.562.738	33.528.385	42.720.048	52.800.180	65.215.368
Ayakkabı	1.239.078	1.087.487	1.371.351	1.918.920	2.159.471
Diğer	87.749.181	75.711.883	115.831.537	157.456.843	188.905.398

Kaynak: World Integrated Trade Solution, Erişim: 25.01.2025

Tablo 2.21’de de görüldüğü üzere, Çin’in en büyük ithalat kalemini, tıpkı ABD’de olduğu gibi, makine ve elektrik ürün grubu oluşturmaktadır. Söz konusu sektörün ithalatında, 2009 yılında küresel ekonomik krizin etkisiyle geçici bir düşüş yaşanmış olsa da 2012 yılına kadar yaklaşık %38 oranında bir artış gerçekleşmiştir. Diğer ürün gruplarında da Çin’in ekonomi politikalarında gerçekleştirdiği liberalleşme adımları ve dış ticareti teşvik eden stratejileri sayesinde genel olarak artış eğilimi gözlemlenmiştir. Bu gelişmeler, Çin’in küresel üretim ve tedarik zincirlerinde artan rolüyle de doğrudan ilişkilidir. Özellikle yüksek teknoloji ürünlerin ithalatındaki artış, ülkenin üretim kapasitesini modernize etme ve daha yüksek katma değerli sektörlerle yönelme çabasını yansıtmaktadır.

Tablo 2.22. Çin ürün gruplarına göre ithalatı (2013-2017)

Ürün grupları- ithalat (Bin dolar)	2013	2014	2015	2016	2017
Gıda ürünleri	15.898.504	17.125.559	20.262.998	19.609.497	23.114.697
Deri ürünler	11.147.187	11.599.905	11.116.103	9.188.617	9.521.442
Taş ve camlar	27.942.468	51.670.526	105.407.790	88.511.588	75.200.229
Mineraller	154.758.890	140.904.890	99.190.346	99.153.415	132.845.109
Hayvansal ürünler	18.099.356	20.232.963	17.447.900	21.613.594	22.720.364
Taşımacılık	100.363.269	120.910.076	97.933.290	97.333.636	107.267.778
Metaller	103.667.262	101.567.683	87.191.074	78.957.005	95.563.772
Plastik ve kauçuklar	92.408.399	92.687.184	79.820.136	74.900.871	87.871.642
Makine ve elektrik	605.824.241	597.258.329	579.213.949	552.922.922	621.001.998
Ahşap ürünler	42.887.203	47.226.577	43.818.457	43.812.948	52.817.568
Kimyasallar	124.328.400	124.722.816	111.979.699	108.582.967	131.098.175
Tekstil ve giysi	40.417.871	36.005.456	32.371.755	28.372.755	31.105.206
Yakıtlar	315.232.252	316.787.667	198.600.749	176.535.890	249.624.522
Sebze	67.912.789	72.150.682	68.628.840	62.110.765	70.869.317
Ayakkabı	2.358.076	2.649.149	3.087.656	3.355.510	3.961.012
Diğer	226.746.149	205.735.162	123.493.581	122.958.709	129.210.105

Kaynak: World Integrated Trade Solution, Erişim: 25.01.2025

Tablo 2.22'ye göre 2013-2017 yılları arasında Çin'in en büyük ithalat kalemi makine ve elektrik malları olmaya devam etmiştir. Ayrıca mineraller ve yakıtlar da önemli ithalat kalemleri arasında yer almaktadır. Bunun yanında taş ve cam ürünlerinin ithalatında 2014 ve 2015 yıllarında kayda değer artışlar görülmüş, ancak sonrasında 2017 yılında bir miktar azalma yaşanmıştır. Gıda ürünleri, sebze ve hayvansal ürünlerde istikrarlı bir artış gözlemlenirken, tekstil ve giysi, deri ürünler ile ayakkabı gibi ürünlerde ithalat hacmi daha sınırlı kalmıştır. Kimyasallar, metaller ve plastik/kauçuk ürünlerinde ise genellikle hafif dalgalanmalarla birlikte durağan bir seyir izlenmiştir.

Tablo 2.23. Çin ürün gruplarına göre ithalatı (2018-2022)

Ürün grupları- ithalat (Bin dolar)	2018	2019	2020	2021	2022
Gıda ürünleri	27.523.401	28.663.328	29.451.177	34.673.444	35.789.507
Deri ürünler	9.131.255	8.666.626	8.087.188	11.709.352	9.738.014
Taş ve camlar	88.895.401	71.101.638	42.771.664	90.150.810	114.761.529
Mineraller	143.892.852	173.103.803	194.082.713	281.397.784	241.351.822
Hayvansal ürünler	28.065.840	40.526.984	50.112.637	55.310.563	59.869.449
Taşımacılık	114.910.676	97.391.367	86.580.639	101.517.660	93.932.817
Metaller	106.523.736	96.411.415	118.611.172	154.997.927	160.421.260
Plastik ve kauçuklar	91.998.485	87.130.320	87.391.983	101.418.180	99.475.961
Makine ve elektrik	712.409.177	677.283.053	726.795.583	875.694.531	846.788.115
Ahşap ürünler	58.523.416	49.794.835	47.448.747	56.305.897	54.409.128
Kimyasallar	154.051.564	153.597.437	148.993.176	187.175.025	188.834.718
Tekstil ve giysi	34.146.392	32.187.588	29.333.716	35.400.972	31.462.506
Yakıtlar	347.199.946	348.125.013	273.716.496	405.433.253	535.339.703
Sebze	72.204.486	72.318.981	84.278.316	121.314.885	132.514.763
Ayakkabı	5.024.752	6.101.867	6.487.600	7.702.899	7.494.648
Diğer	139.104.019	136.881.245	135.425.058	159.208.843	103.813.578

Kaynak: World Integrated Trade Solution, Erişim: 25.01.2025

Tablo 2.23'e göre makine ve elektrik kaleminin ithalatı 2022'ye kadar katlanarak artmaya devam etmiştir. Yakıt ithalatı, 2020 yılında yaşanan azalmaya rağmen 2021 ve 2022 yıllarında kayda değer bir artış göstermiş ve Çin'in enerji ihtiyacının dış kaynaklara bağımlılığını ortaya koymuştur. Mineraller ve metaller ürün gruplarındaki ithalat, özellikle 2019'dan itibaren yükseliş eğilimindedir, minerallerin ithalatı 2021'de önemli bir artışla 281 milyar dolara ulaşmıştır. Gıda ürünleri, sebze ve hayvansal ürünlerde istikrarlı artışlar mevcuttur. Plastik ve kauçuk, kimyasallar ve ahşap ürünler gibi ara mal ithalatında ise genel olarak dengeli bir seyir devam etmektedir. Tekstil ve giysi ile ayakkabı ithalatında ise daha sınırlı bir hacim vardır.

2020 pandemi yılında, dünyanın büyük ekonomileri arasında sadece Çin büyüme kaydetmiştir. Koronavirüs salgını Çin'de başlamış olmasına rağmen ikinci dalgadan Batı ülkeleri kadar ağır etkilenmemiş ve sıkı karantina tedbirleri uygulamak zorunda kalmamıştır. 2020'nin ilk çeyreğinde pandemi nedeniyle Çin ekonomisi daralma yaşamış, ancak sonraki dönemlerde toparlanmıştır. Bu toparlanmada Avrupa Birliği'nden gelen talep artışı da etkili olmuştur. Çin, Avrupa'dan otomobil ve lüks

mallar satın alırken, Avrupa pazarı sağlık ekipmanı ve elektronik ürünlere yoğunlaşmıştır. Eurostat verilerine göre, 2020 yılında Çin, AB'nin ana ticaret ortağı olmuştur. Çin ile AB arasındaki ithalat ve ihracatın toplam değeri bu dönemde 709 milyar dolara ulaşmıştır (BBC, 2021).

2022 yılında, Rusya-Ukrayna savaşı nedeniyle Batılı ülkelerin ekonomik yaptırımlarına maruz kalan Rusya, Çin'in ikili ticaret hacminde en fazla artış gösteren ülke olmuştur. Çin'in Rusya'dan ithalatı %43,4, Rusya'ya ihracatı ise %12,8 artmıştır. Böylece, iki ülke arasındaki dış ticaret hacmi %29,3 artışla 190,3 milyar dolara ulaşmıştır. Ayrıca, Çin'in Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN) ülkeleriyle olan dış ticaret hacmi %11,2 artarak 975,3 milyar dolara, Avrupa Birliği ülkeleriyle ticareti %2,4 artışla 847,3 milyar dolara ve ABD ile ticareti %0,6 yükselerek 759,4 milyar dolara ulaşmıştır. Buna karşın, 2022 yılında Çin'in ABD ve AB ülkelerinden ithalatı gerilemiştir (Euronews, 2023).

Çin'in dış ticareti, reformlarla birlikte kendini yenileyerek hızla gelişmiş ve küresel ticarete önemli bir aktör haline gelmiştir. Üretime dayalı ihracat modelini benimseyen Çin, dış ticaret fazlasıyla dünya ekonomisinin büyük oyuncularının dikkatini çekmiştir. Ekonomik ve siyasi koşullara göre stratejik adımlar atarak günümüzde AB ülkeleri ve Rusya gibi aktörlerle ticaretini geliştirmiştir. 2008 krizinin ardından Amerikan dolarına olan bağımlılığını azaltarak rezervlerini çeşitlendiren Çin, benzer şekilde ihracat yaptığı ülkeleri de çeşitlendirmeyi başarmıştır. ABD tarafından zaman zaman döviz manipülasyonu yapmakla suçlanmasına rağmen, Çin ve ABD günümüzde birbirlerinin en büyük ticaret ortağı konumundadır. Ticaret fazlasını teknoloji ve AR-GE yatırımlarına yönlendiren Çin'in, dış ticaretinin hem nitelik hem de nicelik olarak güçlenmeye devam edeceği öngörülmektedir.

2.3. ABD-Çin Ticari İlişkileri

1949'da Çin Halk Cumhuriyeti kurulduktan sonra yaklaşık 30 yıl boyunca ABD ile Çin arasında neredeyse hiç ticaret yapılmamıştır. O dönem ABD, komünist hükümetle bağlantısını koparmıştır. Çin'in reformlarından sonra 1979-80 yıllarında ilişkiler normalleşmeye başlamıştır. 1986'da Çin, Dünya Ticaret Örgütünün ilk çatısı

olan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'na katılmak için başvuruda bulunup uzun süren müzakerelerin ardından ve gümrük vergisi indirimi, fikri mülkiyet korumaları ve şeffaflık gibi ekonomik reformlar taahhüt ederek 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne üye olmuştur. Fakat Çin DTÖ'ye katılmadan önce bile iki ülke arasındaki ticaret artmaya başlamıştır. O dönem ABD Başkanı olan Bill Clinton ve danışmanları Çin'i küresel ticaret sistemine dahil etmenin hem ABD'ye fayda sağlayacağını hem de Çin'de ekonomik ve demokratik reformları teşvik edeceğini savunmuşlardır. DTÖ üyeliğinden sonra yabancı şirketlere Çin'de üretim yapabilmeleri ve ABD'ye ihracat yapabilmeleri imkanı verilmiştir. Bu sayede 2001'de ABD'nin Çin'den yaptığı mal ithalatının değeri yaklaşık 100 milyar dolar iken 2022'de 500 milyar doların üzerine çıkmıştır (Council on Foreign Relations, 2024).

ABD'nin Çin ile ticareti, ABD'li tüketicilerin satın alma gücünü artırmış ve ABD'li firmaların Çin pazarına ulaşmalarını sağlayarak büyük karlar elde etmelerine yol açmıştır. Ancak ABD-Çin ticaretinin bazı olumsuz yönleri de bulunmaktadır. Bunlar arasında, ABD'nin imalat sektöründe yaşanan iş kayıpları, Çin tarafından yapılabilecek casusluk korkusu ve Çin'de faaliyet göstermek isteyen ABD'li firmaların, teknolojilerini paylaşma zorunluluğu gibi endişeler yer almaktadır. Ayrıca, Çin'in devlet sübvansiyonlarıyla desteklediği firmalar, ABD'liler tarafından fiilen hükümetin kontrolündeki yapılar olarak görülmektedir. ABD, Çin'i kötü çalışma koşulları ve işçi hakları ihlalleri nedeniyle de eleştirmektedir. Aslında, ABD-Çin arasındaki ticari gerginliğinin temelinde, Çin'in Dünya Ticaret Örgütü'ne katıldığı ilk yıllarda ekonomik ve hukuki alanda köklü değişiklikler yapıp ekonomisini bazı açılardan liberalleştirmesi, ancak devletin hakimiyetinin devam etmesi yatmaktadır. Çinli liderler, bu durumun kalkınmanın doğal bir aşaması olduğunu ve Batılı ülkelerin de benzer yöntemleri kullandığını savunmuşlardır (Council on Foreign Relations, 2024).

Tablo 2.24. ABD-Çin Ticaretindeki Gelişmeler

1979-1980	ABD ve Çin arasındaki diplomatik ve ticari ilişkiler normalleşir.
1983	İki ülke, ikili ticaret konularını görüşmek üzere bir forum olarak ABD-Çin Ticaret ve Ticaret Ortak Komisyonu'nu kurar.
1986	Çin, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşmasına (GATT) yeniden katılmak için başvuruda bulunur.
1995	Dünya Ticaret Örgütü (WTO), GATT'ın halefi olarak kurulur.
2001	Çin, DTÖ'ye katılır.
2004	ABD, Çin'e karşı ilk DTÖ davasını açar.
2009	ABD Başkanı Barack Obama ve Hu, ABD-Çin Stratejik ve Ekonomik Diyalogunu başlatır. Çin dünyanın en büyük ihracatçısı haline gelir.
2011	DTÖ Temyiz Organı, Çin'in kamu iktisadi teşebbüslerinin devlet sübvansiyonlarına ilişkin DTÖ kurallarını ihlal edip etmediği konusundaki bir anlaşmazlıkta Çin'in yanında yer alır.
2017	Trump ve Çin Devlet Başkanı Xi Jinping ABD-Çin Kapsamlı Ekonomik Diyalogunu başlatır.
2018-2019	Trump, Çin mallarına kapsamlı bir dizi gümrük vergisi uygular.
2020	Washington ve Pekin "Birinci Aşama" ticaret anlaşmasına varır.
2022	ABD Başkanı Joe Biden, Çin'in gelişmiş imalat sektörünü kısıtlamak amacıyla bilgisayar çipleri üzerinde sıkı ihracat kontrolleri başlatır.

Kaynak: Council on Foreign Relations, Erişim 24.12.2024

2.3.1. ABD'den Çin'e İhracat ve İthalat

ABD, küresel ekonominin en büyük aktörlerinden biri olarak Çin ile ticari ilişkilerini zamanla karmaşık ve birbirine bağımlı oldukları bir hale getirmiştir. Çin'in DTÖ'ye üye olmasıyla iki ülkenin ticaret hacmi gün geçtikçe artmıştır. Aşağıda sunulan tablolar, ABD'nin Çin pazarındaki sektör bazlı konumunu yıllara göre analiz etmektedir. Tablo 2.25'e göre, 2008-2012 yılları arasında ABD'den Çin'e ihracat toplamda %50'den fazla bir artış kaydetmiştir. Bu süreçte özellikle gıda, deri, taş ve cam ürünleri, mineraller, hayvansal ürünler, plastik ve kauçuklar, ahşap ürünler, kimyasallar, tekstil, yakıtlar, sebze ve ayakkabı gibi sektörlerde istikrarlı bir artış görülmüştür. ABD'nin Çin pazarındaki ihracatının artışı, Çin'in sanayileşme dönemiyle ivme kazanmıştır. Bununla birlikte, taşımacılık, metaller, makine ve

elektrik gibi yüksek hacimli sektörlerde 2009 ve 2012 yıllarında dalgalanmalar yaşanmıştır.

Tablo 2.25. ABD'den Çin'e İhracat (2008-2012)

Ürün grupları (Bin dolar)	2008	2009	2010	2011	2012
Gıda ürünleri	545.580	738.157	1.441.830	1.344.049	1.849.970
Deri Ürünler	1.057.414	835.459	1.213.535	1.469.656	1.632.960
Taş ve camlar	849.311	743.772	1.231.427	1.597.895	1.023.707
Mineraller	901.720	841.402	1.485.585	1.821.227	1.922.281
Hayvansal ürünler	1.823.473	1.572.172	1.409.802	2.432.093	2.615.545
Taşımacılık	7.224.738	2.144.439	4.787.844	6.908.777	7.223.230
Metaller	8.369.676	7.484.560	8.617.803	10.882.851	9.789.974
Plastik ve kauçuklar	4.510.479	5.049.342	5.744.821	6.104.660	5.735.261
Makine ve elektrik	21.128.416	17.873.026	22.738.998	22.404.465	20.717.942
Ahşap ürünler	3.527.342	3.694.173	4.956.646	6.861.142	6.358.346
Kimyasallar	5.920.074	6.298.634	8.512.124	10.018.201	9.433.259
Tekstil ve giysi	2.523.893	1.632.634	3.076.365	3.739.886	4.620.780
Yakıtlar	446.021	528.744	1.354.455	2.038.334	2.440.877
Sebze	7.797.082	9.863.437	12.327.092	12.454.079	17.722.625
Ayakkabı	52.336	53.219	66.515	71.796	62.795
Diğer	4.778.855	10.222.444	12.946.136	13.972.272	17.366.982

Kaynak: World Integrated Trade Solution, Erişim: 25.01.2025

Tablo 2.26. ABD'den Çin'e İhracat (2013-2017)

Ürün grupları (Bin dolar)	2013	2014	2015	2016	2017
Gıda ürünleri	2.811.692	2.720.821	3.182.351	2.157.707	1.475.453
Deri Ürünler	1.989.307	1.921.054	1.631.887	1.303.661	1.268.120
Taş ve camlar	1.759.963	1.770.522	1.288.263	1.288.497	1.989.776
Mineraller	1.663.055	1.729.974	1.202.813	1.186.572	1.432.891
Hayvansal ürünler	2.944.345	2.613.832	1.913.593	2.059.937	2.411.135
Taşımacılık	10.461.084	13.392.396	10.959.808	25.736.244	29.192.878
Metaller	9.073.866	7.858.127	5.961.491	5.239.571	6.033.172
Plastik ve kauçuklar	5.718.603	5.978.685	5.613.861	5.596.987	6.410.594
Makine ve elektrik	22.711.926	23.307.884	23.529.087	21.936.309	22.964.758
Ahşap ürünler	6.882.787	7.016.586	6.425.517	6.789.843	7.493.767
Kimyasallar	9.740.888	9.669.860	9.719.090	9.625.171	11.129.861
Tekstil ve giysi	3.485.546	2.280.787	1.766.525	1.382.715	1.809.243
Yakıtlar	2.798.559	1.772.231	2.217.885	2.570.400	8.497.556
Sebze	16.928.689	17.357.425	14.122.180	16.862.682	14.884.011
Ayakkabı	68.403	69.159	92.566	102.283	121.440
Diğer	22.682.363	24.216.279	26.444.788	11.756.192	12.682.861

Kaynak: World Integrated Trade Solution, Erişim: 25.01.2025

Tablo 2.26'ya göre 2013-2017 yılları arasında ABD'nin Çin'e ihracatı, bir önceki döneme kıyasla daha düşük bir artış oranı göstererek toplamda yaklaşık %7'lik bir artış kaydetmiştir. Bu dönemde, gıda ve deri ürünleri, mineraller, hayvansal ürünler, metaller ve tekstil gibi sektörlerde 2017 yılı itibariyle belirgin bir düşüş yaşanmış, özellikle gıda ihracatındaki azalma dikkat çekici olmuştur. Buna karşılık, taşımacılık sektörü kayda değer bir büyüme göstererek en hızlı yükseliş gösteren kalemlerden biri olmuştur. Kimyasal ürünler ve ayakkabı ihracatında belirgin bir artış yaşanırken makine ve elektrik sektörü nispeten stabil bir seyir izlemiştir.

ABD ve Çin arasındaki ticari gerginlikler Trump yönetimi ile ticaret savaşına dönüşmüş ve etkileri 2017 yılından itibaren hissedilmeye başlamıştır.

Tablo 2.27, 2018-2022 yılları arasındaki ABD'nin Çin'e ihracatındaki durumunu göstermektedir.

Tablo 2.27. ABD'den Çin'e İhracat (2018-2022)

Ürün grupları (Bin dolar)	2018	2019	2020	2021	2022
Gıda ürünleri	1.599.625	1.183.717	1.291.471	2.016.866	2.049.168
Deri Ürünler	910.148	609.925	537.824	803.589	673.201
Taş ve camlar	2.489.186	1.958.445	3.666.853	4.529.696	3.612.494
Mineraller	1.090.123	441.894	897.222	1.539.623	1.500.834
Hayvansal ürünler	2.041.927	2.526.257	4.453.113	5.566.717	6.218.284
Taşımacılık	27.663.292	19.648.398	12.620.579	13.283.476	7.367.559
Metaller	4.820.484	3.029.391	2.937.304	3.961.092	4.602.400
Plastik ve kauçuklar	6.462.544	5.540.446	5.953.976	6.850.558	8.928.069
Makine ve elektrik	24.038.141	24.161.492	26.701.093	30.511.680	30.872.838
Ahşap ürünler	6.823.122	4.716.098	4.659.194	4.713.012	4.487.966
Kimyasallar	12.260.903	13.088.115	14.050.300	17.485.710	20.401.660
Tekstil ve giysi	1.714.732	1.344.188	2.461.339	2.049.997	3.603.716
Yakıtlar	8.450.679	3.765.817	9.894.713	15.397.138	13.472.677
Sebze	4.996.324	9.725.016	19.030.507	23.998.846	27.237.354
Ayakkabı	166.716	283.665	189.267	142.191	86.885
Diğer	14.619.921	14.603.780	15.303.754	18.214.984	18.721.917

Kaynak: World Integrated Trade Solution, Erişim: 25.01.2025

2018 yılında Trump yönetiminin ek gümrük tarifelerini uygulamaya koyması, ABD'nin Çin'e ihracatında belirgin dalgalanmalara yol açmıştır. 2019 yılında özellikle gıda ve deri ürünleri, taş ve camlar, mineraller, taşımacılık, metaller, plastik

ve kauçuklar, ahşap ürünler, tekstil ve yakıt ihracatında önemli oranlarda düşüş yaşanmıştır. Örneğin 2018’de ABD’nin güneş paneli ve çamaşır makinesine getirdiği koruma tarifelerine karşılık Çin, ABD’den ithal ettiği sorguma %178,6 oranında anti-dumping vergisi uygulamıştır. Ayrıca yine ABD’nin çelik ve alüminyuma uyguladığı gümrük tarifeleri sonucunda Çin domuz eti, meyve, kuruyemiş gibi ürünlere ek gümrük vergisi uygulamıştır. Bu durum, 2019’da ABD’nin Çin’e gıda ürünleri ihracatındaki azalışın bir sebebidir. Ayrıca teknoloji transferi konusunda Çin’in haksız ticaret yaptığını iddia ederek ABD, 60 milyar dolarlık Çin ürününe gümrük vergisi getireceğini açıkladığında, Çin de misilleme yapmak için taşımacılık ürünlerini kapsayan bir liste açıklamıştır. 2019’da ABD’nin Çin’e taşımacılık kalemindeki ihracatı %40 oranında düşmüştür. Tüm bu tarifelere ve ticaret savaşına rağmen, ABD’nin Çin’e toplam ihracatı 2018-2022 yılları arasında yaklaşık %28 oranında artış göstermiştir.

ABD’nin Çin’den yaptığı toplam ithalat rakamları tablo 2.28’de verilmiştir.

Tablo 2.28. ABD’nin Çin’den İthalatı (2008-2022)

Yıl	ABD'nin Çin'den İthalatı (Milyon dolar)
2008	356.305
2009	309.530
2010	382.965
2011	417.340
2012	444.386
2013	459.108
2014	486.296
2015	504.028
2016	481.310
2017	525.765
2018	563.203
2019	472.465
2020	457.164
2021	541.531
2022	575.688

Kaynak: World Integrated Trade Solution, Erişim: 25.06.2025

Tablo 2.28’de incelendiğinde, ABD’nin Çin’den yaptığı ithalatın yıllar içerisinde genel olarak artış eğiliminde olduğu görülmektedir. 2008 yılında 356 milyar dolar seviyesinde olan ithalat, 2009 yılında küresel finans krizinin etkisiyle 309 milyar dolara kadar gerilemiştir. Ancak 2010 yılından itibaren ithalat yeniden yükselerek 2015 yılında 504 milyar dolar seviyelerine ulaşmıştır. 2016 yılında hafif gerileme yaşanmış, 2017 yılında ise ithalat yeniden artarak 525 milyar dolara ulaşmıştır.

2018 yılında ithalat 563 milyar dolara çıkarak dönemin en yüksek seviyesine ulaşmış, ancak ABD ile Çin arasında tırmanan ticaret savaşı nedeniyle 2019 yılında 472 milyar dolara gerilemiştir. Bu düşüş, 2020 yılında da devam etmiş ve ithalat 457 milyar dolara düşmüştür. Ancak, 2021 yılında küresel ekonomideki toparlanmanın da etkisiyle ithalat yeniden artarak 541 milyar dolara, 2022 yılında ise 575 milyar dolarla rekor seviyeye ulaşmıştır.

2.3.2. Çin’den ABD’ye İhracat ve İthalat

Çin, 2001 yılında DTÖ’ye üye olmasından itibaren, ABD pazarının en büyük ticaret ortaklarından biri haline gelmiştir. Özellikle makine, tekstil, elektrik ve elektronik ürünlerinde geniş ihracat hacmine sahip olmuştur ve bu durum, Çin ile ABD arasındaki karşılıklı ticari bağımlılığı küresel ölçekte stratejik bir noktaya taşımıştır. Çin’in ucuz üretim maliyetleri ve geniş üretim kapasitesi, onu ABD’nin vazgeçilmez bir tedarikçisi haline getirmiştir. Ancak, bu ekonomik bağımlılık son birkaç on yıldır Amerikalı yöneticileri rahatsız etmekte ve ticarete aksamalara neden olan ek gümrük tarifelerinin uygulanmasına yol açmaktadır. Bu gerilimlere ve müdahalelere rağmen, Çin’in ABD’ye ihracatı son 15 yılda önemli ölçüde artmıştır. Aşağıdaki tablolar, Çin’in 2008 yılından itibaren ABD’ye yaptığı ihracatı sektörel bazda detaylandırmaktadır.

Tablo 2.29. Çin'den ABD'ye İhracat (2008-2012)

Ürün grupları (Bin dolar)	2008	2009	2010	2011	2012
Gıda ürünleri	3.159.479	2.348.863	2.696.524	3.300.637	3.784.928
Deri ürünler	4.284.810	3.835.529	5.600.134	7.169.821	7.195.459
Taş ve camlar	4.304.737	4.040.276	5.905.085	7.439.665	8.195.003
Mineraller	521.407	194.032	359.255	492.388	462.280
Hayvansal ürünler	1.130.749	1.523.177	1.989.511	2.094.109	1.986.783
Taşımacılık	9.501.720	6.323.597	10.449.197	12.642.159	13.398.313
Metaller	20.652.992	11.998.049	15.061.074	17.897.809	19.091.921
Plastik ve kauçuklar	9.519.349	8.457.010	10.562.271	13.494.457	16.096.283
Makine ve elektrik	113.610.297	104.774.695	132.946.074	150.091.878	163.441.427
Ahşap ürünler	4.904.266	4.370.199	5.221.648	5.939.577	6.666.949
Kimyasallar	8.891.731	6.908.634	9.207.933	11.659.414	11.757.878
Tekstil ve giysi	23.303.463	24.619.757	31.479.127	35.086.660	36.227.606
Yakıtlar	2.360.855	695.897	867.986	1.067.388	1.307.892
Sebze	782.170	817.002	1.060.043	1.277.097	1.353.235
Ayakkabı	11.137.333	10.605.743	13.345.699	15.014.837	16.418.138
Diğer	34.778.170	29.782.559	37.028.762	40.343.092	45.054.124

Kaynak: World Integrated Trade Solution, Erişim: 25.01.2025

Tablo 2.29 incelendiğinde, Çin'in ABD'ye yaptığı ihracatta makine ve elektrik ürünlerinin en büyük ihracat kalemi olduğu gözlemlenmektedir. 2008'de 113,6 milyar dolar olan ihracat 2012'de 163,4 milyar dolara çıkmıştır. Bu durum, ABD'nin Çin'e olan teknolojik ürün bağımlılığını göstermektedir. Ayrıca, tekstil ve ayakkabı sektörlerinde yapılan ihracat da oldukça büyük bir hacme sahip olup 2008-2012 yılları arasında %50'den fazla bir artış göstermiştir. Mineraller, yakıtlar ve sebzeler ise diğer gruplara göre düşük ihracat seviyelerinde kalmıştır. 2009'da Küresel Finans Krizinin etkileri çoğu sektörde hissedilmiş ve daralmalar yaşanmasına sebep olmuştur. 2010'dan sonra krizin etkilerinin hafiflemesiyle tüm sektörlerde toparlanma gözlemlenmektedir. Çin'in 2008'den 2012'ye kadar ABD'ye yaptığı toplam ihracat yaklaşık %40 oranında artmıştır.

Tablo 2.30. Çin'den ABD'ye İhracat (2013-2017)

Ürün grupları (Bin dolar)	2013	2014	2015	2016	2017
Gıda ürünleri	3.751.014	3.628.080	3.594.744	3.583.698	3.965.770
Deri ürünler	7.266.452	6.929.422	7.910.255	6.501.158	6.833.917
Taş ve camlar	9.594.063	10.435.602	12.610.411	10.105.456	10.910.669
Mineraller	389.705	486.253	376.254	320.478	396.977
Hayvansal ürünler	2.089.639	2.234.675	2.127.354	2.026.439	1.911.173
Taşımacılık	13.979.333	16.988.623	16.968.836	16.819.131	19.698.911
Metaller	19.877.864	22.200.296	23.193.047	19.731.181	22.543.170
Plastik ve kauçuklar	17.192.006	18.039.873	18.059.167	16.408.708	18.639.588
Makine ve elektrik	169.450.091	183.304.292	179.727.550	172.517.006	198.571.299
Ahşap ürünler	7.121.721	7.670.473	8.825.961	8.034.675	8.340.480
Kimyasallar	11.870.754	12.807.737	12.531.514	11.814.652	13.924.203
Tekstil ve giysi	39.010.745	41.948.852	44.853.264	42.211.854	42.535.600
Yakıtlar	1.308.101	1.294.390	959.948	1.267.310	1.259.078
Sebze	1.387.209	1.465.625	1.543.767	1.675.222	1.691.671
Ayakkabı	16.707.075	17.389.139	18.489.617	15.839.258	15.985.107
Diğer	48.068.086	50.275.919	58.207.557	56.821.534	63.120.533

Kaynak: World Integrated Trade Solution, Erişim: 25.01.2025

Tablo 2.30'a göre, 2013-2017 yılları arasında Çin'den ABD'ye yapılan ihracat kalemlerinde en dikkat çekici olan ürün grubu makine ve elektrik kalemi olmuştur. Sürekli artış trendinde olan bu kalem, 2013'ten 2017'ye kadar yaklaşık %17 oranında artış göstermiştir. Makine ve endüstri kaleminin sürekli olarak artması, ABD'nin Çin'e olan endüstriyel bağımlılığın arttığını göstermektedir. Ayrıca, tekstil grubunda 2016'da yaşanan düşüş haricinde genel olarak bir artış gözlemlenmiştir. 2013-2017 yılları arasında önemli bir büyüme kaydedilen diğer bir sektör taşımacılık olmuştur. Bu yıllar arasında yaklaşık %41'lik bir artış yaşanmıştır olup, bu durum ABD'nin taşımacılık ve lojistik sektöründe de Çin ile ticari ilişkilerinin entegre olduğunu göstermektedir. Bunlara ek olarak, "Diğer" kategorisindeki ihracatın yaklaşık %35 oranındaki artışı, Çin'in ABD'ye ihracat kalemlerinin çeşitliliğinin arttığını göstermektedir. 2013-2017 yılları arasında Çin'in ABD'ye yaptığı toplam ihracat %17 oranında artış kaydetmiştir.

Tablo 2.31. Çin'den ABD'ye İhracat (2018-2022)

Ürün grupları (Bin dolar)	2018	2019	2020	2021	2022
Gıda ürünleri	4.544.654	3.329.975	3.391.572	4.052.162	4.028.197
Deri ürünler	7.141.898	5.379.607	4.053.581	6.252.878	7.012.567
Taş ve camlar	11.843.656	9.308.290	8.744.621	12.970.755	13.459.586
Mineraller	522.607	450.376	192.160	353.356	506.024
Hayvansal ürünler	1.959.911	1.571.538	1.283.666	1.281.140	1.690.465
Taşımacılık	23.018.932	17.420.975	17.078.968	25.796.140	23.745.448
Metaller	24.802.836	21.161.403	23.026.213	32.850.025	34.426.579
Plastik ve kauçuklar	22.123.438	19.514.828	24.523.573	32.358.531	32.472.809
Makine ve elektrik	222.335.853	192.678.005	206.861.260	246.531.355	252.664.048
Ahşap ürünler	9.344.850	8.222.646	7.841.635	10.140.581	10.643.869
Kimyasallar	16.717.828	13.846.372	15.832.687	19.986.838	23.961.216
Tekstil ve giysi	45.941.890	42.724.247	50.729.060	51.212.418	52.029.771
Yakıtlar	1.225.898	892.563	301.870	485.997	732.580
Sebze	1.644.257	1.437.908	1.645.093	1.958.664	2.038.614
Ayakkabı	16.715.957	16.184.597	12.394.552	19.991.672	21.392.705
Diğer	69.394.283	65.199.320	74.592.366	101.952.391	101.951.630

Kaynak: World Integrated Trade Solution, Erişim: 25.01.2025

Çin ve ABD arasındaki ticaret savaşlarının etkisini daha iyi anlayabilmek için, 2018 sonrasında ABD tarafından uygulanan gümrük tarifeleri ve ticareti kısıtlayan diğer önlemler doğrultusunda Çin'in ihracatında meydana gelen değişimleri incelemek daha faydalı olacaktır.

ABD'nin Çin'e yönelik 2018'de uyguladığı ilk önlemler arasında, çamaşır makineleri, güneş panelleri, çelik ve alüminyum gibi ürünler bulunmaktaydı. Bu doğrultuda, Çin'in makine ve elektrik ihracatı 2018'de 222,33 milyar dolar seviyesindeyken, 2019 yılında yaklaşık %15'lik bir azalışla 192,68 milyar dolara gerilemiştir. Benzer şekilde metal grubu ihracatı, 2018'de 24,8 milyar dolarlık bir hacme sahipken, 2019'da %16,5 bir düşüşle 21,16 milyar dolara gerilemiştir. Bu veriler, Trump yönetimi tarafından 2018'de uygulamaya alınan ek gümrük vergilerinin etkisinin 2019 yılı itibariyle doğrudan hissedildiğini ortaya koymaktadır. Aynı dönemde tekstil, ayakkabı, taşımacılık, gıda gibi neredeyse tüm sektörlerin ihracatında da belirgin bir azalış yaşanmıştır. Bunun yanı sıra, 2019'da ABD'nin tarifeleri ile birlikte Covid-19 salgının küresel tedarik zincirindeki üzerindeki olumsuz etkileri de Çin'in ihracat performansını etkilemiştir.

2020 yılında, ABD ve Çin arasındaki ticaret savaşının ilk etkilerini azaltmaya yönelik olarak imzalanan 1. Faz Anlaşması sonrasında makine, elektrik, metal, plastik, kauçuk ve tekstil ürünlerinin ihracatında bir iyileşme gözlemlenmiştir. Taşımacılık, ayakkabı, yakıt, mineraller, taş ve cam gibi sektörlerde hafif dalgalanmalar yaşanmış olsa da 2021 ve 2022 yıllarında bu sektörlerde de toparlanma sağlanmıştır.

Genel olarak, 2018-2022 yılları arasında Çin'in, ABD'ye ihracatı yaklaşık %21,6 oranında, 2008-2022 yılları arasında ise toplamda %130 oranında artış göstermiştir. Bu oranlar göstermektedir ki, Çin üretim ve ticaret politikaları sayesinde ticaret savaşının olumsuz etkilerini büyük ölçüde aşabilmiş ve ABD pazarındaki konumunu güçlendirmeye devam etmiştir. Sonuç olarak, Çin, küresel ekonomik dalgalanmalara ve ticaret savaşlarının yarattığı belirsizliklere rağmen, ABD pazarındaki varlığını sürdürebilmiş ve birçok sektörde ihracat hacmini önemli ölçüde artırmıştır.

Çin'in ABD'den yaptığı toplam ithalat rakamları tablo 2.32'de verilmiştir.

Tablo 2.32. Çin'in ABD'den İthalatı (2008-2022)

Yıl	Çin'in ABD'den İthalatı (Milyon dolar)
2008	81.586
2009	77.755
2010	102.734
2011	123.124
2012	133.766
2013	153.395
2014	160.065
2015	148.693
2016	135.120
2017	154.442
2018	156.016
2019	123.792
2020	136.340
2021	179.753
2022	178.957

Kaynak: World Integrated Trade Solution, Erişim: 25.06.2025

Tablo 2.32'ye göre, Çin'in ABD'den ithalatı dalgalı bir seyir izlemiş olmakla birlikte, genel olarak artış eğilimindedir. 2008 yılında 81,5 milyar dolar olan ithalat, 2009 yılında küresel ekonomik krizin etkisiyle 77,7 milyar dolara düşmüştür. Ancak 2010 yılından itibaren ithalat hacmi hızlı bir şekilde artarak 2014 yılında 160 milyar dolara kadar yükselmiştir. 2015 ve 2016 yıllarında ithalatta belirgin bir gerileme yaşanmış, 2017 yılında ise ithalat yeniden artarak 154 milyar dolara ulaşmıştır.

2018 yılında Çin'in ABD'den ithalatı 156 milyar dolar ile sınırlı bir artış göstermiştir. Ancak, 2018 sonunda başlayan ticaret savaşı ve karşılıklı uygulanan yüksek gümrük tarifeleri, 2019 yılında ithalatın ciddi şekilde düşmesine neden olmuş ve bu rakam 123,7 milyar dolara kadar gerilemiştir. 2020 yılında kısmi bir toparlanma yaşanmış, ithalat 136 milyar dolara yükselmiştir.

2021 yılında ithalat 179,7 milyar dolar ile dönem içindeki en yüksek seviyeye ulaşmış, 2022 yılında ise bu seviye korunarak 178,9 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

2.4. Trump 2025 Politikaları

Trump, 2017–2021 yılları arasındaki ilk başkanlık döneminde başlattığı ticaret savaşlarının ardından, 2025'te yeniden ABD başkanı seçilerek bu savaşların ikinci dönemini yılın ilk yarısında hızlı bir şekilde başlatmıştır. Çin'e karşı daha agresif ve öngörülemeyen bir politika benimseyen Trump, ticaret açıklarına ve haksız rekabete odaklanmıştır.

Trump, 22 Ocak 2025'te ikinci başkanlık dönemine başlar başlamaz Çin'i hedef alarak, güçlü bir ağrı kesici olan fentanilin ithalatına %10 vergi uygulama tehdidinde bulunmuştur (Bloomberg, 2025). Bu gelişmeye karşılık olarak Çin Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Mao Ning, 'Ticaret savaşlarında kazanan yoktur ve Çin, ulusal çıkarlarını kararlılıkla koruyacaktır' şeklinde açıklamada bulunmuştur (Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2025).

1 Şubat 2025'te Trump, fentanil üzerinden yasadışı uyuşturucu krizi hafifletilene kadar Çin'den yapılan ithalatlara %10, Kanada ve Meksika'dan yapılan ithalatlara %25 ek gümrük vergisi koyan yönetmeliği imzalamıştır. Tarifelere ek olarak, 800 doların altındaki gönderiler için gümrük muayeneleri ve tarifelerin

kaldırılmasını içeren ‘de minimis vergi’ düzenlemesi de durdurulmuştur. Bu durum, ABD’de büyük bir müşteri kitlesine sahip Çinli e-ticaret devleri Shein ve Temu’yu önemli ölçüde etkilemiştir (The White House, 2025). Çin, bu tarifelere karşılık olarak ABD’nin tek taraflı vergi uygulamalarının Dünya Ticaret Örgütü kurallarına aykırı olduğunu belirterek, DTÖ’ye başvurmayı planladığını açıklamıştır (Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2025).

ABD tarifelerinin yürürlüğe girmesinden hemen sonra, Çin 4 Şubat’ta tarım ekipmanı üreticileri ile Calvin Klein ve Tommy Hilfiger gibi moda markalarını kapsayan ABD’li işletmelere yönelik çeşitli önlemler açıklamıştır. Bu iki markanın ana şirketi PVH Corp ve ABD biyoteknoloji firması Illumina Çin tarafından “Güvenilmez Kuruluş” listesine alınmıştır. Ayrıca Çin Devlet Pazar Düzenleme İdaresi, Google’ın ülkenin tekel karşıtı yasasını ihlal ettiğini gerekçe göstererek soruşturma başlatmıştır. Bunlara ek olarak Çin, kömür ve sıvılaştırılmış doğalgaza %15; ham petrol, tarım makineleri, büyük hacimli arabalar ve kamyonetlere %10 vergi uygulayacağını duyurmuştur (Reuters, 2025). Çin Ticaret Bakanlığı ve Gümrük İdaresi, ulusal güvenliği ve çıkarları koruma gerekçesiyle 25 nadir toprak metali ürününe ihracat kontrolleri getirmiştir. Her ne kadar bu karar doğrudan ABD’yi hedef almasa da Çin’in bu elementlerdeki küresel hakimiyeti nedeniyle stratejik önem taşımaktadır. Trump’ın göreve gelir gelmez imzaladığı ABD’de madencilik için araziye erişimin genişletilmesini içeren "Amerika'nın Mineral Hakimiyetinin Yeniden Sağlanması" çağrısı ve Grönland’ı ilhak etmekle tehdit etmesi, yakın zamanda Ukrayna’dan askeri yardım karşılığında nadir toprak elementlerine erişim sağlamasını talep etmesi konunun önemine dikkat çekmektedir. Aynı dönemde, ABD Posta Servisi Çin anakarası ve Hong Kong’dan gelen uluslararası paketleri geçici olarak askıya aldığını duyurmuş, ancak bu karar ertesi gün geri çekilmiştir. Son olarak, 7 Şubat’ta Trump, 800 doların altındaki gönderilere uygulanan de minimis istisnasını sona erdiren yürütme kararını durdurmuştur (China Briefing, 2025).

10 Şubat 2025’te Trump, ABD’ye yapılan tüm çelik ithalatına %25 gümrük vergisi koyan ve alüminyum ithalatına uygulanan gümrük vergilerini %10’dan %25’e çıkaran bir bildiri imzalamıştır. Gümrük vergileri istisnasız tüm ülkelere uygulanacak şekilde düzenlenmiş ve 12 Mart’ta yürürlüğe girmiştir (The White House, 2025).

21 Şubat 2025'te Trump yönetimi, ulusal güvenlik gerekçesiyle Çinli yatırımcıların ABD'deki teknoloji, altyapı, sağlık, tarım, enerji, hammadde ve diğer sektörlerde yatırım yapmasını kısıtlayan bir bildiri yayınlamıştır. Söz konusu bildiri, Çin de dahil olmak üzere bazı yabancı yatırımcıların, ABD şirketleri ve varlıklarına sistematik biçimde yatırım yönlendirerek teknoloji, fikri mülkiyet ve stratejik kontrol elde etmeye çalıştığı ifade edilmiştir. Çin'in bu stratejileri hem görünür hem de gizli yollarla ve genellikle üçüncü ülkelerdeki ortak şirketler veya yatırım fonları aracılığıyla izlediği belirtilmiştir. Bildiri ayrıca, Çin'in ABD sermayesini giderek daha fazla askeri, istihbarat ve güvenlik aygıtlarını geliştirmek için kullandığını ve bunun ABD'nin ulusal güvenliği ile silahlı kuvvetleri için ciddi bir tehdit oluşturduğunu vurgulamaktadır (The White House, 2025). Bu bildiriye karşılık Çin Ticaret Bakanlığı şu şekilde bir yanıt vermiştir: “Çin, ABD'yi uluslararası yatırım ve ticaret kurallarına uymaya, piyasa ekonomisinin yasalarına saygı göstermeye ve ekonomik ve ticari konuları siyasallaştırmaktan ve silah olarak kullanmaktan vazgeçmeye çağırıyor. Çin, ABD'nin hareketlerini yakından izleyecek ve meşru hak ve çıkarlarını savunmak için gerekli önlemleri alacaktır” (Çin Halk Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, 2025).

27 Şubat 2025'te Trump, Kanada ve Meksika'dan ithal edilen ürünlere %25 oranında gümrük vergisi uygulanacağını duyurmuştur. Ayrıca, şubat ayı başında Çin'den ithal edilen ürünlere %10'luk vergiye ek olarak, %10 oranında ilave bir gümrük vergisi daha uygulanacağını açıklamıştır. Trump, bu kararların gerekçesini ABD'ye yasadışı uyuşturucu akışını durdurma olarak ifade etmiştir. Bu durumda Çin'e yöneltilen vergilerin toplamı %10'dan %20'ye çıkarılmıştır ve 4 Mart'ta yürürlüğe gireceği bildirilmiştir (NBC News, 2025).

Çin Maliye Bakanlığı, Trump'ın ek gümrük vergisi kararına karşılık olarak ABD tarım ürünlerine yönelik yeni tarifeler uygulayacağını duyurmuştur. Buna göre tavuk, buğday, mısır ve pamuğa %15; sorgum, soya fasulyesi, domuz eti, sığır eti, su ürünleri, meyve, sebze ve süt ürünlerine ise %10 oranında gümrük vergisi getirilecektir. Bu tarifelerin 10 Mart itibarıyla yürürlüğe gireceği açıklanmıştır (Çin Halk Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı, 2025). Ayrıca Çin Ticaret Bakanlığı sözcüsü, ABD'nin tek taraflı gümrük vergisi uygulamalarının Dünya Ticaret Örgütü

kurallarını ihlal ettiğini ve iki ülke arasındaki ticareti baltaladığını ifade etmiştir. Çin son uygulamalar nedeniyle DTÖ nezdinde şikayette bulunduğunu da duyurmuştur (Çin Halk Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, 2025).

20 Mart 2025 tarihinde ABD Dışişleri Bakanlığı, yaptırım uygulanan bir gemiden İran ham petrolü satın alarak depoladığı gerekçesiyle Çin'de bulunan Huaying Huizhou Daya Bay Petrokimya Terminali'ne yaptırım uygulamıştır. Ayrıca Hazine Bakanlığı, yüz milyonlarca dolar değerinde İran ham petrolünü satın alıp rafine ettiği için Çin merkezli Shandong Shouguang Luqing Petrochemical Co., Ltd.'yi de yaptırıma tabi tutmuştur. ABD yönetimi, İran'ın bu satışlardan elde ettiği gelirleri müttefik ülkelere yönelik saldırıların finansmanı ve küresel terör faaliyetlerinin desteklenmesi amacıyla kullandığını belirterek, bu süreçte yer alan tüm aktörleri sorumlu tutacağını açıklamıştır (U.S. Department of State, 2025).

25 Mart 2025'te ABD Ticaret Bakanlığı, bir ticari kısıtlama listesi olan Varlık Listesine elliden fazla Çinli kuruluşu eklemiştir. Bu şirketlerin listeye eklenmesinin amacı, Çin'in askeri uygulamalar için yüksek performanslı teknolojiler ve silahlar edinmesini ve geliştirmesini engellemektir (Bureau of Industry and Security, 2025).

2 Nisan 2025 tarihini "Kurtuluş Günü" ilan eden Trump, ticaret dengesizliklerini azaltmak ve yerel endüstrileri desteklemek amacıyla ABD'nin yaptığı tüm ithalatlara %10 oranında genel bir vergi getirdiğini açıklamıştır. Çin özelinde ise daha önce uygulanmış olan %20'lik vergiye ek olarak %34 oranında ilave vergi getirilmiş ve böylece Çin'den yapılan ithalatlara toplam vergi oranı %54'e yükselmiştir. Evrensel olan %10 oranındaki verginin 5 Nisan'da yürürlüğe gireceği bildirilmiştir. Bu gelişmeler, küresel finans sisteminde ciddi bir oynaklığa yol açmıştır. Aynı gün Trump, Çin anakarası ve Hong Kong'dan gelen küçük değerli paketlere uygulanan vergi muafiyetini (de minimis) yeniden gündeme almış ve 2 Mayıs'tan itibaren bu tür paketlere de vergi uygulanacağını duyurmuştur (China Briefing, 2025).

4 Nisan 2025'te Çin yönetimi, Trump'ın son kararlarına karşılık gelen yeni bir vergi düzenlemesi açıklamıştır. ABD'nin eylemlerinin uluslararası ticarete uygun olmadığını ifade eden Çin Devlet Konseyi Tarife Komisyonu, 10 Nisan'dan itibaren

geçerli olacak şekilde ABD menşeli tüm ithal ürünlere, mevcut gümrük vergilerine ek olarak %34 oranında gümrük vergisi uygulanacağını duyurmuştur (Çin Halk Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı, 2025). Aynı gün Çin Ticaret Bakanlığı, bazı nadir toprak elementlerine ihracat kısıtlaması getirmiş ayrıca 16 Amerikan şirketini ihracat kontrol listesine ve 11 Amerikan şirketini güvenilirlik listesine dahil etmiştir. Bunlara ek olarak, Çin Devlet Piyasa Düzenleme İdaresi, Amerikan kimyasal devi DuPont'un Çin yan kuruluşu olan DuPont China Group Co., Ltd. hakkında Çin'in Tekel Karşıtı Yasası'nı ihlal ettiği şüphesiyle soruşturma başlattığını açıklamıştır (China Briefing, 2025).

9 Nisan 2025 tarihinde Trump, Çin'in %34'lük misilleme vergisine karşılık olarak, daha önce 2 Nisan'da Çin'e uygulanacağı duyurulan %34'lük ek gümrük vergisini %84'e yükseltmiştir. Bu artışla birlikte, Çin'den ithal edilen ürünlere uygulanan toplam gümrük vergisi oranı %104'e ulaşmış ve bu yeni oran aynı gün yürürlüğe girmiştir. Ayrıca, Trump yönetimi, daha önce vergi muafiyeti kapsamında olan küçük değerli paketlere (de minimis) uygulanan vergi oranını da %30'dan %90'a çıkarmıştır (The White House, 2025). Çin, ABD'nin 9 Nisan'da aldığı vergi artışı kararına misilleme olarak, ABD menşeli ürünlere uyguladığı %34 oranındaki gümrük vergisini %84'e çıkardığını duyurmuş, söz konusu uygulamanın 10 Nisan 2025 itibarıyla yürürlüğe gireceğini bildirmiştir (Çin Halk Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı, 2025).

Aynı gün Trump, Çin hariç çoğu ülkeye 90 günlük bir süreyle uyguladığı gümrük vergilerini aniden geri çektiğini açıklarken, Çin mallarına uygulanan gümrük vergisinin %125'e çıkaracağını söylemiştir. Çin ticaret savaşında kazanan olmadığını ifade ederken bu savaştan korkmadığını ve sonuna kadar mücadele edeceğini açıklamıştır (Euronews, 2025). Ayrıca, son kararda %90 olarak belirlenen de minimis vergisi %120'ye çıkarılmıştır (The White House, 2025).

10 Nisan 2025'te, Beyaz Saray'dan bir yetkili CNBC'ye yaptığı açıklamada Çin ithalatlarına uygulanan verginin, Trump'ın daha önce fentanil ithalatı kapsamında getirdiği %20'lik vergiyle birlikte %145'e seviyesine ulaştığını doğrulamıştır (CNBC, 2025).

11 Nisan'da Çin Devlet Konseyi Gümrük Vergisi Komisyonu, Çin tarafından ABD ürünlerine uygulanan tarife oranını %84'ten %125'e yükseltmiştir. Ayrıca bundan sonra ABD'nin Çin mallarına tarife uygulamaya devam etmesi halinde Çin bunu görmezden geleceğini belirtmiştir (Çin Halk Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı, 2025).

11 Nisan 2025 tarihinde ABD'de yayınlanan bir gümrük duyurusunda, Çin'den ithal edilen akıllı telefonlar, bilgisayarlar ve bazı elektronik cihazların %125'lik gümrük vergisinden muaf tutulacağı açıklanmıştır. Fakat Trump, sosyal medyada yaptığı açıklamada, bu tür bir muafiyet olmadığını sadece bu ürünlerin farklı bir tarife sepetinde değerlendirileceğini ifade etmiştir (BBC, 2025).

22-24 Nisan 2025 tarihlerinde, Trump yönetimi Çin'e yönelik tarifelerde hafifleme sinyali vermiş, ancak bu adımın olası ticaret müzakerelerine bağlı olacağını belirtmiştir. Başkan Trump ve Hazine Bakanı Scott Bessent, mevcut %145 ve %125'lik gümrük vergisi oranlarının sürdürülebilir olmadığını vurgulayarak, yakın gelecekte tarifelerde bir düşüş olabileceğini ifade etmişlerdir. Trump, yeni tarife oranlarının ülkelerle yapılacak anlaşmalara bağlı olacağını açıklamış, fakat Çin ile henüz resmi müzakereler başlamamıştır. Çin Dışişleri Bakanlığı, herhangi bir görüşmenin gerçekleşmediğini bildirirken, müzakerelere açık olduklarını fakat aşırı baskının işe yaramayacağını belirtmiştir (China Briefing, 2025).

12 Mayıs 2025'te ABD ve Çin yetkilileri, tarife artışlarına çözüm bulabilmek için İsviçre'nin Cenevre kentinde müzakerelere başlamışlar ve vergi indirimleri konusunda kısmen anlaşmaya varmışlardır. Bu anlaşmaya göre, ABD Çin'den ithal ettiği mallara uyguladığı ek gümrük vergilerinin oranını %145'ten %30'a düşürecek, Çin ise ABD'den ithal ettiği mallara uyguladığı vergi oranını %125'ten %10'a düşürecektir (BBC News Türkçe, 2025).

Bu indirimlerin ardından Trump'ın Kurtuluş Günü iddiasıyla %120'ye çıkarttığı de minimis vergi oranı %54'e düşürülmüştür. Fakat bu düşüşe rağmen, küçük paketlerin ithalat maliyeti halen yüksek kalmaya devam etmekte ve Shein, Temu gibi Çin menşeli e-ticaret firmaları için bir engel teşkil etmektedir (China Briefing, 2025).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ VE ÇİN'İN KISITLAMA VE DÖVİZ KURLARI İLE DIŞ TİCARETLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

3.1. Konuyla İlgili Literatür Araştırması

Tatom (2007), Çin'in döviz ve diğer piyasalarını uluslararası rekabete açmasıyla birlikte yuanı da değerlendirmesi gerektiği için ABD tarafından güçlü bir baskı uygulandığı ifade etmiştir. Ayrıca, Satın Alma Gücü Paritesi ve reel döviz kuru durağanlığının, döviz kurunun ve uluslararası fiyatlama ilişkilerinin uzun vadeli belirleyicileri olduğu fikrini desteklemektedir. Döviz kurunu değerlendirmeye yönelik herhangi bir çabanın Çin için deflasyonist olurken ABD ihracatına ve ikili ticaret dengesine zarar verebilir hale gelebileceğini savunmuştur.

Staiger ve Sykes (2010), Çin'in politikalarının IMF ve Dünya Ticaret Örgütünün kurallarıyla çatışıp çatışmadığı sorusunu araştırmışlardır. Bu sorunun cevabının Çin'in politikalarının arkasındaki niyetine bağlı olduğunu ifade etmişler ve bu politikaların ihracatı teşvik etmek amacıyla mı yoksa makroekonomik veya kalkınma hedefleri gibi başka amaçlarla mı yapıldığının önemli olduğunu belirtmişlerdir.

Berger (2010), ABD'nin Çin'e ihracat yapmasını zorlaştıran faktörlerle mücadele etmek zorunda olduğunu savunmuş ve düşük yuan nedeniyle Amerika'nın Çin'e ürün ihraç etmesinin pahalıya mal olduğunu eklemiştir. Çin'in ucuz iş gücü ve döviz kuru nedeniyle daha ucuz ürünler üretmesinin anlaşılabilir olduğunu fakat dezavantajının çok fazla olduğunu söylemiştir. Son olarak ABD'nin Çin'le ticari ilişkileri gelişmeye devam ettiği sürece işlerini (imalathanelerini) kaybettiklerini savunmuş ve mavi yaka sektörünün ayakta kalamayacağını belirtmiştir.

Savaş (2010), tarihçi Niall Ferguson tarafından ortaya atılan "Chimerica" kavramını ele almıştır. Amerika ve Çin'in ekonomik bütünleşmesi anlamına gelen Chimerica, dünya üretiminin üçte birini oluşturmakta ve son sekiz yılda gerçekleşen ekonomik büyümenin yarısından fazlasını oluşturmaktaydı. Bu süreçte Çin yüksek oranda tasarruf ederken, Amerika yoğun bir şekilde tüketime devam etmiştir. Çin'den yapılan ithalat, ABD'de enflasyon hızının azalmasını sağlamış, Çin'in

tasarrufları sayesinde ise ABD'nin faiz oranları düşük kalmıştır. Çin'in bol iş gücü, ABD'de ücretlerin artmasını önlemiştir. Ayrıca Çin ile ABD arasındaki bu dengesiz fakat bağımlı ilişki 2008 krizinin patlak vermesine sebep olmuştur.

Navarro ve Roach (2012), Çin'in yasadışı uygulamaları arasında en az anlaşılmalı olanın para birimi manipülasyonu olduğunu savunur. Çoğu ekonomist yuanın değerinin %25 ile %40 arasında düşük olduğunu belirtmektedir. Fakat Çin'in kur ayarlaması, çoğu ekonomistin bir zamanlar düşündüğü gibi her derde deva olmayacaktır. Çünkü ABD'nin ticaret açığı çok taraflıdır. ABD, Çin'den başka birçok ülkeyle ticaret yapmaktadır ve sadece Çin'in yapacağı kur düzenlemesi bu soruna çare olmayacaktır. Bu açığın ve dengesizliğin ilk sebeplerinden biri Amerikan tasarrufların negatif yönlü hareketidir.

Wei Liu ve Libing Deng (2012), Çin hükümetinin 2005'ten beri kur üzerinde Amerikalıların baskı sebebiyle değil, kendi ekonomik reformunu iyileştirmek aynı zamanda küresel ekonomiye katkı sağlamak için %30'luk bir artış yaptığını ve asıl kur manipülatörlerinin Amerikalılar olduğunu iddia etmişlerdir. 2007-2009 arasındaki krizde Amerika'nın sürekli dolar ihraç ettiği ve bu yüzden Federal Rezerv doların değerinin hızlı bir şekilde düştüğü ve renminbinin değerlenme hızının bu düşme hızına yetişemediğini savunmuşlar, sorunun ABD'den kaynaklandığını bildirmişlerdir. Ayrıca ABD'nin herhangi bir döviz kuru ve ticaret savaşını kısırtması durumunda kayıplarının kazandıklarından daha fazla olacağını da öngörmüşlerdir.

Ramirez (2013), ABD'nin Çin'e yönelttiği döviz manipülatörü suçlamasının ve uyguladığı sert politikaların renminbinin değerini artırmak yerine bu süreci yavaşlatabileceği sonucuna ulaşmıştır.

Çiçek (2014), Üçüncü Kur Savaşları dönemini ABD ve Çin özelinde incelemiş ve ABD'nin döviz kuru ile ihracatı arasında anlamlı bir nedensellik bulunmadığını, Çin'in ihracatının döviz kuru değişimlerine duyarlı olduğunu tespit etmiştir.

Woods (2015), Çin'in hızlı modernleşmesini gerçekleştirebilmek için kullandığı birçok aracı politikalardan biri olan kur manipülasyonunu uyguladığını

iddia etmiştir. Çin bu modernizasyonu gerçekleştirmeye çalışırken işsizlik, göç, enflasyon gibi birçok sorunla karşılaşmış ve kur müdahaleleri bu sorunların çözümünde yardımcı olmuştur. Ayrıca Woods çalışmasına Çin'in bu politikasını uygularken daha yüksek bir gücün bu duruma müdahale edemeyeceğini de eklemiştir.

Mi Lu (2015), uygulamış olduğu regresyon analizinde ABD dolarının RMB karşısında nominal olarak değer kazanmasının, iki ülke arasındaki ticaret açığıyla herhangi bir ilişkisi olmadığını ortaya koymuştur. Ayrıca Çin Merkez Bankası'nın renminbinin serbestçe dalgalanmasına izin vermemesini haklı bulmuştur. Renminbinin değer kazanması durumu, ABD ile yapılan ihracata direk etki edecek ve ihracat hacmi büyük oranda azalacaktır. Çin ekonomisinin büyük bir kısmının ABD ile yaptığı ihracata dayandığı düşünülürse renminbinin değerinin neden yıllar boyu aynı seviyede kaldığı veya yeteri seviyede yükselmediği anlaşılacaktır.

Gerede (2016), ABD ile Çin arasındaki karşılıklı ticareti uzun dönem analizi ile incelemiş, Çin'in Sanayi Üretim Endeksindeki 1 birimlik artışın ABD'nin Çin'e ihracatını %3 oranında artırdığını, kurdaki ve ABD'nin Sanayi Üretim Endeksindeki 1 birimlik artışın ise Çin'in ABD'ye ihracatını sırasıyla %25 ve %1 oranında yükselttiğini, Dolar/RMB kurunda meydana gelen 1 birimlik artışın, ABD'nin Çin'e ihracatını %24 oranında azalttığını belirtmiştir.

Moghaddam ve Duan (2017), 1993-2014 dönemini kapsayan çalışmalarında, ABD ile Çin arasındaki ticari ilişkiyi Fourier Çekim Yaklaşımı yöntemiyle incelemişlerdir. Araştırmalarında, döviz kurunun iki ülke arasındaki ticaret dengesizliğinin temel nedeni olmadığını ve bu dengesizliğin renminbi-dolar kurunun yeniden değerlendirilmesiyle çözülemeyeceğini ortaya koymuşlardır.

Canto ve Wiese (2018) çalışmalarında, Çinli yetkililerin kur manipülasyonu yoluyla ülkenin ticaret hadlerini kontrol etmekte başarısız olduğu sonucuna varmışlardır. Ayrıca ABD'nin Çin'e yönelik döviz kuru politikalarına uymadığı için uyguladığı ek vergilerin ve ticaret kısıtlamalarının tüm dünya ekonomisini olumsuz yönde etkileyeceğini öngörmüşlerdir.

Aytekin ve Uçan (2018), ABD Başkanının Donald Trump seçilmesinin ardından günümüz ticaret savaşının Çin ile başladığını ve domino etkisi yaratarak küresel bir savaşa dönüştüğünü belirtmiştir. Küresel bir hale dönen ticaret savaşından İran, Türkiye, AB, Kanada ve Meksika gibi ülkeler etkilenmiştir. Ayrıca şu noktaya da vurgu yapmışlardır: ABD'nin Çin'e uyguladığı tarifelerin tek sebebi dış ticaret açığı değildir, ayrıca ABD'nin Çin'in gelecekte dünyanın en büyük ekonomisi olabileceğinden endişe etmesidir.

Çak ve Oğhan (2019), ABD'nin tarifeler yoluyla hem dış ticaret açığını azaltmayı hem de Çin üzerinde baskı kurarak küresel liderliğini yeniden pekiştirmeyi hedeflediğini ifade etmişlerdir. Bu politikaların sadece mali amaçla değil, aynı zamanda stratejik ve siyasi hedeflerle de yürütüldüğünü belirtmişlerdir.

Karayel (2019) çalışmasında, ABD-Çin ticaret savaşı senaryolarını incelemiş ve şu sonuçlara varmıştır: Çin tarafında daha ciddi kayıplar söz konusu olabilir fakat iki ülke de bu ticaret savaşında önemli kayıplar yaşayacaktır. Çin'deki çoğu sektörün ABD tarafından uygulanacağı belirtilen ithalat vergilerinden etkileneceği beklenmektedir. Özellikle sektörel bazda incelendiğinde otomotiv sanayi, elektronik teçhizat sektörü, giyim eşyası ve deri ürünleri, ahşap ve kağıt ürünleri gibi sektörler ticaret savaşından ilk etkilenecek sektörler olarak gözükmektedir. Şiddetli bir Çin misillemesinde ise, ABD'nin ormancılık ve tarım ürünleri sektörü olumsuz etkilenecektir. Nispeten ılımlı bir misillemenin sonucunda otomotiv, elektronik, tekstil, ahşap sektörlerinde alternatif ihracat pazarları sayesinde telafi edilebilir kayıplar yaşanabilir.

Vlados (2020), Trump yönetimi döneminde ABD ile Çin arasında başlayan tarife savaşının başlıca nedenlerinden birinin, ABD'nin Çin ile artan ticaret açığı olduğunu belirtmektedir. Ayrıca, Çin'in Amerikan fikri mülkiyeti ve askeri teknolojisini çalarak casusluk faaliyetleri yürüttüğüne dair iddiaların da bu sürecin diğer nedenleri arasında bulunduğunu ifade etmektedir.

Çaylı ve Babahanoğlu (2020), Trump'ın korumacı politikalarıyla daha da kızışan ABD-Çin ticaret savaşının sebebinin ABD'nin uluslararası sistemde kaybettiği gücü geri kazanmak istemesine bağlamışlardır. Fakat kısa vadeli bu korumacı

politikaların uzun vadede ABD dış politikasına daha fazla zarar vereceğini öngörmüşlerdir.

Sider (2020), ABD-Çin arasındaki ticaret savaşını Sparta ve Atina arasındaki egemen güç-yükselen güç ilişkisiyle bağdaştırmış ve bunun bir hegemonya savaşı olduğunu ifade etmiştir.

Saçar (2021), rekabetçi devalüasyonların dış ticaret dengesi üzerindeki etkisini incelemiş ve aralarında Çin'in de bulunduğu dokuz Asya ülkesi (Çin, Hong Kong, Hindistan, Endonezya, Japonya, Kore, Malezya, Filipinler ve Singapur) üzerinde ekonometrik bir analiz gerçekleştirmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, devalüasyonun bu ülkelerde dış ticaret dengesini iyileştirmede etkili bir ekonomi politikası aracı olduğu tespit edilmiştir.

Weber ve Shaikh (2021), ABD-Çin ticaret dengesizliğini, genellikle Çin'in kur manipülasyonu politikasına bağlandığını, ancak renbinminin yanlış değerlendirilmesi hakkında fikir birliği olmadığını düşünmektedirler. ABD-Çin ticaret dengesizliğinin temel nedeninin, Mutlak Maliyet Teorisine göre gerçek maliyetlerdeki eşitsizlik olduğunu savunmuşlardır.

Audzei ve Bruha (2022), ABD, AB ve Çin arasındaki uluslararası ticareti ve ticaret savaşı senaryolarını incelemişlerdir ve hiçbir ülkenin uzun vadede karşılıklı tarife uygulamaktan fayda sağlamadığı sonucuna ulaşmışlardır. Misilleme yapmayan ülkenin daha az kaybedeceğini ifade etmişlerdir.

Kumagai (2022), Coğrafi Simülasyon Modelini kullanarak ABD-Çin ticaret savaşının etkilerini şu şekilde tahmin etmiştir: ABD'nin gayri safi yurtiçi hasılasında %0,4'lük, Çin'in gayri safi yurtiçi hasılasında %0,5'lik bir azalma olabileceği ve hem ABD hem Çin'deki makine ve elektrik-elektronik sektörünün önemli ölçüde zarar göreceği buna karşılık Çin hariç Doğu Asya'daki elektrik-elektronik sektörünün bundan fayda sağlayabileceğini belirtmiştir.

Fidan ve Afşar (2023), 2017 yılında ABD'nin Çin'e karşı başlattığı alüminyum ve çelik sektörlerine yönelik korumacı politikaların ticaret azaltıcı etkilere sahip olduğunu ve bunun bir ticaret savaşına dönmesi durumunda tüm dünya

ticaretinin zarar göreceğini aynı zamanda kazanan bir tarafın olmadığını ifade etmişlerdir.

3.2. Veri Seti

Bu çalışmada, 2008-2022 yılları arasında ABD ve Çin arasındaki ticarete her iki ülkenin uyguladığı önlem ve kısıtlamalar ile kur değişimlerinin bu ülkelerin ihracat ve ithalatlarına etkisi araştırılacaktır.

ABD ve Çin'e ait ihracat-ithalat rakamları ve kur değişimleri IMF Data havuzundan elde edilmiştir. ABD ve Çin'in birbirine uyguladığı müdahalelerin sayısına Global Trade Alert aracılığıyla ulaşılmıştır. Birim kök testi için E-views 12 paket programı, nedensellik testi için Gauss programı kullanılmıştır.

3.3. Ekonometrik Analiz ve Değişkenler

Çalışmada, öncelikle verilerin durağan olup olmadığını test etmek amacıyla Kesirli Frekanslı Fourier Augmented Dickey-Fuller Birim Kök testi uygulanmıştır. Değişkenlerin logaritması alınarak eşitliğe dahil edilmiştir. Daha sonra nedensellik testi yapılmıştır. Değişkenlerin tamamının aynı seviyede durağan olmaması nedeniyle, nedensellik analizinde Fourier Toda-Yamamoto testi kullanılmıştır. Değişkenlerin tanımlamaları Tablo 3.1.'de verilmiştir. Tarifeler ve tarife dışı önlemler için zararlı müdahaleler ifadesi kullanılmıştır.

Tablo 3.1. Değişkenlerin tanımlanması

Değişkenler	Kısaltması
ABD tarafından Çin'e yapılan zararlı müdahaleler	USA(h)
ABD'nin Çin'e ihracatı	USA(x)
ABD'nin Çin'den ithalatı	USA(m)
ABD dolarının Çin renminbisi karşındaki kur değişimleri	USA(r)
Çin tarafından ABD'ye yapılan zararlı müdahaleler	C(h)
Çin'in ABD'ye ihracatı	C(x)
Çin'in ABD'den ithalatı	C(m)
Çin renminbisinin ABD doları karşısındaki kur değişimleri	C(r)
Birim kök testi 1. fark	d
Birim kök testi 2. fark	dd

Analizde kullanılan değişkenlere ait açıklayıcı istatistikler 3.2. numaralı tabloda verilmiştir.

Tablo 3.2. Açıklayıcı İstatistikler

	C(h)	C(m)	C(r)	C(x)	USA(h)	USA(m)	USA(r)	USA(x)
Ortalama	76,33333	4,514251	0,151973	4,977919	59,23333	5,040459	6,593686	4,441952
Medyan	5	4,53677	0,151196	4,987528	44,5	5,050885	6,61392	4,446438
Maksimum	610	4,683986	0,163451	5,217834	431	5,164948	7,162687	4,661329
Minimum	0	4,220255	0,139612	4,659208	0	4,832882	6,118029	4,159158
Standart Sapma	151,9784	0,111819	0,00697	0,129445	58,41417	0,07988	0,301445	0,110483
Çarpıklık	2,129297	-0,782777	0,122552	-0,340934	4,406504	-0,68651	-0,015752	-0,439223
Basıklık	6,50859	2,95145	1,785792	2,636046	28,48074	2,991717	1,799699	3,128383
Jarque-Bera	76,11459	6,133291	3,835943	1,493517	1817,343	4,713136	3,604287	1,970376
Olasılık	0	0,046577	0,146905	0,4739	0	0,094745	0,164945	0,373369
Toplam	4580	270,855	9,118399	298,6751	3554	302,4275	395,6212	266,5171
Toplam Karesel Sapma	1362749	0,737704	0,002866	0,988602	201320,7	0,376471	5,361293	0,72018
Gözlemler	60	60	60	60	60	60	60	60

3.4. Uygulamada Kullanılan Yöntem ve Modeller

Uygulamada kullanılan Kesirli Frekanslı Fourier Augmented Dickey-Fuller birim kök testi ve Fourier Toda-Yamamoto nedensellik analizine aşağıda yer verilecek ve analize ilişkin veriler ele alınacaktır.

3.4.1. Birim Kök Testi (FADF)

“Zaman serisi, zaman sırasına konmuş veri kümesi olarak ifade edilebilir. Gelecekteki değişkenleri tahmin eden modeller geliştirdiği için zaman serisi analizi önemlidir. Zaman serisi verileri genellikle günlük, haftalık, aylık, üç aylık, yıllık ve daha uzun dönemli aralıklarla derlenir ve toplanır (Torun, 2015: 2).”

Zaman serisi analizlerinde ‘durağanlık’ kavramı önemlidir. Çünkü analiz yapılırken serinin durağan olması gerekir. Durağanlık geniş anlamda, zamandan etkilenmeyen seriler olarak tanımlanabilir. Durağan serilerin ortalaması, varyansı ve kovaryansı sabittir. Durağan bir zaman serisinde ardışık iki değer arasındaki fark zamanın kendisinden değil, yalnızca zaman aralığından kaynaklanır. Dolayısıyla serinin ortalaması değişmemektedir. Ancak reelde zaman serilerinin çoğu durağan değildir. Verilerin doğru bir şekilde analiz edilebilmesi için öncelikle bu serilerin durağan hale getirilmesi gerekir (Uzgören ve Uzgören, 2005: 3).

Durağan olmayan serilerle yapılan analizlerde, değişkenler arasında sahte bir ilişki ortaya çıkabilir ve bu da sahte regresyona sebep olabilir. Durağan olmayan seriler, birim kök içerir. Bir zaman serisi birim kök içeriyorsa öngörülemeden

sistematik bir görüntüye sahiptir (Statisticshowto, erişim 31.12.2024). Ekonometrik analiz yöntemlerinden biri olan birim kök testleri, serilerin durağan olup olmadığını tespit etmek için kullanılır (Torun, 2015: 48-49). Ayrıca bu testler sayesinde serinin farkları alınarak birim kök ortadan kaldırılır ve durağan hale getirilir. Seri durağan hale geldikten sonra diğer analizlere devam edilebilir.

Birim kök testlerinin temeli 1979 yılında D. Dickey ve W. Fuller tarafından geliştirilmiş olan Dickey-Fuller testidir. $Y_t = \rho Y_{t-1} + e_t \quad t = 1, 2, 3, \dots$ otoregresif modelinde $Y_0 = 0$, ρ gerçek bir sayı, $\{e_t\}$ ortalaması sıfır, varyansı sabit bağımsız normal dağılımlı bir seride, Y_t zaman serisi $|\rho| < 1$ ise durağanlaşmaya yaklaşmış demektir. $|\rho| = 1$ ise zaman serisi durağan değildir ve buna bazen rassal yürüyüş denir. $|\rho| > 1$ ise zaman serisi durağan değildir ve zaman serisinin varyansı t arttıkça üssel olarak büyür. Dickey ve Fuller, bu teste ait 3 temel model oluşturmuşlardır (Dickey ve Fuller, 1979: 427-428):

$$Y_t = \rho Y_{t-1} + e_t \quad t = 1, 2, \dots \quad (1.1)$$

$$Y_t = \mu + \rho Y_{t-1} + e_t \quad t = 1, 2, \dots \quad (1.2)$$

$$Y_t = \mu + \beta t + \rho Y_{t-1} + e_t \quad t = 1, 2, \dots \quad (1.3)$$

DF birim kök hipotezleri şu şekildedir (İzolloğlu, 2019: 10):

$H_0: \rho = 1$ (Seri durağan değildir, birim kök vardır).

$H_0: \rho < 1$ (Seri durağandır, birim kök yoktur).

Dickey ve Fuller 1979 yılında ortaya çıkardıkları birim kök testini 1981 yılında geliştirmişlerdir. Literatürde Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) testi olarak bilinen bu yeni yöntemde otokorelasyon problemini gidermek için bağımlı değişkenin gecikmeli terimleri modele eklenmiştir. Geliştirilen yeni testte 1979 yılında kullanılan kritik değerler ve hipotezler kullanılmıştır (İzolloğlu, 2019: 11).

ADF testi, En Küçük Kareler (EKK) yöntemiyle hesaplanan $\hat{\rho}$ katsayısının tahmin değeri ve standart hatasının belirlenmesini amaçlamaktadır. Elde edilen t değeri, Dickey-Fuller tablosundaki ilgili değerle karşılaştırılır. Bu karşılaştırma ile $\hat{\rho} = 0$ hipotezinin doğruluğu test edilmektedir. ADF testi için üç farklı model

oluşturulmuştur. 1.4 numaralı denklemde sabit katsayı ve trend etkisi bulunmazken, 1.5 numaralı denklemde yalnızca sabit katsayının etkisi yer almaktadır. 1.6 numaralı denklemde ise hem sabit katsayının hem de trendin etkisi mevcuttur (Akcan, 2017: 39-40).

$$\Delta Y_t = \partial Y_{t-1} + \sum_{i=2}^m \beta_i \Delta Y_{t-i+1} + \varepsilon_t \quad (1.4)$$

$$\Delta Y_t = \alpha_0 + \partial Y_{t-1} + \sum_{i=2}^m \beta_i \Delta Y_{t-i+1} + \varepsilon_t \quad (1.5)$$

$$\Delta Y_t = \alpha_0 + \partial Y_{t-1} + \beta_t \sum_{i=2}^m \beta_i \Delta Y_{t-i+1} + \varepsilon_t \quad (1.6)$$

$H_0 = \partial=0$ Seride birim kök vardır, durağan değildir.

$H_1 = \partial<0$ Seride birim kök yoktur, seri durağandır.

Fourier ADF birim kök testi 2012 yılında Enders ve Lee tarafından geliştirilmiştir. Bu testte, değişkendeki kırılmaları ve asimetrik ilişkileri yakalayabilmek için trigonometrik terimler kullanılır (Mike ve Alper, 2020: 6). Fourier ADF testi, yapısal değişimlerin sayısının, yapısının ve konumunun bilinmesini gerektirmeyen ve birden çok yapısal değişime izin veren bir birim kök testidir. Fourier ADF birim kök testi için önerilen veri oluşturma süreci aşağıdaki gibidir:

$$\Delta y_t = \delta_0 + \delta_1 \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \delta_2 \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \delta_3 y_{t-1} + \sum_{i=1}^p \alpha_i \Delta y_{t-i} + v_t \quad (1.7)$$

Bu denklemde t, trendi; T, gözlem sayısını; k ise uygun frekans sayısını ifade etmektedir. Enders ve Lee 2012 yılındaki çalışmalarında frekans sayısını 0 ile 2 arasında, kesirli olabilecek şekilde belirlemişlerdir. Bozoklu vd. ise bu kıstası 0 ile 2 yerine, 0 ile 5 arasındaki kesirli değerler olacak şekilde güncellemişlerdir. Bozoklu'nun 2020 yılındaki çalışmasında Fourier ADF testinin kritik değerleri verilmiştir (Fendoğlu ve Canpolat Gökçe, 2021: 209-210).

Bozoklu vd. tarafından, kesirli frekanslı Fourier ADF testi için önerilen model aşağıdaki şekildedir (Bozoklu vd., 2020: 6):

$$y_t^* = \alpha_0 1_t^* + \beta_0 t_t^* + \lambda_1 \sin 1_{1,t}^* + \lambda_2 \cos 1_{1,t}^* + u_t, \quad t = 1, 2, \dots, T \quad (1.8)$$

3.4.2. Nedensellik Analizi (Fourier Toda-Yamamoto)

Nedensellik, kısaca olaylar arasındaki ilişkiyi ve bağılılığı tanımlar. Nedensellik günümüzde ekonometricilerin ve istatikçilerin kullandığı şekliyle işlevsel bir hale gelerek test edilebilir ve tahmin yapılabilir bir hale gelmiştir. Nedenselliğin işlevsel olarak kullanılmasındaki en büyük katkıyı 1953 yılında Feigl yapmıştır. Daha sonra Granger 1969 yılında nedenselliği şu şekilde ifade etmiştir:

- Geçmiş ve bugünkü olaylar gelecek dönemin nedeni olabilir. Gelecek, geçmişin nedeni olamaz. Sadece geçmiş, günümüzü veya geleceği etkileyebilir.
- Tüm nedensel ilişkiler zaman içinde sabit kalır.
- Nedensellik sadece olasılıksal bir süreç için belirlenir. Deterministik süreçler arasında nedensellik belirlenemez (Aktürk, 2003: 25-28).

“Tanım olarak, rastsal bir X değişkeninin geçmişi, bütün olası ilgili diğer etkenler ve rastsal olmayan bilgiler de dikkate alındıktan sonra, diğer bir rastsal Y değişkeninin geleceğinin daha iyi tahmin edilmesini sağlıyorsa, X değişkeni Y'nin Granger-nedenidir denir (Atukeren, 2011:137-138)”. Granger nedensellik analizinde, değişkenlerde durağanlık şartı aranmaktadır. Durağan olmayan serilerin yukarıda anlatıldığı gibi birim kök testleri yapılarak farkı alınıp durağan hale getirilmesi gerekir (Yenilmez ve Erdem, 2018: 13).

1995 yılında Toda ve Yamamoto tarafından geliştirilen nedensellik testinde Granger analizinden farklı olarak, serilerin aynı derecede durağan olma koşulu aranmadan analiz yapılabilme imkanı sağlanmıştır (Çalışkan vd., 2017: 50).

Toda-Yamamoto nedensellik testi (1995) Vektör Otoregresif (VAR) modeline dayanmaktadır. VAR modeli, optimal gecikme uzunluğu (m) ve incelenen serilerin en büyük durağanlık derecesi d_{max} belirlendikten sonra $(m+d_{max})$ tahmin edilir. Tahmin edilen VAR modeli aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır:

$$Y_t = \omega + \sum_{i=1}^m \alpha_{1i} X_{t-i} + \sum_{i=1}^m \beta_{1i} Y_{t-i} + \sum_{j=m+1}^{dmax} \delta_{1i} X_{t-i} + \sum_{j=m+1}^{dmax} \theta_{1i} Y_{t-i} + \varepsilon_{1t} \quad (2.1)$$

$$X_t = \varphi + \sum_{i=1}^m \alpha_{2i} X_{t-i} + \sum_{i=1}^m \beta_{2i} Y_{t-i} + \sum_{j=m+1}^{dmax} \delta_{2i} X_{t-i} + \sum_{j=m+1}^{dmax} \theta_{2i} Y_{t-i} + \varepsilon_{2t} \quad (2.2)$$

Bu modelde, m : uygun gecikme uzunluğunu, d_{max} : değişken bütünleşme derecelerinin en büyüğünü gösterir. Hata terimlerinin (ε_{1t} , ε_{2t}), sıfır ortalama ve sabit kovaryans matrisine sahip olduğu farzedilir. Değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin tespit edilebilmesi için $H_0: \alpha_{1i} = 0$ ve $H_0: \alpha_{2i} = 0$ hipotezleri düzeltilmiş WALD test istatistiği kullanılarak sınanır (Gazel, 2017:291-292). “Elde edilen test istatistik değeri kritik değerden daha büyük olduğu durumda nedenselliğin olmadığını ifade eden sıfır hipotez reddedilmektedir” (Konat, 2021:909).

Nazlıoğlu vd., 2016’da Toda ve Yamamoto (1995) çalışmasını modifiye ederek Fourier yaklaşımı eklemiştirler. Nazlıoğlu vd., ani değişimleri araştıran geleneksel yöntemlerin, aşamalı yapısal değişimleri tespit etmede yetersiz kaldığını belirterek, hafif yapısal değişimleri de hesaba katan yeni bir metodoloji geliştirmişlerdir.

Yapısal değişimleri dikkate almak amacıyla, sabit terim α 'nın zaman içinde değişmediği varsayımını genişletmiş ve şu şekilde bir VAR modeli önermişlerdir:

$$y_t = \alpha(t) + \beta_1 y_{t-1} + \dots + \beta_{p+d} y_{t-(p+d)} + \epsilon_t \quad (2.3)$$

2.3 nolu denklemde $\alpha(t)$ zamanın bir fonksiyonudur ve y_t 'deki yapısal değişimleri ifade eder. Kırılmaların formuyla, sayısı ve bilinmeyen bir tarihle kademeli yapısal değişimleri yakalamak için Fourier modeli aşağıdaki gibidir:

$$\alpha(t) = \alpha_0 + \sum_{k=1}^n \gamma_{1k} \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \sum_{k=1}^n \gamma_{2k} \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) \quad (2.4)$$

Denklem 2.4’te n frekans sayısıdır, γ_{1k} ve γ_{2k} frekansların genişliğini ve yer değişimlerini ölçer. Tekli Fourier frekansı, kırılmaların tarihi, sayısı ve formundan

bağımsız olarak deterministik bileşenlerdeki çeşitli kırılmalara benzer. Bu nedenle Nazlıoğlu vd. tek bir frekans bileşeni kullanarak $\alpha(t)$ 'yi şu şekilde tanımlamıştır:

$$\alpha(t) = \alpha_0 + \gamma_1 \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \gamma_2 \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) \quad (2.5)$$

Bu denklemde k , tahmin için frekansı gösterir. 2.5 nolu denklem, 2.3 nolu denklemde yerine konulduğunda aşağıdaki sonuç elde edilmiştir.

$$y_t = \alpha_0 + \gamma_1 \sin\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \gamma_2 \cos\left(\frac{2\pi kt}{T}\right) + \beta_1 y_{t-1} + \dots + \beta_{p+d} y_{t-(p+d)} + \epsilon_t \quad (2.6)$$

Bu eşitlikte, Fourier frekans sayısının ve gecikme uzunluklarının belirlenmesi gerekir. p 'yi belirlemek için Akaike veya Schwarz bilgi kriterlerinden faydalanılır. Fourier frekans sayısı k_{max} , gecikme sayısı p_{max} olarak belirlenir ve bilgi kriterinin en küçük değerine sahip k ve p sayısı seçilir (Nazlıoğlu vd., 2016: 168-172).

3.5. Uygulama Sonuçları

Bu çalışmada, en güncel Fourier ADF testlerinden biri olan Bozoklu vd.'ye ait Kesirli Frekanslı Fourier ADF testi kullanılarak serilerde birim kök olup olmadığı tespit edilmiştir. 2008-2022 yılları arasında ABD ve Çin'in ihracat-ithalat rakamları, döviz kuru değişimleri ve birbirlerine yaptıkları zararlı müdahalelerin (tarifeler ve tarife dışı önlemler) sayısına ait veriler, üç aylık olacak şekilde bir zaman serisi haline getirilip birim kök testi uygulanmıştır. Verilerin logaritması alınarak analize dahil edilmiştir. Analiz sonuçları aşağıdaki tablolarda verilmiştir.

Tablo 3.3.'te verilen ve sabit terim içeren Fourier ADF birim kök testi sonuçlarına göre, Çin'den ABD'ye yapılan zararlı müdahaleler ($C(h)$), Çin'in ABD'den ithalatı ($C(m)$) ve Çin'in kur ($C(r)$) değişimlerine ait değişkenlerin düzey değerlerinde birim kök vardır ve bu yüzden 1. farkları alınarak durağan hale getirilmiştir. Çin'in ABD'ye ihracatı ($C(x)$) değişkeninde ise düzey değerinde birim kök bulunmamaktadır.

Tablo 3.3'te verilen ve sabit terim içeren Fourier ADF birim kök testi sonuçlarına göre, ABD'den Çin'e yapılan zararlı müdahaleler ($USA(h)$), ABD'nin kur değişimleri ($USA(r)$) ve ABD'nin Çin'e ihracatı ($USA(x)$) değişkenlerinde birim kök tespit edilmiştir. Zararlı müdahaleler ve kur değişimleri için 1. fark alındığında

seriler durağan hale gelmiştir. ABD'nin Çin'e ihracat değişkeni ise 2. fark alındığında birim kökten kurtulmuş ve durağan hale gelmiştir. ABD'nin Çin'den ithalat (USA(m)) değişkeninin düzey değeri birim kök içermemektedir. Yani bu seri, düzey değerde durağan halde bulunduğu için herhangi bir fark işlemi uygulanmamış ve nedensellik analizi yapılmaya hazır hale getirilmiştir.

Tablo 3.3. Kesirli Frekanslı Fourier ADF Birim Kök Testi Sonuçları-Sabit Terim

Değişkenler	Frekans	Min. KKT	F Kısıt Test İstatistiği	Uygun Gecikme Uzunluğu	FADF Test İstatistiği	FADF %1 Kritik Değeri	FADF %5 Kritik Değeri	FADF %10 Kritik Değeri
C(h)	0,6	1160109	3,645139	3	-2,98027	-4.55123	-3.94279	-3.63945
dC(h)	0,1	2492924	4,134425	10	-7,289787***	-4.49046	-3.88278	-3.58259
C(m)	4,3	0,07047	4,564118	4	-2,011647	-3.62168	-2.95932	-2.62466
dC(m)	4,3	0,072977	7,240775	3	-3,784936***	-3.62168	-2.95932	-2.62466
C(r)	4,6	0,000336	5,931133	2	-1,678076	-3.60789	-2.94872	-2.61779
dC(r)	4,6	0,000327	6,034877	1	-5,959172***	-3.60789	-2.94872	-2.61779
C(x)	0,1	0,215499	7,877439	4	-4,68503***	-4.49046	-3.88278	-3.58259
USA(h)	0,1	163031	10,49742	8	-2,63561	-4.49046	-3.88278	-3.58259
dUSA(h)	0,1	226638,9	8,058652	9	-4,577872***	-4.49046	-3.88278	-3.58259
USA(m)	0,1	0,146103	14,1355	9	-5,777633***	-4.49046	-3.88278	-3.58259
USA(r)	4,6	0,660275	5,142882	3	-1,699827	-3.60789	-2.94872	-2.61779
dUSA(r)	4,6	0,639225	5,944445	2	-3,087659**	-3.60789	-2.94872	-2.61779
USA(x)	0,1	0,211616	2,359443	10	0,213135	-4.49046	-3.88278	-3.58259
dUSA(x)	4,4	0,23652	5,303387	6	-2,191393	-3.61069	-2.94636	-2.61617
ddUSA(x)	4,5	0,475803	8,263599	6	-5,989308***	-3.60515	-2.95583	-2.62539

***, ** ve * sırasıyla %1, %5, %10 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 3.4.'te verilen sabit terim ve trend içeren Fourier ADF birim kök testi sonuçlarına göre, Çin'in ABD'ye uyguladığı zararlı müdahaleler (C(h)), Çin'in ABD'den yaptığı ithalat (C(m)), Çin'in kur değişimleri (C(r)) ve Çin'in ABD'ye yaptığı ihracat (C(x)) değişkenlerinin düzey seviyesi birim kök içerdiği için 1. farkları alınarak durağan hale getirilmiştir.

Tablo 3.4.'te verilen sabit terim ve trend içeren Fourier ADF birim kök testi sonuçlarına göre, ABD'nin Çin'e ithalatı ve ABD'nin kur değişimleri değişkenlerinde birim kök tespit edilip 1. fark alınarak anlamlı hale getirilmiştir. ABD tarafından Çin'e yapılan zararlı müdahaleler ve ABD'nin Çin'e yaptığı ihracat değişkenlerinin düzey değerlerinde birim kök bulunmadığı için herhangi bir fark işlemi uygulanmamıştır.

Tablo 3.4. Kesirli Frekanslı Fourier ADF Birim Kök Testi Sonuçları-Sabitli/Trendli

Değişkenler	Frekans	Min. KKT	F Kısıt Test İstatistiği	Uygun Gecikme Uzunluğu	FADF Test İstatistiği	FADF %1 Kritik Değeri	FADF %5 Kritik Değeri	FADF %10 Kritik Değeri
C(h)	2	1152136	2,107892	4	-2,67924	-4.6981	-4.0393	-3.69946
dC(h)	0,1	2487588	6,955302	10	-7,867577***	-4.87987	-4.26469	-3.95616
C(m)	4,3	0,066864	3,617446	4	-2,194089	-4.25756	-3.59552	-3.2609
dC(m)	4,3	0,07297	6,726207	3	-3,844554**	-4.25756	-3.59552	-3.2609
C(r)	4,6	0,000307	7,550404	2	-1,973057	-4.21384	-3.57201	-3.24627
dC(r)	4,6	0,000313	7,259955	1	-6,420295***	-4.21384	-3.57201	-3.24627
C(x)	4,3	0,187035	3,185488	4	-2,704177	-4.25756	-3.59552	-3.2609
dC(x)	4,3	0,294259	8,342471	3	-3,553083*	-4.25756	-3.59552	-3.2609
USA(h)	0,1	128307,1	22,08932	6	-6,187827***	-4.87987	-4.26469	-3.95616
USA(m)	4,3	0,137311	3,328057	4	-2,291626	-4.25756	-3.59552	-3.2609
dUSA(m)	4,3	0,202416	5,507691	4	-4,295086***	-4.25756	-3.59552	-3.2609
USA(r)	4,6	0,599872	7,717333	2	-2,012698	-4.21384	-3.57201	-3.24627
dUSA(r)	4,6	0,611933	7,364868	1	-6,42756***	-4.21384	-3.57201	-3.24627
USA(x)	1,1	0,169863	10,87401	8	-5,308068***	-4.98567	-4.36093	-4.05824

***, ** ve * sırasıyla %1, %5, %10 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Çalışmaya ait zaman serisi, Fourier ADF birim kök testi (Bozoklu vd.,2020) ile durağan hale getirilmiş ve nedensellik analizi yapılmaya hazır hale gelmiştir. Bu analiz, değişkenler arasındaki ilişkileri daha iyi anlamamıza yardımcı olacak ve bir sonuca ulaşmamızı sağlayacaktır.

Bu çalışmada nedensellik analizi için Nazlıoğlu vd.'nin literatüre kazandırdığı Fourier Toda-Yamamoto Nedensellik testi kullanılacaktır. 2008-2022 yılları arasında ABD ve Çin'in ihracat ve ithalat rakamlarının, döviz kuru ayarlamalarından ve birbirlerine uyguladıkları ticarete zarar veren müdahalelerden etkilenip etkilenmediği araştırılacaktır. Analize ait sonuçlar aşağıdaki tablolarda sunulmuştur.

Fourier Toda-Yamamoto analizinde ABD ve Çin'e ait sonuçlar tablo 3.5. ve 3.6.'da verilmiştir.

Tablo 3.5'te ABD'nin Çin'e uyguladığı zararlı müdahaleler ve ABD'nin Çin'e ihracatı arasında Bootstrap p-değerine ait değer 0.1'den küçük olması sebebiyle çift yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Bu bulgu hem ABD'nin uyguladığı müdahalelerin ihracatı etkilediğini hem de ihracattaki değişimlerin ABD'nin müdahale kararlarını etkileyebileceğini ortaya koymaktadır. Benzer şekilde ABD'nin Çin'e uyguladığı zararlı müdahaleler ile ABD'nin Çin'den ithalatı arasında da çift yönlü bir nedensellik ilişkisi vardır. Yani bu iki değişken de birbirini etkilemektedir. Ayrıca Tablo 3.5'e göre, ABD'nin dolar kuru değişimleri ve

ABD'nin Çin'den ithalatı arasında da çift yönlü bir ilişki bulunmaktadır. Aynı şekilde ABD'nin dolar kuru değişimleri ve ABD'nin Çin'e ihracatı arasındaki ilişkide de çift yönlü nedensellik mevcuttur. ABD'nin dolar kuru değişimleri hem Çin'den yapılan ithalat hem de Çin'e yapılan ihracat ile etkileşim içerisindedir. ABD Çin'den yaptığı ithalatta genellikle, elektrik-elektronik, makine, çelik ve alüminyum gibi ürün gruplarına ek gümrük vergileri uygulamıştır.

Tablo 3.5. Fourier Toda Yamamoto Testi-ABD

Hipotez	Wald		Optimal Frekans	Optimal Uzunluk	dmax	Sonuç
	İstatistik Değeri	Bootstrap p-değeri				
USA(h)→USA(x)	21.017	0.000	1	12	1	Nedensellik var
USA(h)→USA(m)	62.060	0.000	1	12	1	Nedensellik var
USA(r)→USA(m)	27.654	0.100	2	12	1	Nedensellik var
USA(r)→USA(x)	18.663	0.100	1	12	1	Nedensellik var
USA(x)→USA(h)	24.001	0.000	1	12	1	Nedensellik var
USA(m)→USA(h)	37.279	0.000	1	12	1	Nedensellik var
USA(m)→USA(r)	47.376	0.000	2	12	1	Nedensellik var
USA(x)→USA(r)	55.685	0.000	1	12	1	Nedensellik var

Tablo 3.6. Fourier Toda Yamamoto Testi-Çin

Hipotez	Wald		Optimal Frekans	Optimal Uzunluk	dmax	Sonuç
	İstatistik Değeri	Bootstrap p-değeri				
C(h)→C(x)	9.283	0.600	1	12	1	Nedensellik yok
C(h)→C(m)	22.184	0.200	3	12	1	Nedensellik yok
C(r)→C(m)	15.153	0.500	1	12	1	Nedensellik yok
C(r)→C(x)	20.694	0.000	1	11	1	Nedensellik var
C(x)→C(h)	51.391	0.000	1	12	1	Nedensellik var
C(m)→C(h)	24.370	0.000	3	12	1	Nedensellik var
C(m)→C(r)	33.926	0.000	1	12	1	Nedensellik var
C(x)→C(r)	25.774	0.000	1	11	1	Nedensellik var

Tablo 3.6'da Çin'in ABD'ye uyguladığı zararlı müdahaleler, Bootstrap p-değerinin 0.1'den büyük olması sebebiyle, Çin'in ABD'ye yaptığı ihracatı ve ABD'den yaptığı ithalatı etkilememektedir. Çin renminbisinin dolar karşısındaki

değişimleri ise Çin'in ABD'den yaptığı ithalatı etkilemez iken Çin'in ABD'ye yaptığı ihracatı etkilemektedir.

Analizin diğer yönü incelendiğinde, Çin'in ABD'ye ihracatı ve ABD'den ithalatı, Çin'in ABD'ye uyguladığı zararlı müdahaleleri ve Çin renminbisinin ABD doları karşısındaki değişimini etkilemiştir. Bu durumda Çin renminbisinin ABD doları karşısındaki değer değişimi ile Çin'in ABD'ye yaptığı ihracat arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Çin genellikle, ABD'den yaptığı ithalatta kritik öneme sahip gıda ve tarım ürünlerine yönelik tarifeleri arttırmıştır.

Fourier Toda-Yamamoto Nedensellik analizini genel itibariyle değerlendirmek gerekirse, ABD ve Çin arasındaki ticari ilişkiye dair şu sonuçları ortaya koymuştur: ABD'nin Çin'e uyguladığı ticareti kısıtlayan tarifeler ve tarife dışı önlemler (zararlı müdahaleler) hem Amerika'nın Çin'e yaptığı ihracatı hem de Çin'den gerçekleştirdiği ithalatı etkilemiştir. Analiz sonuçlarına göre, ABD'nin Çin'e uyguladığı bu müdahaleler ile ihracatı ve ithalatı arasında çift yönlü bir nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

Ayrıca, ABD doları ile Çin renminbisinin 2008-2022 dönemi arasındaki değer değişimleri, ABD'nin Çin'e yaptığı ihracat ve ithalatla karşılıklı bir etkileşim içerisindedir. Özellikle ABD'nin ticareti kısıtlayan müdahaleleri çerçevesinde değerlendirildiğinde, bu analiz sonuçları, ABD'nin başlattığı ticaret savaşlarının ekonometrik olarak kanıtlandığını göstermektedir.

Bahse konu yıllar arasında, ABD'nin Çin'e uyguladığı önlemlerin sayısı 15 yıl içinde yaklaşık 15 kat artmıştır. Çin ise 2008 yılında ABD'ye neredeyse hiç müdahalede bulunmazken, 2009 yılında bu müdahalelerde belirgin bir artış gözlemlenmiştir. 2009'dan 2022'ye kadar olan dönemde ise Çin'in aldığı önlemlerin sayısı yaklaşık 5 kat artmıştır. Tüm bu önlemlere rağmen iki ülke arasındaki ticaret hacmi artmaya devam etmiştir. Söz konusu dönemde, ABD'nin Çin'e yaptığı ihracat yaklaşık %100, ithalat ise yaklaşık %50 oranında artış göstermiştir. Ancak, Trump yönetimi döneminde, özellikle 2017-2020 yılları arasında uygulanan tarifeler ile ABD'nin Çin'den yaptığı ithalatta yaklaşık %17'lik bir azalma yaşanırken, ABD'nin Çin'e yaptığı ihracatta belirgin bir değişiklik olmamış ve hafif dalgalanmalar

gözlemlenmiştir. Bu dönemde ithalatın düşmesinin bir diğer nedeni de Çin'de patlak veren Covid-19 pandemisidir.

Çin için yapılan Fourier Toda-Yamamoto Nedensellik analizinde ulaşılan sonuçlar ise şu şekildedir. Çin tarafından ABD'ye yapılan zararlı müdahaleler neticesinde Çin'in ABD'ye yaptığı ihracat ve ithalat etkilenmemiştir. Yani Çin'in ticaret önlemleri ile ABD'ye yapılan ihracat ve ithalat rakamları arasında herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanmamıştır. Fakat bu ilişkinin diğer yönünde nedensellik vardır. Çin'in ABD ile ticaretinde, Çin tarafından ABD'ye yapılan müdahaleler etkili olmuştur.

Analiz, Çin'in kur manipülasyonlarına bir cevap niteliği taşıyabilecek bulgular sunmakta ve kur değişimlerinin Çin'in ihracatı ve ithalatı üzerindeki ilişkisine dikkat çekmektedir.

Renminbi ve Amerikan dolarının araştırılan yıllar içerisindeki değişimi ve Çin'in ABD'den yaptığı ithalat arasında herhangi bir nedenselliğe rastlanmaz iken, aynı durum ihracat için söz konusu değildir. Yani Çin'in zaman zaman yaptığı kur ayarlamaları ve Çin'in ABD'ye yaptığı ihracat arasında bir nedensellik vardır ve bu analiz Çin'e yöneltilen kur manipülasyonu iddialarını kanıtlar nitelikte bir sonuç ortaya koymaktadır. Analizin diğer yönü incelendiğinde, Çin'in ABD ile yaptığı ticaret ile renminbinin dolar karşısındaki değişimi arasında da nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Kur savaşları bağlamında; Çin renminbisi, ABD doları karşısında 2008'den 2014 yıl sonuna kadar, ABD doları yaklaşık %13 değer kazanmıştır. Ancak 2015 yıl sonundan 2020 yılı sonuna kadar yuan, %11 oranında değer kaybetmiştir. 2021'de ise hafif bir değer kazandıktan sonra, 2022'de bir miktar daha değer kaybederek yıl sonu itibarıyla 1 ABD doları 6,7375 renminbi seviyesini görmüştür. Bu dönemde, Çin'in ABD'ye ihracatı 2008-2022 arasında sürekli olarak yükselişte olup, toplamda %100'den fazla bir artış göstermiştir. Aynı dönemde ithalatı, toplamda %100'lük bir artış kaydetmiştir. Fakat örneğin, 2016 yıl sonunda renminbinin nispeten değer kaybettiği bir yıl olmuştur ve bir önceki yıla göre ithalatı yaklaşık %7 oranında düşmüştür. 2019'da ise renminbi bir önceki yıla kıyasla yaklaşık %4 değer

kaybederken ithalatı yaklaşık %27 oranında gerilemiştir. 2021 yıl sonu itibariyle renminbinin yaklaşık %7 değer kazanmasıyla ithalat %33 oranında artmıştır.

2017 yıl sonunda renminbi, bir önceki yıla kıyasla yaklaşık %2'lik bir değer kaybına uğrarken ihracatı yaklaşık %11 oranında bir artış göstermiştir. Aynı şekilde 2022 yıl sonu itibariyle Çin'in kur oranı bir önceki yıla göre yaklaşık %4,5 oranında değer kaybederken ihracatı yaklaşık %1 oranında artış kaydetmiş, ithalatı da %1 oranında azalmıştır.

SONUÇ

Ülkeler arasındaki ticari ve siyasi ilişkiler geçmişten günümüze her zaman uluslararası ilişkilerin mihenk taşı olmuştur. Geçmişte ülkeler arasındaki çekişmeler savaşa dönüştüğünde klasik anlamda meydanlarda silahlarla yapılan savaşlar akla gelmektedir. Günümüzde teknolojinin gelişmesi, ülkelerin rekabet gücünün ve ticari bağımlılıklarının artması, uluslararası ilişkilerin ve sınırların muğlaklaşmasına yol açarak sıcak savaşların yerini ticaret savaşlarına bırakmasına neden olmuştur.

Eski dünya düzeninden itibaren amacı değişmeyen, fakat zaman zaman farklı isimlerle tanımlanan “korumacılık” politikası, uluslararası ticaret politikalarının içinde en temel ve vazgeçilmez olanıdır. Nitekim Merkantilizm 16. yüzyıldan 19. yüzyıla kadar uzunca bir süre küresel ilişkilere hakim olmuş bir uygulamadır. Ulusların zenginliğini, sahip olunan altın, gümüş gibi değerli madenlerin miktarıyla ölçen ve ihracatı artırıp ithalatı olabildiğince yasaklamaya çalışan Merkantilizm korumacılık politikasının ilk örneklerindedir. Klasik dış ticaret teorisi olan korumacılık, devletlerin birbiriyle ticarete başladığı tarih kadar eski bir kavramdır. Klasik korumacılık uygulamaları gümrük vergileri, tarifeler şeklinde düzenlenmiştir. Fakat günümüzün küresel ticari şartları direkt olarak korumacılık politikalarını uygulamayı zaman zaman kısıtlamakta bu durumlarda da devletler klasik yöntemlerden farklı yöntemler uygulamaktadırlar. Bu yeni yöntemlerin adı tarife dışı engeller, önlemler olarak anılmakta olup, amacında herhangi bir değişiklik yoktur. Sonuç olarak devletler hala farklı araçlarla ithalatlarını azaltmaya çalışırken ihracatlarını artırmayı hedeflemektedirler.

Ancak zamanla ülkeler arasındaki ilişkiler daha karmaşık bir hal almakta, ithalatın azaltılması hedeflense de aksine karşılıklı bağımlılık artmaktadır. Bu durum, ülkelerin ticaret duvarlarını yükseltmesine, tarifelerin, vergilerin, tarife dışı önlemlerin sayısının artmasına ve nihayetinde misillemelere yol açmaktadır. Hatta bu misillemeler ticaret savaşları ile sonuçlanmakta, misilleme sarmalından çıkılmadığında dünya ticareti son derece olumsuz etkilenmektedir. Tarihte farklı ülkeler arasında cereyan eden ticaret savaşlarının günümüzü de kapsayan en bilineni ABD ve Çin arasında olanıdır. Dünyanın rezerv ihtiyacını karşılamaya çalışırken cari açık vermeye başlayan ABD 2000’lerden sonra Çin’in tasarruf ve üretime odaklı

politikalarıyla karşı karşıya kalmış ve bu dönemden sonra bu durumu hem kendinin hem dünyanın sorunu haline getirmiştir. ABD'nin Çin ile cari açık sorunu sürekli olarak artmış ve Trump'ın 2017'de başkanlığa gelmesiyle ticaret savaşları resmen başlamıştır. Etkileri hala devam eden bu savaşta tarife artışları ve ek önlemler dünya ticaretini sekteye uğratmaktadır.

Küresel ticarete tarife etkisi niteliğinde olan ve misillemelere yol açıp yine soğuk savaşa dönüşen bir diğer konu Kur Savaşlarıdır. Ülkelerin rekabetçi devalüasyonlar veya bilinçli olarak ulusal para birimlerini düşük değerlendirme yoluyla ithalatı kısıtlayıp ihracatlarını ucuzlatarak dış satışları artırma hedefleri ticaret savaşları kadar eski bir kavram olmakla birlikte günümüzde yine ABD-Çin arasında yaşanmaktadır. 2001'de Dünya Ticaret Örgütü'ne dahil olan ve ekonomi-kur politikalarını liberalleştiren Çin, ABD'nin hem en büyük rakibi hem en büyük ticaret ortağı olmayı başarmıştır. ABD, Çin'in sanayi odaklı üretimi neticesinde artan ihracatını, Çin'in kur manipülasyonu yaptığı iddialarıyla sekteye uğratmaya çalışmıştır. Bunun sonucu olarak tarihte bugüne kadar en sert yaşanmış olan kur savaşları olgusu gündeme gelmiştir. ABD'nin dış ticaret açığının en büyük kısmının Çin'le olan ticaretinden kaynaklanıyor olması ABD-Çin kur savaşlarını açıklayan en temel sebeptir.

Ticaret savaşları tarifeler yoluyla, kur savaşları kur politikaları yoluyla hem savaşın muhatabı ülkelere hem de tüm dünya ekonomisine zarar vermektedir. Her iki savaşın da günümüze kadar en katı biçimde yaşanan şekli ABD-Çin arasındadır. Bu savaşta ticaret savaşlarının misillemesi olarak zaman zaman kurlar kullanılmış, ticaret savaşı ve kur savaşı birbiri içine geçmiştir. Dünyanın iki büyük ekonomisi arasında yaşanan bu savaşların şiddeti ülkelerin çıkarlarına göre artıp azalmakta fakat günün sonunda ekonomik bağımlılık devam etmektedir.

Bu çalışma kapsamında yapılan Fourier Toda-Yamamoto nedensellik analizi, 2008–2022 yılları arasında ABD ile Çin arasındaki ticaretin giderek daha gergin bir hal aldığını ve bu gerginliğin bilimsel olarak ticaret savaşı niteliği taşıdığını ortaya koymuştur. ABD direkt olarak Çin'e savaş başlatan taraf, Çin de bu durumdan etkilenen taraf olmuştur. Ayrıca analiz sonuçları, Çin'in bazı dönemlerde para birimi Renminbiyi, ABD doları karşısında bilinçli şekilde düşük tuttuğunu, bu durumun da

kur manipülasyonu iddialarını desteklediğini göstermiştir. Çin bu stratejisini, pek çok kez dile getirildiği üzere ABD ile olan ihracatını artırmak için bir araç olarak kullanmıştır. Dolayısıyla kur savaşları da bu sürecin ayrılmaz bir parçası olmuştur. ABD'nin Çin'i kur manipülasyonu ile suçlaması, iki ülke arasındaki ekonomik çekişmeyi sadece tarifelerle sınırlamamış, kur politikalarının da etkin bir araç olarak kullanılmasına neden olmuştur.

Çalışmada uygulanan nedensellik analizi değerlendirildiğinde, ABD ile Çin arasındaki ticari ilişkilere dair şu temel bulgulara ulaşılmıştır. ABD'nin Çin'e yönelik uyguladığı ticareti kısıtlayıcı önlemler hem Çin'e yönelik ihracatını hem de Çin'den yaptığı ithalatı anlamlı şekilde etkilemiştir. Buna ek olarak, 2008-2022 döneminde ABD Doları ile Çin Renminbisi arasındaki kur değişimleri, ABD'nin Çin ile olan ihracat ve ithalatı üzerinde karşılıklı bir etkileşim yaratmıştır. Özellikle ABD'nin uyguladığı ticaret kısıtlamaları çerçevesinde değerlendirildiğinde, elde edilen bulgular, ABD tarafından başlatılan ticaret savaşlarının ekonometrik düzeyde doğrulandığını göstermektedir.

Çin'e yönelik yapılan nedensellik analizinde ise şu sonuçlara ulaşılmıştır. Çin'in ABD'ye yönelik ticari kısıtlamaları, Çin'in ABD'ye yaptığı ihracat ve ithalat üzerinde anlamlı bir etki yaratmamıştır. Başka bir deyişle, Çin'in ticaret politikaları ile ABD'ye yönelik ihracat ve ithalatı arasında doğrudan bir nedensellik ilişkisi tespit edilmemiştir. Bununla birlikte analiz sonuçları, Çin'in döviz kuru politikalarına yönelik eleştiriler bağlamında önemli bulgular sunmaktadır. 2008-2022 yılları arasında Çin Renminbisi ile ABD Doları arasındaki kur değişimlerinin, Çin'in ABD'den yaptığı ithalat üzerinde belirleyici bir etkisinin olmadığı saptanmıştır. Ancak Çin'in ABD'ye yaptığı ihracat açısından durum farklıdır. Çin'in zaman zaman gerçekleştirdiği kur ayarlamaları ile ABD'ye yönelik ihracatı arasında anlamlı bir nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir. Bu bulgu, Çin'e yöneltilen kur manipülasyonu eleştirilerini destekler nitelikte olup, kur politikalarının ihracat performansı üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır.

Bu çalışma, Çiçek (2014) tarafından yapılan analiz sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Her iki çalışma da Çin'in ihracatı ile döviz kuru arasında nedensel bir ilişki olduğunu ve ihracatın kur değişimlerinden etkilendiğini ortaya koymuştur.

Benzer şekilde, Saçar (2021) tarafından Asya ülkeleri için yapılan panel model analizinde de döviz kuru ve millî gelir ile dış ticaret dengesi arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Bu bulgular, devalüasyonun Çin dahil olmak üzere Asya ülkeleri için rekabet avantajı sağladığını ve dış ticaret dengesini iyileştirdiğini göstermektedir. Gerede (2016) çalışmasında, ABD ile Çin arasındaki karşılıklı ticareti uzun dönem analizi ile incelemiş, kurdaki ve ABD'nin Sanayi Üretim Endeksindeki 1 birimlik artışın Çin'in ABD'ye ihracatını sırasıyla %25 ve %1 oranında yükselttiği sonucuna ulaşmıştır. Çalışma, Gerede (2016) tarafından yapılan uzun dönem analizindeki kur artışının, Çin açısından olumlu, ABD açısından ise olumsuz etkiler yarattığı yönündeki bulgularla da örtüşmektedir. Bu çalışma, ABD ile Çin arasındaki ticaret savaşlarını ekonometrik düzeyde ele alarak literatüre katkı sunmaktadır.

2025 yılında Donald Trump'ın yeniden ABD Başkanı olmasıyla birlikte ticaret savaşları yeni bir ivme kazanmıştır. Her iki ülke de karşılıklı olarak tarifeleri artırarak ekonomik baskıyı tırmandırmış, ilk beş ay içinde ABD'nin Çin'e uyguladığı vergiler %145'i, Çin'in ABD'ye uyguladığı vergiler ise %125'i bulmuştur. Üretim gücünün çoğunu Çin'e kaptıran ABD, bu gücü geri almak için bu kadar saldırgan davranmakta, Çin her ne kadar ABD'ye karşılık vermeyeceğini belirtse de karşı hamle yapmak zorunda kalmaktadır. Her iki taraf da bu hamlelerin ekonomilerini büyük bir çıkmaza sürükleyeceğini fark etmiş olacak ki, Mayıs 2025'te Çinli ve ABD'li yetkililer vergi indirimini konusunda İsviçre'de görüşmelere başlamışlardır. ABD, Çin mallarına uyguladığı %145'lik vergiyi 90 günlüğüne %30'a, Çin de ABD mallarına uyguladığı %125'lik vergiyi 90 günlüğüne %10'a düşürme kararı almıştır. Ticaret savaşlarında uygulanan sert tarifeler ve misillemeler, teorik düzeyde güçlü birer araç gibi görünse de pratikte ekonomilerin karşılıklı bağımlılığı nedeniyle sürdürülebilir değildir.

ABD ve Çin'in hem kendi ekonomilerine hem de küresel ticaret sistemine daha fazla zarar vermemek adına atması gereken en temel adım, İsviçre'de başlatılan müzakereleri sağduyulu bir yaklaşımla ve uluslararası ticaret kurallarına uygun şekilde sürdürmek ve vergi oranlarını makul seviyelere geri çekmek olmalıdır. Bu süreçte, yalnızca taraf ülkeler değil, Dünya Ticaret Örgütü de daha etkin bir rol

üstlenmelidir. Tarife artışları ve kur manipülasyonlarını denetleyebilecek, günümüz ticaret dinamiklerine uyumlu, daha işlevsel bir mekanizma geliştirilmesi gereklidir.

Çin'in kur politikalarında daha fazla şeffaflık sağlaması ve veri paylaşımını artırması, kur manipülasyonu iddialarını zayıflatacak ve karşılıklı güvenin sağlanmasına katkı sunacaktır. Öte yandan, ABD'nin stratejik sektörlerdeki üretim gücünü büyük ölçüde Çin'e kaptırması, bu savaşta ekonomik olarak daha kırılgan hale gelmesine neden olmuştur. Bu bağlamda, ABD'nin dışa bağımlılığını azaltacak ve iç üretim kapasitesini güçlendirecek politikaları hayata geçirmesi kaçınılmazdır.

Sonuç olarak, ticaret savaşlarının ve kur rekabetinin taraflara bir kazanım sağlamadığı, aksine her iki ülke için de maliyetli sonuçlar doğurduğu açıktır. Uzun vadeli çözüm ise çok taraflı iş birliği, yapısal reformlar ve karşılıklı güvene dayalı politikalarla mümkündür. Bu doğrultuda atılacak her adım, sadece ABD ve Çin'in değil, küresel ekonominin geleceği açısından belirleyici olacaktır.

KAYNAKÇA

- Akcan, A. T.** (2017). “Türkiye’de Gençlerin İşsizlik Histerisi”, **Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 21(1), 31-47.
- Akdoğan, E.** (2020). “Uluslararası Para Sisteminin Geçmişi, Bugünü ve Geleceği”, **Çankaya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 5(1), 91-120.
- Aktürk, E.** (2003). **İktisadi Zaman Serileri Arasındaki Nedensel İlişkinin Araştırılmasında Granger Nedensellik Testi ve Bir Uygulama**, Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Al, A. ve Kaya, H.** (2019). “Ticaret Savaşları Bağlamında Çin-ABD İlişkileri: Düzenin Sonu”, **XI. IBANESS Kongreler Serisi**.
- Alagöz, M. ve Ceylan, O.** (2015). “Dünya Ticaretinde Tarife Dışı Engeller: 2008 Krizi Sonrası Yaşanan Gelişmeler”, **Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi**, 15(30), 59-85.
- Allen, K.** (2016). **Trump's Economic Policies: Protectionism, Low Taxes and Coal Mines**, <https://www.theguardian.com/us-news/2016/nov/09/trumps-economic-policies-protectionism-low-taxes-and-coal-mines>, (Erişim tarihi 09.11.2024).
- Arslan, C. B. ve Sönmez, E. Y.** (2019). “Uluslararası Ticarete Yeni Korumacılık ve Ticaret Savaşları”, **International Social Sciences Studies Journal**, 5(32), 1756-1764.
- Ateş, E. ve Dilekoğlu, S. ve Seymen, D.** (2018). “Ticaret Savaşlarına Oyun Teorik Bir Yaklaşım: Türkiye-ABD Örneği”, **Türkiye Ekonomi Kurumu Uluslararası Ekonomi Konferansı UEK-TEK 2018**, 1-19.
- Atukeren, E.** (2011). “Granger Nedensellik Sınamalarına Yeni Yaklaşımlar”, **Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 25.
- Audzei, V. ve Bruha, J.** (2022). “A Model of The Euro Area, China, and The United States: Trade Links and Trade Wars”, **Economic Modelling**, 111, 1-40.
- Aydemir C. ve Güneş, H. H.** (2006). “Merkantilizmin Ortaya Çıkışı”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 5(15), 1-23.
- Aydın, A. K.** (2024). “Amerika Birleşik Devletleri’nin Dış Ticaret Politikasında Serbest Ticaret Anlaşmalarının Yeri”, **T.C. Dışişleri Bakanlığı Yayınları Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi**.
- Aydın, S. ve Ceylan, N. B. ve Kapusuzoğlu, A.** (2022). “Merkez Bankalarının Rezerv Tutma Sebepleri ve Optimal Rezerv Miktarının Tespitine İlişkin Bir Değerlendirme”, **Ekonomi, İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi**, 4(3), 244-269.
- Aytekin, İ. ve Uçan, O.** (2018). “Ticaret Savaşları ve Korumacı Politikalar: Amerika Birleşik Devletleri ve Türkiye İlişkileri Bakımından Bir İnceleme”, **Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 7(2), 851-862.
- Baran, T.** (2019). “Dünyada Gümrük ve Ticaret Savaşları: Türk Vergi Kapasitesine Etkisinin Analizi”, **Gümrük ve Ticaret Dergisi**, 6(18), 28-53.

Baydur, O. (2023). Dünya Ticareti ve Dünya Ekonomisi Perspektifinde Ülkeler Arası Ticaret Savaşları ile Ekonomik Etkileri, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Baylan, M ve Eskimerge, A. T. (2020). “Çin'in Dış Ticaret Performansına Kısa Bir Bakış”, Business and Management Studies: An International Journal, 8(2), 2093-2120.

BBC News Türkçe, (2021). https://www.bbc.com/turkce/ekonomi/2011/06/110614_china_inflation, (Erişim tarihi 01.12.2024).

BBC, (2020). <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-52595325#:~:text=Teknoloji-Koronavir%C3%BCs%20ve%20ekonomi%3A%20ABD'de%20i%C5%9Fsizlik%20oran%C4%B1%20y%C3%BCzde%204%2C,y%C3%BCzde%2014%2C7'ye%2>, (Erişim tarihi 17.12.2024).

BBC, (2025). <https://www.bbc.com/news/articles/c62z54gwd22o>, (Erişim tarihi 18.04.2025).

BBC News Türkçe, (2021). <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-56095919>, (Erişim tarihi 22.12.2024).

BBC News Türkçe, (2025). <https://www.bbc.com/turkce/articles/c8xgpr4w58do>, (Erişim tarihi 15.05.2025).

Berger, M. N. (2010). China's Currency Manipulation and American Job Loss: How Did We Get Here and What Can Be Done to Reverse This Trend?, Yüksek Lisans Tezi, Georgetown University The Faculty of The School of Continuing Studies and of The Graduate School of Arts and Sciences, Washington.

Bircan, M. B. (2016). Kur Savaşlarının Gelişimi ve Kur Savaşları Perspektifinden Türkiye, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Bloomberg, (2025). <https://www.bloomberg.com/news/videos/2025-01-22/trump-threatens-10-tariff-on-china-over-fentanyl-video>, (Erişim tarihi 05.04.2025).

Borst, N. (2018). China's Crackdown on Financial Risks, <https://www.seafarerfunds.com/prevaling-winds/2018/07/chinas-crackdown-on-financial-risks/>, (Erişim tarihi 25.12.2024).

Bown C. P. ve Kolb, M. (2023). “Trump's Trade War Timeline: An Up-to-Date Guide”, Peterson Institute for International Economics, 1-28.

Bozoklu, Ş. ve Yılcı, V. ve Görüş, M. Ş. (2020). “Persistence In Per Capita Energy Consumption: A Fractional Integration Approach With A Fourier Function”, Energy Economics, 91, 1-12.

Bui, L. T. (2019). “Monetary Orientalism: Currency Wars and the Framing of China as Global Cheater”, Global Society, 33(4), 479-498.

Bureau of Economic Analysis, <https://www.bea.gov/>, (Erişim tarihi 27.11.2024).

Bureau of Industry and Security, (2025). <https://www.bis.gov/press-release/commerce-further-restricts-chinas-artificial-intelligence-advanced-computing-capabilities>, (Erişim tarihi 10.04.2025).

Cai, F. ve Chan, K. W. (2009). "The Global Economic Crisis and Unemployment in China", **Eurasian Geography and Economics**, 50(5), 513-531.

Canto, V. ve Wiese, A. (2018). "Trade Policy, Protectionism and Currency Manipulation", 201-207.

China Briefing, (2025). <https://www.china-briefing.com/news/us-china-relations-in-the-trump-2-0-implications/>, (Erişim tarihi 07.04.2025).

CNBC, (2025). <https://www.cnbc.com/2025/04/10/china-trump-tariffs-live-updates.html#108130050-vgqTuf224>, (Erişim tarihi 15.04.2025).

Corporate Finance Institute Team (2023). **Smoot-Hawley Tariff Act**, <https://corporatefinanceinstitute.com/resources/economics/smoot-hawley-tariff-act/>, (Erişim Tarihi 03.01.2024).

Coşmuş, B. (2019). **Döviz Kuru Rejimleri ve Kur Savaşları: Türkiye ile Seçilmiş Ülke Karşılaştırmaları**, Yüksek Lisans Tezi, Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Council on Foreign Relations, <https://www.cfr.org/backgrounder/contentious-us-china-trade-relationship>, (Erişim tarihi 24.12.2024).

Çak, M. ve Oğhan, V. (2019). "ABD-Çin Ticaret Savaşında Gümrük Tarifelerinin ABD Açısından Ekonomik Etkisi", **Avrasya Bilimler Akademisi İşletme ve İktisat Dergisi**, 17, 11-26.

Çalık, Ü. (2011). "Çin Ekonomisi (Mao ve Mao Sonrası Dönem)", **Liberal Düşünce Dergisi**, 16(64), 185-206.

Çalışkan, Ş. ve Karabacak, M. ve Meçik, O. (2017). "Türkiye Ekonomisinde Eğitim Harcamaları ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Bootstrap Toda-Yamamoto Nedensellik Testi Yaklaşımı", **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 33, 45-56.

Çaylı, Ş. ve Babahanoğlu, V. (2020). "ABD'nin Küresel Hegemonik Üstünlüğünde Ticaret Savaşlarının Araçsallaştırılması", **Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 6(1), 342-355.

Çelik, S. (2022). **Kur ve Ticaret Savaşları: Trump Dönemi**, Yüksek Lisans Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mardin (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Çevik, V. A. (2024). "Ekonomik Milliyetçilik ve Korumacılık Politikalarındaki Yükseliş; Küresel Ekonomideki Parçalanma", **Reflektif Sosyal Bilimler Dergisi**, 5(2), 535-555.

Çiçek, İ. (2014). **Kur Savaşları Olgusu ve Dış Ticaret Üzerindeki Etkileri: Seçilmiş Ülkeler Üzerine Bir Uygulama**, Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, (2025). https://www.mfa.gov.cn/web/fyrbt_673021/jzhsl_673025/202501/t20250122_11542823.shtml, (Erişim tarihi 05.04.2025).

Çin Halk Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, (2025). https://www.fmprc.gov.cn/eng/xw/fyrbt/202502/t20250202_11548196.html, (Erişim tarihi 05.04.2025).

Çin Halk Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, (2025). https://www.mofcom.gov.cn/xwfb/xwfyrbt/art/2025/art_e225c0eb5ec346d9936f4cb7b5bdddade.html, (Erişim tarihi 08.04.2025).

Çin Halk Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı, (2025). https://gss.mof.gov.cn/gzdt/zhengcefabu/202503/t20250304_3959228.htm, (Erişim tarihi 08.04.2025).

Çin Halk Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, (2025). https://www.mofcom.gov.cn/syxwfb/art/2025/art_77034b7776ad43dda542bd6af0c77e0d.html, (Erişim tarihi 09.04.2025).

Çin Halk Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı, (2025). https://gss.mof.gov.cn/gzdt/zhengcefabu/202504/t20250404_3961451.htm, (Erişim tarihi 11.04.2025).

Çin Halk Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı, (2025). https://gss.mof.gov.cn/gzdt/zhengcefabu/202504/t20250409_3961684.htm, (Erişim tarihi 13.04.2025).

Çin Halk Cumhuriyeti Maliye Bakanlığı, (2025). https://gss.mof.gov.cn/gzdt/zhengcefabu/202504/t20250411_3961823.htm, (Erişim tarihi 16.04.2025).

Dickey, D. A. ve Fuller, W. A. (1979). “Distribution of the Estimators for Autoregressive Time Series With a Unit Root”, **Journal of the American Statistical Association**, 74(366), 427-431.

Dufour, M. ve Orhangazi, Ö. (2016). “Growth and Distribution After the 2007-2008 US Financial Crisis: Who Shouldered the Burden of the Crisis?”, **Review of Keynesian Economics**, 4(2), 151-174.

Dünya Gazetesi (2021). **Trump talimatı verdi: Çin’e 200 milyar dolarlık vergi yürürlüğe giriyor,** <https://www.dunya.com/finans/haberler/trump-talimatı-verdi-cine-200-milyar-dolarlik-vergi-yururluge-giriyor-haberi-427868>, (Erişim tarihi 04.01.2024).

Eğilmez, M. (2018). **Korumacılık, Ticaret Savaşı ve ABD Türkiye Ticaret İlişkileri,** <https://www.mahfiEgilmmez.com/2018/08/korumaclk-ticaret-savas-ve-abd-turkiye.html>, (Erişim Tarihi 20.12.2023).

Eğilmez, M. (2020). **2008 Krizi Üzerine,** <https://iktisatvetoplum.com/2008-krizi-uzerine-mahfi-egilmmez-itd-120/>, (Erişim Tarihi 18.11.2024).

- Elitaş, B. L. ve Şeker, A.** (2017). “Uluslararası Ticarete Tarife Dışı Önlemlerin Rolü: Türkiye Tekstil Sektörü Üzerine Bir Araştırma”, **Muhasebe ve Finansman Dergisi**, (74), 51-74.
- Erdinç, Z. ve Aydınbaş, G.** (2021). “ABD-Çin Ticaret Savaşlarının Ekonomik Faturası”, 225-245.
- Erim, G.** (2018). “Değişen Aktörlerle Bir Varoluş Mücadelesi: Ticaret Savaşları”, 1-15.
- Eser, B.** (2012). **Ekonomik Büyüme ve İstihdam İlişkisi: Türkiye Uygulaması**, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Euronews**, (2023). <https://tr.euronews.com/business/2023/01/13/cin-covid-19-kisitlamalarina-ragmen-877-milyar-dolar-dis-ticaret-fazlasi-verdi>, (Erişim tarihi 22.12.2024).
- Euronews**, (2025). <https://tr.euronews.com/2025/04/09/abd-baskani-trump-cinden-ithal-edilen-mallara-uygulanan-gumruk-vergisi-orani-yuzde-125e-ci>, (Erişim tarihi 13.04.2025).
- Fathi, P.** (2018). **Gelişmekte Olan Ülkelerde Rekabetçi Devalüasyonun Dış Ticaret Dengesi Üzerine Etkileri**, Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- FED**, (2016). <https://www.federalreserve.gov/publications/annual-report/2015-monetary-policy-and-economic-developments.htm#xsubsection-14-c4f66975>, (Erişim Tarihi 28.11.2024).
- FED**, <https://www.federalreserve.gov/monetarypolicy/monetary-policy-what-are-its-goals-how-does-it-work.htm>, (Erişim tarihi 23.10.2024).
- FED**, https://www.federalreserve.gov/monetarypolicy/publications/mpr_default.htm, (Erişim Tarihi 10.01.2025).
- FED**, <https://www.federalreserve.gov/data/intlsumm/default.htm>, (Erişim tarihi 09.11.2024).
- Fendoğlu, E. ve Canpolat Gökçe, E.** (2021). “Türkiye’de Eğitim ve Sağlık Harcamaları ile Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki: Fourier Yaklaşımı”, **Ekonomi İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi**, 3(2), 203-216.
- Fidan, H. ve Afşar, B.** (2023). “Ticaret Savaşları ve Dış Ticaret”, **Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 13(1), 650-664.
- Focus Economics**, <https://www.focus-economics.com/country-indicator/china/inflation/>, (Erişim tarihi 01.12.2024).
- Gang, Y.** (2021). “China’s Interest Rate System and Market-based Interest Rate Reform”, **Journal of Financial Research**, 9, 1-15.
- Gazel, S.** (2017). “BİST Sınai Endeksi ile Çeşitli Metaller Arasındaki İlişki: Toda-Yamamoto Nedensellik Testi”, **Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi**, 5(52), 287-299.

Gerede, C. (2016). **Çin-ABD Kur Savaşı ve Türkiye'ye Etkileri**, Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Global Trade Alert, <https://data.globaltradealert.org/>, (Erişim tarihi 22.01.2025).

Gökmen, A. (2013). "Tarife ve Tarife Dışı Engeller: Uluslararası Ticaret Uygulamaları, Ayırt Edici Özellikler ve Türkiye", **Ekonomi Bilimler Dergisi**, 5(1), 16-28.

Gökpinar, S. (2022). "Covid-19 Pandemisinin ABD Ekonomisine Yansımaları ve Küresel Ekonomik Güçlükler", **Bulletin of Economic Theory and Analysis**, 7(1), 107-132.

Göze Kaya, D. (2020). "Korona Virüs Pandemisinin Küresel Ekonomideki İzleri: Kamu Finansman Dengesi, Ticaret Hacmi, Enflasyon, İşsizlik ve Ekonomik Büyüme", **Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, 7(5), 221-237.

Gültekin, S. (2022). "Türkiye'nin Uluslararası Ticarete Rekabet Gücü ve Rekabetçi Devalüasyonlar", **International Social Sciences Studies Journal**, 8(104), 3677-3685.

Güngör, K. (2006). "İktisadın Tarihine Kısa Bir Bakış ve Merkantilizmden Günümüze İktisadi Düşünceler", **Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 41.

Haskan, S. (2021). **Trade Wars Between The United States of America (USA) and The People's Republic of China (PRC) In The Trump Era(2018-2020)**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).

Hayes, A. (2023). **Competitive Devaluation: Meaning, Pros and Cons, Example**, <https://www.investopedia.com/terms/c/competitive-devaluation.asp#toc-what-is-competitive-devaluation>, (Erişim Tarihi 22.12.2023).

Hekim Yılmaz, D. (2020). "From Protectionism to Trade Wars: Their Effects Observed Through Financial Markets", **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, 18(1), 1-19.

Huang, T. ve Lardy, N. R. (2020). **China's fiscal stimulus is good news, but will it be enough?**, <https://www.piie.com/blogs/china-economic-watch/chinas-fiscal-stimulus-good-news-will-it-be-enough>, (Erişim tarihi 29.11.2024).

Huang, Y. ve Wang, X. ve Hua, X. (2010). "What Determines China's Inflation?", **China Economic Journal**, 3(1), 69-86.

Investopedia, <https://www.investopedia.com/ask/answers/040315/how-do-changes-national-interest-rates-affect-currencys-value-and-exchange-rate.asp>, (Erişim tarihi 22.10.2024).

IMF, (2016). <https://www.imf.org/en/News/Articles/2016/09/29/AM16-NA093016IMF-Adds-Chinese-Renminbi-to-Special-Drawing-Rights-Basket>, (Erişim tarihi 17.12.2024).

IMF Data, (2025). <https://data.imf.org/en/Data-Explorer>, (Erişim tarihi 22.01.2025).

- İzolluoğlu, C.** (2019). **Zaman Serisi Birim Kök Testleri ve Bir Uygulama**, Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Malatya (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Karayel, İ.** (2019). "Ticaret Savaşları ve Makroekonomik Etkileri", **International Social Sciences Studies Journal**, 5(29), 425-440.
- Kaya, M.** (2019). "ABD-Çin Ticaret Savaşları ve Türkiye", **Türkiye Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi**, 1(2), 18-30.
- Kaya, E. ve Tunalı, H.** (2022). "Beşeri Sermayenin Önemi: Bilgi Çağında Çin", **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 19(2), 889-900.
- Keşap, D. ve Sandalcılar, A. R.** (2021). "Dış Ticarete Serbestleştirici ve Korumacı Politikaların Ekonomik Büyümeye Etkisi:Panel Veri Analizi", **Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi**, 23(2), 257-287.
- Koçakoğlu, M. A. ve Özaydın, A.** (2020). "Yeni Korumacılık: Ticaret Savaşı Mı? Küresel Liderlik Savaşı Mı?", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 19(74), 630-646.
- Konat, G.** (2021). "Türkiye'de Kamu Harcamaları ve Dış Ticaret İlişkisi: Fourier Nedensellik Yaklaşımı", **Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi**, 17(3), 900-917.
- Kumagai, S.** (2022). **How Will The US-China Trade War Affect Asian Economies?**, https://www.ide.go.jp/English/ResearchColumns/Columns/2022/kumagai_satoru.html, (Erişim tarihi 25.04.2025).
- Külünk, İ.** (2021). "Çin Ekonomik Büyümesine Tarihsel ve Karşılaştırmalı Bir Bakış", **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 20(78), 796-807.
- Lardy, N. R.** (2012). **Sustaining China's Economic Growth After the Global Financial Crisis**, **Washington: Peterson Institute for International Economics**.
- Li, H. ve Li, X.** (2023). **The Covid-19 Pandemic's Impact on the Chinese Economy**, <https://www.chinacenter.net/2023/china-currents/22-1/the-covid-19-pandemics-impact-on-the-chinese-economy/>, (Erişim tarihi 08.01.2025).
- Liu, W. ve Deng, L.** (2012). "Who is The Exchange Rate Manipulator: China or America?", **World Review of Political Economy**, 3(3), 344-353.
- Lu, Mi** (2015). **The RMB USD Exchange Rate and Its Association with Bilateral Trade**, Yüksek Lisans Tezi, Georgetown University the Faculty of the Graduate School of Arts and Sciences, Washington.
- Mbaye, S.** (2012). "Beggart-hy-Neighbor Effects of Currency Undervaluation: Is China the Tip of the Iceberg?", **HAL Sciences Humanies et Sociales**, 1-31.
- Mike, F. ve Alper, A. E.** (2020). "Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için işsizlik histerisinin incelenmesi: Fourier ADF test bulguları", **Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi**, 10 (1), 1-14.
- Moghaddam, M. ve Duan, J.** (2017). "Currency Manipulations and Bilateral Trade Between China and The USA: A Fourier Gravity Approach", **Foreign Trade Review**, 52(3), 171-184.

Mullen, J. (2017). **China Expects Slower Economic Growth of about 6.5% This Year**, <https://money.cnn.com/2017/03/04/news/economy/china-gdp-growth-target/>, (Erişim tarihi, 29.11.2024).

National Bureau of Statistics of China, <https://www.stats.gov.cn/english/>, (Erişim tarihi 22.01.2025).

Navarro, P. ve Roach, S.S. (2012). “China’s Currency Manipulation: A Policy Debate”, **World Affairs**, 175(3), 27-37.

Nazhoğlu, Ş. ve Görmüş, N. A. ve Soytaş, U. (2016). “Oil Prices and Real Estate Investment Trusts (REITs): Gradual-shift Causality and Volatility transmission Analysis”, **Energy Economics**, 60, 168-175.

Nikolova, I. (2021). “Impact of Covid Pandemic on Foreign Exchange Reserves”, XIV. IBANESS İktisat, **İşletme ve Yönetim Bilimleri Kongreler Serisi**.

NBC News, (2025). <https://www.nbcnews.com/business/economy/trump-signals-canada-china-mexico-tariffs-take-effect-week-reciprocal-rcna193988>, (Erişim tarihi 08.04.2025).

OECD, https://www.oecd-ilibrary.org/economics/inflation/cpi/indicator/english_eee82e6e-en, (Erişim tarihi 26.11.2024).

OECD, <https://www.oecd.org/en/data/indicators/employment-rate.html>, (Erişim tarihi 05.12.2024).

OECD, <https://www.oecd.org/en/data/indicators/unemployment-rate.html>, (Erişim tarihi 05.12.2024).

Office of The United States Trade Representative, <https://ustr.gov/issue-areas/economy-trade>, (Erişim tarihi 16.11.2024).

Orhan, S. S. ve Bakkalcı, A. C. (2009). “Çin’de İkili İstihdam Yapısı ve Küresel Etkileri”, **SosyoEkonomi**, 10(10), 49-76.

Özbek, S. (2022). **Enflasyon, Faiz ve Döviz Kuru İlişkisi: Seçilmiş Gelişmiş ve Gelişmekte Olan Ülkeler Örneği**, Ankara: İksad Yayınevi.

Özel, H. A. (2012). “Ekonomik Büyümenin Teorik Temelleri”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2(1), 63-72.

Öztürk, S. (2011). “Küresel Ekonomik Krizin Çin Ekonomisine Etkileri: Çin’in Büyüme Stratejisinin Sürdürülebilirliği”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, (14), 123-139.

Öztürk, S. ve Suluk, S. (2021). “COVID-19 Küresel Salgınının Çin Ekonomisine Etkileri Üzerine Bir İnceleme”, **Düzce Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 11(2), 264-281.

Peker, H. S. (2015). “Avrupa’da Merkantilist Uygulamalar ve Osmanlı Ekonomisi ile Bir Karşılaştırma”, **Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 5(1), 1-12.

Pınar, Ö. ve Uzunoğlu, H. (2013). “Dünyada Kur Savaşları Alarmı”, **İzmir Ticaret Odası ARGE Bülten**, 3-9.

- Reuters**, (2025). <https://www.reuters.com/technology/china-anti-monopoly-regulator-launches-probe-into-google-2025-02-04/>, (Erişim tarihi 05.04.2025).
- Ramirez, C. D.** (2013). “The Political Economy of Currency Manipulation Bashing”, *China Economic Review*, 27, 227-237.
- Rickards, J.** (2013). **Kur Savaşları: Bir Sonraki Küresel Krizin Oluşumu**, 1. Baskı, İstanbul: Scala Yayıncılık.
- Rotunno, L. ve Ruta, M.** (2024). “Trade Implications of China’s Subsidies”, *IMF Working Paper*, 1-39.
- Saçar, F.** (2021). **Rekabetçi Devalüasyonun Dış Ticaret Dengesine Etkisi: Asya Ülkeleri Örneği**, Yüksek Lisans Tezi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- SAFE**, <https://www.safe.gov.cn/en/MajorFunctions/index.html>, (Erişim 16.12.2024).
- Salidjanova, N.** (2014). “China’s Foreign Exchange Reserves and Holdings of U.S. Securities”, *USCC Economic Issue Brief* 2, 1-6.
- Saray, M. O. ve Gökdemir, L.** (2007). “Çin Ekonomisinin Büyüme Aşamaları (1978-2005)”, *Journal of Yaşar University*, 2(7), 661-686.
- Savaş, V. F.** (2010). **Uluslararası Para Sistemi**, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Seyidoğlu, H.** (2017). **Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama**, 21. Baskı, İstanbul: Güzem Can Yayınları.
- Seyidoğlu, H.** (2016). **Uluslararası Finans**, 6. Baskı, İstanbul: Güzem Can Yayınları.
- Seymen, D. A.** (2000). **Dış Ticarete Yeni Korumacı Eğilimler ve Türk Dış Ticareti Açısından Değerlendirilmesi**, Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir (Yayımlanmamış Doktora Tezi).
- Sider, K. J.** (2020). “Sino-American Clash of Hegemony: An Analysis of US-China Trade War”, *Open Journal of Political Science*, 10, 15-26.
- Staiger, R. W. ve Sykes, A. O.** (2010). “Currency Manipulation and World Trade”, *World Trade Review*, 9(4), 583-627.
- State Administration of Foreign Exchange**, (2023). <https://www.safe.gov.cn/en/2023/0107/2038.html>, (Erişim tarihi 20.01.2025).
- Statistics How To**, (2024). **Unit Root: Simple Definition, Unit Root Tests**, <https://www.statisticshowto.com/unit-root/>, (Erişim tarihi 31.12.2024).
- Şanlı, O.** (2020). “Ticaret ve Kur Savaşlarının Türkiye Ekonomisi Üzerine Etkileri”, *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 13(35), 600-636.
- Tatom, J. A.** (2007). “The US-China Currency Dispute: Is a Rise in the Yuan Necessary, Inevitable or Desirable?” *Global Economy Journal*, 7(3), 1-13.
- T.C. Dışişleri Bakanlığı**, <https://www.mfa.gov.tr/amerika-birlesik-devletleri-ekonomisi.tr.mfa> (Erişim, 17.11.2024).

- T.C. Ticaret Bakanlığı**, (2021). <https://ticaret.gov.tr/blog/ulkelerden-ticari-haberler/abd/1-9-trilyon-dolarlik-kovid-19-yardim-paketi-10-mart-2021de-abd-temsilciler-mecli>, (Erişim Tarihi 15.12.2024).
- Tekbaş, M. ve Yıldırım, M.** (2016). “G-8 Ülkelerinde Yeni Korumacılık Politikaları”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(9), 456-479.
- The Guardian**, (2015). <https://www.theguardian.com/business/2015/aug/13/china-plays-down-devaluation-fears-as-yuan-cut-for-third-straight-day>, (Erişim Tarihi 15.01.2024).
- The People’s Bank of China**, Monetary Reports (2008-2022), <http://www.pbc.gov.cn/en/3688229/3688353/3688356/index.html>, (Erişim tarihi 20.01.2025).
- The People’s Bank of China**, (2024). <http://www.pbc.gov.cn/en/3688247/3688975/index.html>, (Erişim tarihi 16.12.2024).
- The White House**, (2025). <https://www.whitehouse.gov/fact-sheets/2025/02/fact-sheet-president-donald-j-trump-imposes-tariffs-on-imports-from-canada-mexico-and-china/>, (Erişim tarihi 05.04.2025).
- The White House**, (2025). <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/02/adjusting-imports-of-steel-into-the-united-states/>, (Erişim tarihi 07.04.2025).
- The White House**, (2025). <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/02/america-first-investment-policy/>, (Erişim tarihi 07.04.2025).
- The White House**, (2025). <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/04/amendment-to-recipricol-tariffs-and-updated-duties-as-applied-to-low-value-imports-from-the-peoples-republic-of-china/>, (Erişim tarihi 12.04.2025).
- The White House**, (2025). <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/04/modifying-reciprocal-tariff-rates-to-reflect-trading-partner-retaliation-and-alignment/>, (Erişim tarihi 15.04.2025).
- Torun, N.** (2015). **Birim Kök Testlerinin Performanslarının Karşılaştırılması**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi).
- Tuncer, S.** (2012). “Korumacılık Teori ve Uygulama”, **Maliye Araştırma Merkezi Konferansları** (36).
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Rezerv ve Risk Yönetimi**, (2011).
- Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı**, Çin Ülke Profili, (2023).
- U.S. Department of Commerce**, <https://www.commerce.gov/tags/gross-domestic-product-gdp>, (Erişim tarihi 16.11.2024).
- U.S. Bureau of Labor Statistics**, (2020). <https://www.bls.gov/opub/mlr/2020/article/job-market-remains-tight-in-2019-as-the-unemployment-rate-falls-to-its-lowest-level-since-1969.htm>, (Erişim tarihi 07.12.2024).

U.S. Department of State, (2025). <https://www.state.gov/sanctioning-entities-purchasing-and-transporting-iranian-oil-to-further-impose-maximum-pressure-on-iran/>, (Erişim tarihi 10.04.2025).

U.S. Census Bureau, (2024). <https://www.census.gov/foreign-trade/balance/c0004.html>, (Erişim tarihi 17.11.2024).

UNDP, (2022). China in Numbers (2022), Issue Brief (2), 1-9.

Uçar, O. ve Erkul, İ. Ç. (2023). “Vergilendirme ve Temsil Arasındaki İlişinin Amerikan Bağımsızlık Savaşı Işığında İncelenmesi”, **İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 22(48), 1216-1236.

Uzgören, N. ve Uzgören, E. (2005). “Zaman Serilerinde Sahte Regresyon Sorunu ve Reel Kamu Harcamalarına Yönelik Bir Ekonometrik Model Uygulaması”, **Akademik Bakış Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi**, 5, 1-14.

Ünlü, A. ve Bülbül, Ş. (2023). “Dış Ticaret ve Kur Politikası”, **Güncel Uygulamalar ile İktisat Politikası**, 168-206.

Ünver, M. (2016). “Çin Ekonomisi ve Çin Merkez Bankası’nın Politika Tercihleri”, **Çin Ekonomisi Bir Sosyalist Piyasa Tahlili**, 21-55.

Weiss, J. C. ve Wichowsky, A. (2019). “External influence on exchange rates: An empirical investigation of US pressure and the Chinese RMB”, **Review of International Political Economy**, 25(5), 596-623.

Vlados, C. (2020). “The Dynamics of The Current Global Restructuring and Contemporary Framework of The US-China Trade War”, **Global Journal of Emerging Market Economies**, 12(1), 4-23.

Weiss, C. R. (2023). **Financial Flows to the United States in 2022: Was There Fragmentation?**, <https://www.federalreserve.gov/econres/notes/feds-notes/financial-flows-to-the-united-states-in-2022-was-there-fragmentation-20230804.html>, (Erişim tarihi 12.01.2025).

Weber, I. ve Shaikh, A. (2021). “The U.S.–China Trade Imbalance and The Theory of Free Trade: Debunking The Currency Manipulation Argument”, **International Review of Applied Economics**, 35(3-4), 432-455.

Woods, C. (2015). **Show Me The Money: How Currency Manipulation Promotes Chinese Modernization**, Yüksek Lisans Tezi, University of Central Oklahoma Department of Political Science, Oklahoma.

World Bank, (2024). <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>

World Economics, (2011). <https://world-economics.org/40-beggar-thy-neighbor-policies.html>, (Erişim Tarihi 02.02.2024).

World Integrated Trade Solution, (2025). <https://wits.worldbank.org/>

Yanar Gürce, M. (2021). “Uluslararası Pazarlarda Tarife Dışı Engeller”, **Aurum Sosyal Bilimler Dergisi**, 6(1), s. 79-90.

Yeldan, A. E. (2021). “Rekabetçi Kur, Üretkenlik, Büyüme”, **WordPress**.

- Yenilmez, F. ve Erdem, M. S.** (2018). “Türkiye ve Avrupa Birliği’nde Ekonomik Büyüme ile Enerji Tüketimi Arasındaki İlişki: Toda-Yamamoto Nedensellik Testi”, **Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 19(1), 71-95.
- Yıldırım, M.** (2002). “Dünyada ve Türkiye’de Korumacılık Uygulamaları ve Günümüz Korumacılığı”, **Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 1(1), 17-37.
- Yıldırım, M.** (2019). “Tukidides Tuzağı Kuramı Kapsamında ABD-Çin Ticaret Savaşının Değerlendirilmesi”, **Atlas 4. Uluslararası Sosyal Bilimler Kongresi**, Ankara, 201-213.
- Yılmaz, M. ve Divani, E.** (2018). “Ticaret Savaşları, Ekonomik Milliyetçilik, Yeni Merkantilizm ve Dünya Ticaret Örgütünün İşlevsizliği”, **İzmir Katip Çelebi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 1(1), 10-24.
- Yılmaz, S. S. ve Özdemir, M. G. ve Gençer, Ü.** (2019). “ABD-Çin Ticaret Savaşları”, **Uluslararası Bilimler Akademisi**, 297-316.
- Yurttaçıkırmaz, Z. Ç. ve Emsen, Ö. S.** (2020). “ABD-Çin Arasındaki Ticaret Savaşı: Rekabet Gücü ve Reel Kur Açısından Bir Değerlendirme”, **Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 20(4), 781-805.
- Yongzhong, W. ve Freeman, D.** (2013). “The International Financial Crisis and China’s Foreign Exchange Reserve Management”, **Asia Paper**, 7(2), 1-16.
- Yüksel, E. ve Sarıdoğan, E.** (2012). “Uluslararası Ticaret Teorileri ve Paul R. Krugman’ın Katkıları”, **Öneri Dergisi**, 9(35), 199-206.